

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың
жұмысын ұйымдастыру**

Әдістемелік ұсынымдар

**Организация деятельности специальных классов
в общеобразовательных школах**

Методические рекомендации

Астана
2016

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2016 жылғы 22 шілдегі № 6 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 6 от 22 июля 2016 года)

Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың жұмысын ұйымдастыру. Әдістемелік ұсынымдар.-Астана:Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА , 2016. – 47 б.

Организация деятельности специальных классов в общеобразовательных школах. Методические рекомендации.- Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 49 с.

Әдістемелік ұсынымда жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптарда оқитын сенсорлы, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды оқу-тәрбие процесі мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың ерекшеліктері баяндалған. Қосымшада құжаттардың үлгілері көрсетілген. Ұсынымдар басшыларға, облыстық және аудандық білім бөлімдерінің мамандарына, жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдері мен әкімшілігіне арналған.

В методических рекомендациях изложены особенности учебно-воспитательного процесса и психолого-педагогического сопровождения школьников с сенсорными, речевыми, двигательными и интеллектуальными нарушениями, обучающихся в специальных классах в общеобразовательной школе. В приложениях приведены образцы документации. Рекомендации предназначены руководителям, специалистам областных и районных отделов образования, администрации и педагогам общеобразовательных школ.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2016.

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2016.

Мазмұны

Кіріспе.....	4
1 Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың жұмысын ұйымдастырудағы ұстанымдар.....	6
1.1. Арнайы сыныптарды ашудың мақсаттары мен міндеттері.....	6
1.2 Арнайы сыныптардың қызметін ұйымдастыру ұстанымдары.....	7
2 Арнайы сыныптардағы оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері.....	16
3 Жалпы білім беретін мектептердегі ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды түзете-дамыта қолдау	20
Қорытынды.....	33
Глоссарий.....	34
Қолданған және ұсынылған дереккөздердің тізімі.....	35
Қосымша.....	37

Кіріспе

Сенсорлы, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды сапалы біліммен қамтамасыз ету олардың түрлі кәсіби және әлеуметтік әрекеттерде табысты әлеуметтенуі мен тиімді өзін-өзі таба білудің негізгі шарттары.

Негізге алатын халықаралық құжаттарға сәйкес Қазақстан Республикасының заңнамасы жоғарыда айтылған оқушылар санаты үшін білім беруде тең дәрежелі құқықтар ұстанымын қарастырады. Білім алудағы құқықтар кепілдері Қазақстан Республикасының Конституциясында, Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасында балалар құқықтары туралы», «Білім беру туралы», «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы», «Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Заңдарында бекітілген. Қазақстан Республикасының «Білім беру туралы» Заңының 6-шы бабына сәйкес ерекше қажеттіліктері бар тұлғаларға (балаларға) білім алу үшін Арнайы жағдай жасау жергілікті атқарушы ұйымдар күзiреттілігінде. Арнайы жағдайларға «Арнайы білім беру бағдарламалары мен Арнайы оқыту әдістері, техникалық және басқа да құралдар, өмір сүру ортасы, сонымен қатар медициналық, әлеуметтік және жалпы білім беру мен кәсіби білі беру бағдарламаларын меңгеру мүмкін емес басқа да қызметтер түрлері» жатқызылған [1].

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырында бекіткен №499 қаулысымен бекіткен жалпы білім беру ұйымдар (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік Ережелері бойынша аталған оқу ұйымдарында түрлі кемтарлықтар бойынша ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды оқыту үшін, ата-аналар қызығушылықтарын ескере, жергілікті білім беру басқармаларымен келісіле отырып арнайы сыныптар ашу мүмкіндіктері қарастырылған. Арнайы сыныптарды ашудың басты мақсаты аталған санаттағы оқушылар үшін олардың жеке типологиялық ерекшеліктеріне, соматикалық және жүйке-психологиялық денсаулығының жай-күйіне сәйкес қолайлы педагогикалық жағдай жасау.

Қазақстанның Жалпы білім беретін мектептерінде арнайы сыныптар КСРО ағарту Министірінің 1981 жылдың 3 шілдесіндегі № 103 бұйрығы мен КСРО ағарту Министірінің 1985 жылдың 17 қыркүйегіндегі №72-М хаты негізінде өткен жүзжылдықтың 80-ші жылдарының басында ашыла бастаған. «Теңестіру сыныптары» деп аталатын арнайы сыныптар, ең алдымен даму кемтарлығында саны көп оқушылар санаты болып саналатын психикалық дамуының тежелуі бар (ПДТ) оқушылар үшін ашылаған. Оқу процесі мен сыныптардың жұмыс істеу күнтәртібі физиолог, медициналық қызметкерлер мен дефектологтардың көпжылғы кешенді ғылыми зерттеулерінің нәтижелеріне негізделген. Зерттеулер нәтижелері бұл санаттағы оқушылар үшін оқу еңбегі мен демалудың рационалды үйлесімдігін, Арнайы түзету сабақтарын өткізуді және де кешенді емдік-түзету шараларды қамтамасыз ететін оқыту Арнайы жағдай жасау қажеттілігін куәлендірген.

Психикалық дамуының тежелуі бар балалар үшін арнайы сыныптарда Арнайы жағдай жасау жалпы білім беретін мектептің қызметін сапалық тұрғыдан жақсарту жұмысының бір формасы ретінде қарастырылған.

Ғалымдармен әзірленген саралай түзете-дамыта оқыту жүйесі келесі нормативті құжаттармен қамтамасыз етілген: теңелту сыныптардың Ережелері, арнайы сыныптарға қабылдау ұсынымдары, бірнеше оқу жоспарларының нұсқалары, 1986 жылы бекітілген бастауыш сыныптар үшін арнайы үлгілік бағдарламалар.

Психикалық дамуының тежелуі бар оқушыларға арналған сыныптарға, жалпы білім беретін мектептердің бірінші және екінші сыныптарында оқыған, мектеп бағдарламасын меңгеруде тұрақты қиындық көрген, сонымен қатар мектепте оқымаған және балабақшада психикалық дамуының тежелуі бар ретінде диагностикаланған 6-9 жастағы балалар қабылданған. Осыдан бастауыш сыныптар құрлымы екі нұсқада берілген: 1-ші нұсқада – 2, 3, 4 сыныптар құрамында – жаппай мектепте нәтижесіз оқытылған оқушылар үшін; 2-ші нұсқа – мектепалды даярлық, 1, 2, 3, 4 сыныптар құрамында – алдында мектепте оқытылмаған балалар үшін. Толық емес орта мектепті бітірген теңестіру сыныптардың түлектері жаппай мектептер үшін бекітілген білім беру куәлігін алған.

Өткен ғасырдың 90-шы жылдар ортасында Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін оңтайландыру процесі кезінде жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптар саны қысқартылды, сақталып қалған сыныптар кешенді түрде берілетін Арнайы білім мен жағдайларды жоғалта бастады (ұзартылған күн, ыстық тамақ, логопедтің көмегі және т.б). Олардың қызмет етуін қамтамасыз ететін қажетті нормативті-құқықтық негіз де құрылған жоқ.

Соңғы онжылдықта еліміздің жалпы білім беретін мектептерінде дамуында кемтарлығы бар оқушылардың түрлі санатына арналған арнайы сыныптар көбейіп саны 1200-ден астам болды, бұл осы сыныптарда оқытылатын оқушыларға отбасында тұрып жергілікті мекенжайы бойынша оқуға, ал мектептерге білім беру саласындағы Қазақстан Республикасының үкіметімен ратификацияланған халықаралық құқықтық актілердің талаптарына сәйкес инклюзивтілік ұстанымы тұрғысынан дамуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар, арнайы сыныптардың нормативті және әдістемелік жұмысы осы күнге дейін қамтылмаған, бұл арнайы сыныптар жағдайында оқытылатын, қарастырылып отырған санаттағы оқушылар үшін көрсетілетін білім беру қызметінің сапасына кері әсер етуде. Жалпы білім беретін мектеп әкімшілігін, мұғалімдер кадрлары мен мамандарды арнайы сыныптарда жұмыс істеу үшін дайындау жүйелілік сипатқа ие болған жоқ. Бұл еліміздің жалпы білім беретін мектептерінде дамуында кемтарлықтары бар оқушылар үшін қызмет ететін арнайы сыныптарда оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері мен жұмысты ұйымдастырудың ұстанымдарын ашып қарастыратын әдістемелік ұсынымдарды әзірлеудің аса қажеттілігін көрсетеді.

1 Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың жұмысын ұйымдастырудағы ұстанымдар

1.1 Арнайы сыныптарды ашудың мақсаттары мен міндеттері

Арнайы сыныптар әдеттегі сыныпта дәстүрлі оқыту жағдайында қанағаттандырылмайтын ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыларды саралай оқытудың бір формасы болып табылады.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылар қатарына «...денсаулығына байланысты білім алуда ұдайы немесе уақытша қиындық көріп жүрген, арнайы, жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын қажет ететін адамдар...» жатқызылған [1].

Білім беру саласындағы көпжылдық дәстүрге сәйкес денсаулығына байланысты ерекше білім беруге қажеттілігі бар тұлғалар ретінде кеңінен танылғандар: естімейтіндер, нашар еститіндер, көрмейтіндер, нашар көретіндер, сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар тұлғалар, ақыл-ой кемістігі бар оқушылар, психикалық дамуы тежелген тұлғалар, тірек-қозғалыс аппараты бұзылған, мінез-құлқында эмоционалдық ұзылыстары бар бұзылған тұлғалар.

Жоғарыда көрсетілген оқушылардың танымдық мүмкіндіктері мен ерекше білім беруге қажеттіліктеріне сәйкес жергілікті мекенжай бойынша білім алу құқықтарын іске асыру арнайы сыныптардың қызмет етуіне негіз болып табылады.

Сонымен бірге ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың қоғамда әлеуметтік бейімделуіне және бірігуіне, отбасының өз баласының дамуы мен тәрбиеленуіндегі рөлін арттыруға мүмкіндік жасалады.

Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптарды ашу келесі міндеттерді шешуді көздейді:

– мектеп әкімшілігі, педагогикалық және оқушылар ұжымы мен ата-аналар қауымдастығы тарапынан ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға деген жағымды көзқарас қалыптастыру, білім беру процесінің барлық қатысушылар үшін білім беру ұйымдарында үнемі жайлы психологиялық ортаны қолдау;

– есту, көру, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуының тежелуі бар оқушылар үшін ҚР ЖМБС міндетті минимум көлемінде білім беру мазмұнын меңгеруге мүмкіндік туғызатын жағдай жасау, ал ақыл-ойы кенжелеп қалған оқушылар үшін олардың жалпы білім беретін пәндер бойынша қолжетімді мазмұнын меңгеруге, күнделікті өмірлік және бастапқы еңбек дағдыларының қалыптасуына жағдай жасау;

– дені сау құрдастарымен бірге ортақтасқан әрекетте ерекше білім беруге қажеттіліктері бар оқушылардың әлеуетті мүмкіндіктерін дамыту;

– жалпы білім беру жағдайында оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамту;

– табысты оқуы мен дамуына кедергі болатын психикалық кемістіктерін қалпына келтіруге немесе бәсендетуге бағытталған түзете-дамыта білім беруді ұйымдастыру;

– ерекше білім беруге қажеттіліктері бар оқушыларды тәрбиелеп отырған отбасыларына кеңестік көмек көрсету, отбасын оқушыны оқыту және тәрбиелеу процесіне кіріктіру, баласының дамуындағы ерекшеліктеріне дұрыс көзқарас қалыптастыру.

1.2 Арнайы сыныптардың қызметін ұйымдастыру ұстанымдары

Жалпы білім беретін мектептерде түрлі кемтарлық бойынша ерекше білім беруге қажеттіліктері бар оқушылар үшін арнайы сыныптар ашу туралы шешім білім беру саласындағы жергілікті атқарушы ұйымдармен қабылданады. Бала арнайы сыныпқа заңды өкілдің өтініші және психологиялық-медициналық – педагогикалық кеңестің (ПМПК) оқу бағдарламасы көрсетілген тұжырымдамасы негізінде білім беру ұйымы басшысының бұйрығымен қабылданады.

Арнайы сыныптар қажетті Арнайы жағдайлар (материалды, кадрлік, оқу-әдістемелік) жасалғанда ғана ашылады.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырында бекіткен №499 қаулысымен бекіткен жалпы білім беру ұйымдар (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің Үлгілік ережелеріне сәйкес жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптар ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың барлық санаттары үшін ашылуы мүмкін:

- есту қабілеті бұзылған (нашар еститін және естімейтін);
- көру қабілеті бұзылған (нашар көретін және көрмейтін);
- сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар;
- тірек-қозғалыс аппараты бұзылған;
- психикалық дамуы тежелген;
- жеңіл ақыл-ой кемістігі бар;
- орташа ақыл-ой кемістігі бар;

Арнайы сыныптардың жұмысын ұйымдастыру ұстанымы оқушылардың ерекше білім алу қажеттіліктері мен мүмкіндіктері сәйкес сапалы білім алу құқтары ұстанымы негізінде іске асырылады. Негізгі ұйымдастыру ұстанымдарына келесіні жатқызуға болады:

- 1) оқушылардың ерекше білім беруге қажеттіліктерін ескеру;
- 2) орта білім беру ұйымдарында арнайы білім беруге жағдай жасау;
- 3) ерекше білім беруге қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды іске асыруда командалық тәсіл;
- 4) арнайы сыныпта оқитын оқушылардың кез-келген оқыту кезеңінде жалпы білім беруге бірігуі.

Оқушылардың ерекше білім алу қажеттіліктерін есепке алу

Арнайы педагогикада «ерекше білім беруге қажеттіліктері бар балалар» терминінің мазмұны, қалыпты даму жағдайындағы қоғамда жаппай білім беруге дәстүрлі және қабылданған тәсілдермен қол жетізуді көздейтін мәдени даму міндеттерін шешуді «айналма жолдармен» жүзеге асыруды қажет ететін мүмкіндігі шектеулі балалар түсінігімен мағыналас болып келеді [2].

Қазіргі заманауи ғылыми көзқарастар мен зерттеулер даму мүмкіндігі шектеулі балалардың әртүрлі категориялары үшін ортақ, жалпы білім беруге қажеттіліктерін анықтауға мүмкіндік береді.

Сонымен, арнайы педагогикалық қолдау мен оқытудың бастапқы кезеңі тұрғысынан алып қарағанда – бұл бала дамуындағы бұзылыстарды анықтау мен мақсатты оқытубасталуының сәйкес келуіне деген қажеттілік. Егер есту немесе көру бұзылыстары балаөмірге келген бастапқы айларда анықталса, онда оқыту да өмір сүруінің бірінші айында басталуы керек. Біздің елде қалыптасқан бала дамуындағы ауытқуларды анықтау жүйесінде мұндай бұзылыстардың бала мектепке барған кезде ғана анықталуы мүмкін. Осыған байланысты даму ерекшелігіне сәйкес оқушылардың қиындықтарын дұрыс тұжырымдауға және білікті көмек көрсете білуге дайын болу үшін жалпы білім беретін мектептердегі педагог кадрлардың кәсіби құзыреттіліктерін кеңейту қажет болады. Ауыр жағдайларда педагог мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау қызмет мамандарының көмегіне жүгінуі тиіс. Оқушының ата-аналарын психологиялық-медициналық – педагогикалық кеңес (ПМПК) мамандарының білікті кеңесін алуға көндіре білудің де аса маңызды екені белгілі.

Білім мазмұны тұрғысынан қарағанда, бұл қажеттілік – қалыпты даму үстіндегі оқушыға берілетін білім мазмұнына кірмейтін, арнайы оқыту бөлімдерін енгізу (мысалы, естімейтін, нашар еститін, кейіннен естімейтін болып қалған балаларға есту-көру немесе көру арқылы тілді қабылдауды дамыту бойынша сабақтар өткізу, өз тәртібі мен қоршаған ортадағы адамдармен қарымқатынас жасауды өзбетінше саналы реттеу механизімін қалыптастыру және т.б). Бұл сұраныс қарастырып отырған санаттағы оқушыларды оқыту тәжірибиесіне Арнайы және бейімделген оқу бағдарламаларын, сонымен қатар түзету кезеңіндегі бағдарламаларды енгізу арқылы қанағаттандырылады. Арнайы және бейімделген оқу бағдарламалары мазмұндары оқушының мектепке дейінгі оқу мен дамуындағы олқылықтарды толықтыруға бағытталған болса, түзету кезеңіндегі бағдарламалар мазмұны оқушылардың дамуындағы ауытқуларды қалпына келтіруге немесе жеңуге бағытталған. Бұл ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларды Арнайы пәндер цикіліндегі (жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін) және даму мүмкіндігі шектеулі оқушылардың барлық санаты үшін түзету пәндерін (үлгілі оқу жоспарлары) қамтитын Арнайы оқу жоспарларымен оқытуды көздейді.

Оқыту құралдары мен әдістер тұрғысынан алғанда, бұл – «айналмалы жолдарды» құруға, айрықша оқыту құралдарын қолдануға, қалыпты дамудағы оқушылармен салыстырғанда, бұл балалар үшін анағұрлым қажет болатын, даралап, «қадамдап» оқыту тәсілдерін құруға (мысалы естімейтіндерді оқытуда

дактилологиялық және ым-ишараттық сөйлеу тілін қолдану, көрмейтіндерді оқытуда Брайльдің рельефті-нүктелік шрифті қолдану, естімейтін балаларды жазу мен оқуға ерте үйрету) деген қажеттілік.

Дамуында мүмкіндіктері шектеулі оқушыларды оқытуда Арнайы әдістер мен тәсілдерді қолдану, заманауи техникалық құралдар мен АКТ қолдану тәсілдері Арнайы педагогикада, оның бөлімдерінде әзірленген: сурдопедагогикада, тифлопедагогикада, олигофренопедагогикада, логопедияда және оқу пәндерін оқытуда Арнайы әдістер. Бұл әдістер мен тәсілдер жалпы білім беру мұғалімдерінің игілігі болу керек, ол үшін педагогтердің біліктілігін арттыру және қайта даярлау курстары арқылы Арнайы дайындықтан өтулері, сонымен қатар тұрақты негізде жалпы білім беру педагогтерін кәсіби кеңестік қолдау қажет.

Оқытуды ұйымдастыру тұрғысынан – сапалы түрде даралап оқытуға, білім беру ортасын арнайы кеңістікте және белгілі бір уақыт аралығында ұйымдастыруға (мысалы аутизмді бар оқушылар, болып жатқаның мағынасын түсінуді жеңілдететін, оқиғалар желісін айтып беруге және өз тәртібін жоспарлауға мүмкіндік беретін білім беру кеңістігін айрықша құрастыруды қажет етеді. Жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған оқушыларға кедергісіз орта қажет: ыңғайлы пандустар, кең есіктер, Арнайы жабдықталған сандық құрылғылар және т.б.) деген қажеттілік. Дамуында шектеулі мүмкіндіктері бар барлық оқушыларға, жұмыс істеу қабілетінің төмендігін, қажетті ұзақтықтағы үзілісті, түзете-дамыту шараларды өткізу үшін, серуендеу мен демалу үшін ұзартылған күн тәртібімен бірінші аусымда оқытуды ескеретін аялауыш педагогикалық тәртібі қажет. Даралап оқыту оқушының қойылатын талаптарға сәйкестігін, оның танымдық мүмкіндіктері мен шынайы оқу жетістіктерін тұрақты қадағалау арқылы қолжетімді болады. Оқыту мен түзету жұмыстары әсерінен оқушылардың қажеттіліктері мен мүмкіндіктері де үнемі өзгеріп отырады, сондықтан тұрақты қадағалау, ауыспалы психологиялық-педагогикалық диагностика оқу процесінің ажырамас бөлігі болып табылады.

Білім беру кеңістігінің шегі тұрғысынан алғанда, бұл – білім беру кеңістігінің білім беру мекемесі мен арнайы сынып аясымен ғана шектелмей, мейлінше кеңейіп даму қажеттілігі. Дамуында мүмкіндігі шектеулі, психикалық ерекшеліктері бар оқушыға мейлінше бейімделген, оның өмірлік тәжірибиесін және дені сау құрбылармен қарым-қатынас жасауды шектейтін амалсыздан қарапайымалған оқу және тәрбие ортасына байланысты баланы күрделі әрі түрлі ортаға кіріктіру үшін арнайы жұмыс қажет. Бұл жұмыстың мәні қолжетімді аяда оқушының күнделікті тәжірибесі мен арнайы байланысының кеңейюінде, сонын ішінде арнайы сынып оқушыларының мектептің кәдімгі сынып оқушыларымен тұрақты байланыс жасау жұмыстары. Бұл санаттағы оқушылардың әлеуметтік бейімдеу мәселесі оларды жеке қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескере отырып, мәдени нормалар мен әлеуметтік рөлдерді меңгеру мақсатында, жеке және қоғамдық маңызды әрекеті бар қолжетімді тұрмыстық салаларға кіріктіру. Қарым-қатынас тәжірибиесінде

нақты мысалдарда оқушылар қоғамның әлеуметтік және мәдени тәжірибесін меңгеру керек.

Білім беру ұзақтығы тұрғысынан – оқу мерзімдерін ұзарту қажеттілігі. Тузету-дамыту және қалпына келтіру шараларды ұйымдастыру үшін және оқу-танымдық әрекеттің баяу қарқынын ескеріле отырып, дамуында ауытқулары бар оқушыларды бастауыш білім бері сатысында оқыту мерзімі нөлдік сынып енгізу есесінен 1 жылға және негізгі орта білім сатысында 10-шы сыныпты енгізу есесінен ұзартылған.

Білім беруге қатысушы тұлғаларды анықтау және олардың өзара әрекеті тұрғысынан алғанда – түрлі бағыттар бойынша жұмыс жасайтын арнайы мамандардың өзара үйлесімді жұмыс жасауына (арнайы психологтар мен педагогтар, әлеуметтік қызметкерлер, дәрігерлер, нейро- и психофизиологтар және басқалары), білім беруге ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың ата-аналарын білім беру құралдарын қолдана отырып балаларды оналту процесіне қатыстыруға деген қажеттілік.

Арнайы білім беру жағдайларын жасау

Арнайы білім беру жағдайлары есту, көру, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуының тежелуі бар оқушыларына ҚР ЖМББС талаптарына сәйкес бастауыш және негізгі жалпы білім беруде жоспарланған нәтижелерге жетуге, ал орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін қолжетімді білімдерді, біліктер мен дағдыларды, әлеуетте тәуелсіз және өзбетінше өмір сүруге мейлінше мүмкіндіктерді қалыптастыруға, қолжетімді бастапқы еңбек дағдыларының қалыптасуына кепіл болу керек.

Арнайы жағдайлар жалпы мектепте және арнайы сыныпта оқыту процесін кадрлық, қаржылық, материалды-техникалық және басқада жабдықталуы мен қамтамасыз етілуінің талаптар жүйесі ретінде танылады. Аталған талаптардың іске асырылған біріктірілген нәтижесі болып мүмкіндіктері шектулі оқушылар мен олардың ата-аналары (заңды өкілдер) үшін ашық, жалпы дұрыс және ерекше білім беру қажеттіліктерімен, физикалық және эмоционалдық тұрғыдан жайлы; оқушылардың физикалық, психологиялық денсаулықтарын бекітуге, сақтауға кепіл бола алатын орта болу керек.

Ұйымдыстырушылықты қамту

Мүмкіндіктері шектеулі оқушылардың білім алу ұйымдастыруын Арнайы жағдайлармен қамту нормативті-құқықтық базаға негізделеді. Ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалардың құқықтарын бекітетін нормативті базадан басқа сәйкес локальді актілерді әзірлеу қажет. Локальді нормативті актілер арнайы сыныптарда жоғары сапалы оқу процесін, педагог пен мамандардың (психологтің, логопедтің, арнайы педагогтің және т.б) жұмысын ұтымды басқаруды, әр маманның қызметін анықтауды, қарым-қатынас әдістері мен

өзарабағынушылықты қамтамасыз ете керек.. Арнайы сыныптар жалпы білім беретін мектептердің толық құрлымы, ал бұл сыныптардың оқушылары оқушылар ұжымының теңқұқықты мүшелері болуы керек. Арнайы сыныптардың ашылуына байланысты мектеп әкімшілігі білім беруді дамыту бағдарламасына өзгертулерді енгізулері, олардың жұмысы туралы ақпараттарды жинақтау және талдау жүйесін ойластырулары, басқарудың тұтас моделін жасаулары және бірыңғай басты құндылықтары бар педагогтер командасын құру бойынша жұмыс мазмұнын анықтаулары қажет. Ең маңызды локальді нормативті құжат деп білім беру кеңістігінің барлық қатысушыларының құқтары бекітілген, оқушының мүмкіндіктері мен ерекшеліктеріне сәйкес білім беру бағыттарының өзгеруінің құқықтық механизімі ескерілген ата-аналармен Келісімшартты, сонымен қатар Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың жұмысы туралы Ережелерді қарастыру керек.

Аталған локальді нормативтік актілердің жобалық үлгілері 1-ші және 2-ші қосымшаларда берілген. Сонымен бірге, әлеуметтік серіктестер: облыстық, қалалық ПМПК, аудандық психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті, қосымша білім беру ұйымдары, Арнайы мектептер, әлеуметтік қорғау мен денсаулық сақтау ұйымдары, қоғамдық ұйымдар арасынан жалпы білім беру мектептері қолдау және қарым-қатынас жасау жүйесі ұйымдастырылуы керек. Аталған ұйымдармен өзара қарым-қатынас келісімшарт негізінде құрылады.

Материалды-техникалық қамту

келесі талаптар мен ережелерді сақтаудан тұрады:

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген білім беру мекемесіне (мекеменің сәулетіне, білім беру процесін іске асыруға қажетті үй-жай саны мен орналасуына, олардың ауданына, жарықталуына, орналасуына және жұмыс, ойын зоналарының көлеміне, мамандармен түзету жұмыстарын жүргізу кабинеттеріне);

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген кітапхана үй-жайларына (ауданына, жұмыс зоналарын орналасуына, арнайы жабдықталған оқу залдарына, оқу орындарына, арнайы медиатекаларға, ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың ата-аналары үшін осындай балаларды оқу мен тәрбиелеу саласында олардың құзыреттіліктерін арттыру мақсатында арнайы кітапханалық қорға);

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген тамақтану үй-жайларына;

– түзету ритмикасы сабақтарына, ЛФК-ға, еңбек шеберханаларына, әлеуметтік-тұрмыстық сабақтарын өткізуге, сабақтан тыс жұмыстарға арналған үй-жайларға;

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген акт залына;

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген спорт залына;

– медициналық қызметкерлерге арналған үй-жайға;

– осы мекемеде оқытылатын, ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген жиһазға, кеңселік жабдықталуына және тұрмыстық құрал-жабдықтарға;

– мектепте оқытылатын, ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген, білім беру процесін санитарлық-гигиеналық қамтылуына (сумен қамту, канализация, жарықталу, ауа-жылу тәртібі талаптарына);

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген санитарлық-тұрмыстық қамтылуына (жабдықталған гардеробтардың, сантехникалық құралдардың, жеке гигиена орынның бар болуы);

– ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың қажеттіліктері ескерілген әлеуметтік-тұрмыстық қамтылуына (дұрыс жабдықталған оқушы кеңістіне, оқушының жұмыс орнына);

– жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған оқушылардың білім беру ұйымының инфраструктурасына кедергісіз қолжетімділігіне қойылатын талаптардың орындалуында.

Бағдарламалы-әдістемелік қамтылу

арнайы сыныптарда білім беру процесін ұйымдастыру мен оны ерекше жағдайларда іске асыруға байланысты білім беру процесінің барлық қатысушыларының кез-келген ақпаратқа тұрақты қолжетімділігіне жағдай жасауды (ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарлары, есту, көру, сөйлеу қабілеттері, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуы тежелген, жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларына арналған оқу бағдарламалары мен әдістемелік нұсқаулықтар) қамтиды.

Білім беру ұйымы оның кітапханалық қоры арнайы білім сынып оқушыларының қажеттіліктеріне сәйкес оқу жоспарының барлық оқу пәндері бойынша ОӘК-мен соның ішінде олардың құрамдас бөлігі болып табылатын электронды қосымшалары бар оқулықтармен, оқу-әдістемелік әдебиеттермен және арнайы дидактикалық материалдармен қамтылуы керек. Педагогтар мен мамандардың ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға арналған электронды және баспа білім беру ресурстарына қолдары жетімді болу керек. Мектеп кітапханасы арнайы педагогика мен арнайы психология бойынша ғылыми-әдістемелік әдебиетпен қамтылуы керек, сонымен бірге ерекше білім алу қажеттіліктері бар әртүрлі санаттағы оқушыларды оқыту және тәрбиелеудегі өзекті мәселелер бойынша қосымша әдебиет қоры болу керек (ғылыми-әдістемелік әдебиет, анықтамалы-библиографиялық және мерзімді баспалар).

Кадрлық қамтуға келесілер жатады:

– жалпы білім беру мектептерінің дамуында мүмкіндіктері шектеулі білім алу, ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылар қажеттілігін түсінуде құзыретті педагогикалық және әкімшілік кадрлермен, сонымен қатар психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандарымен (психологпен, логопедпен, арнайы педагогпен, әлеуметтік педагогпен, ЛФК бойынша инструктормен) қамтылуы;

– мүмкіндіктері шектеулі оқушыларға білім алу саласында жалпы білім беру мектептерінің мамандары мен педагогтердің біліктілік деңгейлері;

– арнайы педагогика саласындағы мектеп мамандары мен педагогикалық кадрлардың кәсіби дамуының үздіксіздігі (біліктілікті арттыру курстарының, семинар, дөңгелек үстел, конференция жұмыстарына қатысу арқылы);

– жалпы білім беру мектептердің арнайы білім беру ұйымдармен қарым-қатынас жасауы (арнайы мектептер, психологиялық-педагогикалық түзету кабинетер, психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңестер, қалпына келтіру орталықтары).

Білім алуда ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушылардың (белгілі бір санаттағы: есту, көру бұзушылықтары бар) жалпы білім беру мектептеріне қабылдануда басқарушы тұлғалар мен бастауыш және негізі мектеп педагогтерінің арнайы педагогика саласындағы 72 сағат көлемінен кем емес қосымша кәсіби білім беру бағдарламаларын меңгеру міндетті болып таңылады.

Арнайы сыныптарда білім беру процесін ұйымдастыруы мен мазмұнында жалпы білім беру педагогтерінің жеткіліксіз кәсіби құзыреттіліктерін толықтыруды қамтитын білім беру жүйесінде білім беру басқармасының күшімен жалпы білім беретін, арнайы және ғылыми мекемелердің кешенді қарым-қатынас жаусауларына жағдай жасалу қажет.

Арнайы сынып мұғалімдеріне тұрақты әдістемелік қолдау көрсетуді ұйымдастыру, олардың арнайы сыныптарда білім беру бағдарламаларын іске асырудағы сұрақтар бойынша жылдам кеңес алулары, Арнайы педагогика саласында ғылыми негізделген және шынайы инновациялық әзірлемелерді қолданулары қажет.

Ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды іске асырудағы командалық тәсіл

Арнайы сыныптардың жағдайында білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқытуын ұйымдастыру білім беру процесінің барлық қатысушыларына психологиялық-педагогикалық қолдауды іске асыруды қарастырады. Білім беру ұйым басшысының бұйрығымен дамуында мүмкіндіктері шектеулі оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі құрылады, оның құрамына:

білім беру ұйым әкімшілігінің өкілі;

дефектолог-мұғалім;
педагог-психолог;
логопед;
элеуметтік педагог;

түрлі ауытқулары бар оқушылармен жұмыс істейтін мұғалімдер және басқа да білім беру қызметкерлері кіреді.

Психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі міндеттері болып:

- мүмкіндіктері шектеулі оқушыларды оқыту және тәрбиелеу процесінде пайда болатын қиындықтарды шеше білу;
- бала дамуының тұлғалық мүмкіншіліктерін көкетестендіру;
- білім беру процесінің қатысушылары арасында жағымды тұлғалааралық қарым-қатынасты қамтамасыз ету;
- түзету оқу-тәрбие процесіне заңды өкілдерді қатыстыру;
- мұғалімдерге кеңес беру.

Аталған міндеттерді шешу үшін пәнаралық тәсілді қолданумен жұмыс істей алатын, түрлі мамандардың ұзақ жұмылдырылған күш-жігерлері қажет. Теккомандалық тәсілпсихологиялық-педагогикалық қолдаудың барлық кезеңдерінің командалық жұмысында қатысушы мамандардың деккөздерін оңтайлы қолдану арқылы мүмкіндіктері шектеулі оқушылардың және олардың отбасыларының мәселелерін тиімді әре кешенді шешуге мүмкіндік береді. Пәнаралық қарыс-қатынас дамуында мүмкіндіктері шектеулі оқушылардың біркелкі даму стратегиясын құрастырып, іске асыруға бағытталған. Қолдау көрсету қызметі мамандарының, педагогтер мен ата-аналардың қарым-қатынас жасау тәсілі болып мектептік консилиум саналады, оның құрамы мен жұмыс тәртібі мектеп директорының бұйрығымен бекітіледі. Командалық жұмысты іске асыру үшін оның барлық қатысушыларының қарым-қатынас ұстанымдарын мойындаулары қажет:

- команда мүшелерінің барлығына сыйластық, өзара түсіністік, өзара көмек беруге дайындық;
- оқу-тәрбие түзету процесінде команданың барлық мүшелерінің теңдәрежелі қатысуы, ортақ жұмыстың нәтижелері үшін жауапкершілігі;
- команда мүшелерінің қызметтерін нақты бөлінуі мен педагогикалық міндеттерді шешу барысында олардың қатысу басымдылығын сақтау;
- байланысты пәндерге әр маманның қызығушылығы, байланысты ғылымдар әдістемелерімен, білімдерін меңгеру.

Командалық жұмыстың бұл ұстанымдарын сақтау арнайы сыныптардың оқушыларымен барлық оқу-тәрбие жұмысының табысты болуынның басты шарты болып табылады.

Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды жалпы білім беруге оқытудың кез келген кезеңінде кіріктіру

Дамумүмкіндіктері шектеулі оқушылардың мектептік оқудың барлық мерзімінде арнайы сынып жағдайында оқуы сөзсіз және міндетті болып

есептелмейді. Егер оқудың кез келген кезеңінде оқушының танымдық даму әрекетіндегі қиындықтар орны толықтырылып немесе арылған болса және ол ҚР ЖМББС сәйкес дәстүрлі сыныпта іске асырылатын қарқында оқу бағдарламасын меңгере алатын болса, онда оқушылар арнайы сыныптан дәстүрлі сыныпқа көшірілуі мүмкін. Оқушының арнайы сыныптан жалпы білім беретін сыныпқа көшірілуі ПМПК тұжырымдамасы бойынша, оқушы мен ата-аналар қалауына сәйкес іске асырылады.

2 Арнайы сыныптардағы оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері

Арнайы сыныптарда оқу-тәрбие процесі Арнайы педагогикада есту, көру, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуының тежелуі бар оқушылардың оқу әрекетінің дағдылары мен оқу материалын меңгеру мүмкіндіктерін көпжылдық эксперименттік зерттеулер негізінде әзірленген жалпы талаптардың ескерілуімен құрылу керек [2]. Арнайы педагогика балалардың барлығы дамуының бұзылу ауырлығына қарамастан оқи алатына сүйенеді. Оқуға қабілеттілік, оқу процесінің өзі кеңауқымды мағынада түсіндіріледі. Бұл жалпы білім беру пәндері бойынша білімдерді меңгіру ғана емес, балаға қолжетімді, оның қоршаған ортаға бейімделуі мен мейлінше жеке және тәуелсіз өмір сүруін қамтитын, кезкелген әлеуметтік және жеке тұлғалық маңызы бар өмірлік құзыреттіліктер дағдыларын меңгеруге дайын болу тәсілі. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар баяу оқиды, бірақ оқып, жоғары нәтижелерге қол жеткізе алады. Оқушылармен жүргізілетін педагогикалық жұмыс, оқудың дамуда басқарушы рөлін растайтын және әр оқушымен түзете-дамытатын жұмыстың нәтижесі мен мазмұнын болжауға мүмкіндік беретін Л.С.Выготскийдің «жақын аймақта даму» ойына сүйенеді [3].

Түзету жұмыстары психофизикалық даму кемістіктерін жоюға немесе бәсендетуге бағытталған, мысалы, тілдік дамуының, еркін қозғалыс, кеңістік бағдарлау кемістіктерін жоюға. Сақталған басқа қызметтердің есесінен жоғалтылған қызметтің толықтырылуы мүмкіндіктері физиологиядан белгілі. Оқушыларды түзете-толықтыру оқыту бағыты білім беру процесін сақталып қалған қызметтері мен дамуының кемтарлық табиғатының ерекшелігіне сәйкес ағза жүйесін қолдануға сүйене отырып құруды көздейді (яғни, табиғи қонымды). Көздері көрмейтіндер сасақтарының ұшымен оқып, естімейтіндер – оларға айтылған сөзді сөйлеушінің ерні арқылы түсінуді және ым-ишара тілінде теңдәрежеде сөйлесуді үйренеді. Түзете-толықтыру оқыту бағыты оқытуда және түзету жұмысында арнайы заманауи техникалық құралдарымен, АКТ-мен, оқу процесінің ерекше ұйымдастырылумен қамтамасыз етілу керек. Ол білім берудің ұйымдастыру формалары әдістері мен мазмұнында көрініс тапқан. Бұл сыныптың ең аз мөлшерде топтасуы, оқу мерзімдерін ұзарту, педагогикалық қорғау тәртібі, жеке және топтық түзету сабақтарын ұйымдастыруы, арнайы түзету және теңелту жұмыстары үшін арнайы құралдарының, оқытудың арнайы әдістері мен тәсілдерінің бар болуы.

Оқудың әлеуметтік бейімдеу бағыты тұлғаның әлеуметтік икемсезденуінің азайтуын немесе жоюын көздейді. Оқушылардың әлеуметтік өмірге қатысуы үшін қажетті тәртіп нормаларын, қарапайым гигиеналық, коммуникативтік, тұрмыстық дағдыларынан басталып қиын әлеуметтік дағдылармен, көзқарастармен, түсініктерімен аяқталатын өмірлік дағдыларды меңгеру бойынша арнайы жұмыс қарастырылады.

Мұғалімдер мен мамандар оқу-тәрбие процесінде ойлауды, тіл мен коммуникацияны білім алу құралы ретінде дамыту бойынша арнайы жұмыс

жүргізу керек. Дәстүрлі мектептік оқыту баланың мектепке келген кезіндегі меңгерген өмірлік түсініктері мен дамыған ауызекі сөйлеу тіліне негізделеді. Ауызекі сөйлеу тілі негізінде қарым-қатынастың дамуы жалғасады, анағұрлым ауызекі сөйлеу тілі негізінде оқушының тәртібі реттеледі. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың сөйлеу тілінің, ойлау қабілетінің, қарым-қатынастық даму мәселелері орын алуда, олар табысты білім алу мен әлеуметтену үшін педагогикалық құралдармен шешіліп немесе теңелтілуі керек.

Арнайы сынып оқушыларымен жұмыс жасауда оқытудағы әрекеттік тәсілмаңызды орын алу қажет. Білім алуда ерекше қажеттілігі бар бастауыш оқушыларды оқыту процесінде педагогтің басшылығымен (жұппен, топпен жұмыс) уәждеделген сөйлеу тілдік қарым-қатынастар үшін табиғи жағдай құратын заттық-тәжірибелік әрекет кеңінен пайдаланылады. Заттық-тәжірибелік әрекет жоғары психикалық атқарымдардың (қабылдау, сөйлеу тілі, ойлау және т.б.) сенсомоторлық негізін дамытуға, балалардың жеткіліксіз өмірлік тәжірибесінің орнын толтыруға, әлеуметтік өзара әрекеттену дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді.

Оқушыларға саралай және жекелей тәсілін қолдану – арнайы сыныптарда білім беру процесін ұйымдастыру маңызды ерекшелігі. Ұжымдық оқу процесі жағдайындағы білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға қатысты сараланған тәсіл бұзылыстары бір санаттағы оқушылардың вариативтік типологиялық ерекшеліктерінің барлығына шартты болады. Педагог түзете білім беру процесін сыныптағы өзінің сипаты бойынша біртектес топтардың болуына қарай, олардың әрқайсысына арналған жұмыс мазмұнының, қарқынының, көлемінің, күрделілігінің, тәсілдері мен әдістерінің, оқуды бақылау түрлері мен тәсілдерінің әр түрлі болуын есепке ала отырып ұйымдастырады. Оқушыларды топтарға бөлу шартты және қозғалмалы түрде болады. Жекелеген оқыту тәсілі саралай оқытудың нақты көрінісі болады.

Педагог бала дамуының жалпы заңдылығын, сыныптағы әрбір оқушының танымдық мүмкіндігін, арнайы педагогикалық көмек тәсілдерін біле отырып, балалардың оқу-танымдық әрекетін тек ұйымдастырып қана қоймай, бұл процесті бағыттай да алады. Кейбір жағдайда оқушының өзіндік оқу-танымдық әрекеті әлсіз болған немесе мүлдем мүмкін болмаған жағдайда, педагог оқу тапсырмаларын табысты орындалуын қамтамасыз ету үшін оқушының жетілмеген компонентінің атқарымын өзіне алады. Оқушының білім мен біліктілігін қалыптасуын іске асыратын толық дербестігін қамту үшін педагог көмегі біртіндеп азаю керек.

Жоғарыда аталып кеткен оқу-тәрбие процесіне қойылатын талаптарға сәйкес жалпы білім беретін мектептердің жұмысында төрт Арнайы бағыт іске асырулы керек:

- диагностикалық-кеңестік;
- түзете-дамытушы;
- емдік-профилактикалық;
- әлеуметтік-еңбектік [4].

Диагностикалық-кеңестік бағыт психологиялық-педагогикалық диагностика нәтижелеріне сәйкес түзету жұмыстарын құруды қарастыратын анықтау мен түзету бірлігі ұстанымына негізделген. Оны консилиумды мәселені зерделеу және шешу жолдарын іздеудің ұжымдық тәсілі ретінде пайдаланатын психологиялық-командалық қолдау қызметінің мамандары(психолог, логопед, арнайы педагог және т.б) іске асырады. Психологиялық-командалық қолдау қызметінің мамандары білім беру процесінің ұйымдастырушылық- педагогикалық қамтамасыз етілуі (арнайы сыныптың әр оқушысының әлеуметтік даму жағдайын бағалау, оқушының қажеттіліктеріне мейлінше оқу ортасын ыңғайландыру бойынша нұсқаулықтарды әзірлеу;білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды оқытуда жекеленген бағдарламаларды құрастыру; тиімділігін саралау қажет болған жағдайда жекеленген бағдарламаларға уақытылы нақтылықтар мен өзгерістерді енгізу;тәрбие мен оқу процесінің нәтижелі өтуінің мониторингі, оқушының отбасымен қарым-қатынас жасау және басқасы) мен арнайы сыныптағы оқушылармен түзету сабақтарын өткізеді [5].

Психологиялық-командалық қолдау қызметінің мамандары консилиумдарда үнемі білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін жекеленген кешенді бағдарламаларды іске асыру нәтижелерін талқылайды, анықталған мәселелерді шешу үшін шешімдер қабылдайды, арнайы сынып жағдайындағы оқу-тәрбие процесін іске асыру бойынша мұғалімдерге нұсқаулықтар беріп, ата-аналарға кеңес береді [6].

*Мектептің түзете-дамыту жұмыс бағыты*арнайы сыныптарда барлық оқу пәндерін жаппай оқыту процесінде жұмыс істейтін мұғалімдер мен оқу жоспарының түзету цикіліндегі пәндер бойынша арнайы педагогтің (дефектологтің), логопедтің, психологтің жеке және топтық түзету сабақтарымен, және қосымша білім беру жүйесіндегі сабақтарымен реттеледі. Түзете-дамыту жұмыстары арнайы сынып оқушыларының оқыту мен дамуы мәселесінің шешу барысында мұғалімдер мен мамандардың өзара қарым-қатынас жасаулары мен бірыңғай тәсілдер негізінде жекеленген психологиялық-педагогикалық бағдарламаға сәйкес жүргізіледі.

Емделу-профилактикалық жұмыстар:

– оқушылардың психикалық – жүйкелік және физикалық денсаулығын нығайтуға, қажетті жағдайда емдік дене шынықтыру сабақтарын ұйымдастыруға;

– арнайы сыныптарда педагогикалық қорғау тәртібін ұстануға;

– санитарлық-гигиеналық нормаларды, ауа тәртібі мен тиімді тамақтану тәртібін сақтауға;

– қажетті жағдайда гипербелсенді оқушылармен және психикалық тәртіпті танытатын оқушылармен психикалық түзету жұмыстарын ұйымдастыруға бағытталған.

Мектептің әлеуметтік –еңбектік жұмыстарының бағыты:

– арнайы 5-10 сынып оқушыларымен кәсіби бейіндік жұмыстарды ұйымдастыруды;

- қолжетімді мамандықтар саласында оқушылардың бастапқы дағдыларын меңгеру үшін шеберханаларды ұйымдастырып, жабдықтауды;
- қолжетімді және кең таралған мандықтарды табысты игеруге кедергі болатын оқушылардың даму ерекшеліктері анықтау мен түзетуді;
- еңбек ету процесінде оқушылардың ғимаратта бағдарлану, жұмысты жоспарлау, өзін-өзі бақылау және бағалау дағдыларын қалыптастыруды қарастырады.

Кәсіби-еңбектік оқу үшін арнайы сынып оқушыларының 5-ші сыныптан, ал жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды 4-ші сыныптан бастап екі топқа бөлінеді. Топтардың бірігуі еңбектің барлық түрлері бойынша оқушылардың мүмкіндіктері мен психологиялық, физикалық қалыптары ескерілген дәрігердің нұсқаулары негізінде іске асырылады.

3 Жалпы білім беретін мектептердегі ерекше білім беруге қажеттілігі бар оқушыларды түзете-дамыта қолдау

Есту, көру, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуының тежелуі, жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларды арнайы сыныптар жағдайында түзете-дамыту қолдау осы санаттағы оқушылардың нақты ерекшеліктері ескерілген олардың ерекше білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруды кешенді тәсілмен қамтылады. Кешенді тәсілдер компоненттері арасынан:

– оқу процесін мейлінше жекелендіруге және педагогикалық қорғау тәртібін қамтуға мүмкіндік беретін сыныпты ең көп толықтыруды;

– дамуында шектеулі мүмкіндіктері бар оқушылардың қажеттіліктеріне сәйкес эмоционалды, сенсорлы, моторлы және когнитивті дамуын ынталандыруды қамтамасыз ететін пәндік-кеңестік және әлеуметтік ортаны;

– дамуында шектеулі мүмкіндіктері бар оқушылардың қажеттіліктерін ескеретін арнайы дидактикалық материалдарды қолдануымен Арнайы және бейімделген бағдарламалар, оқулықтар бойынша оқытуды;

– бұзылған қызметін жоюға және/немесе теңелтуге бағытталған, әр санаттағы оқушылардың өзіндік түзету бағытындағы Арнайы пәндерді оқу жоспарына енгізуді;

– мамандармен (логопедпен, арнайы педагог-дефектологпен, психологпен, ЕДШ инструкторымен) жеке және топтық түзету сабақтарын;

– арнайы педагогикалық технологияларды, техникалық құралдарды (мысалы, дыбысты күшейтуші аппаратура, оқу машиналары) мен АКТ-ны қолданылатын барлық оқу-тәрбие процесінің түзету бағытын;

– арнайы сыныптарды оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға педагогтердің кәсіби дайындығын;

– балалардың үйлесімді қарым-қатынас жасауға бағытталған мүмкіндіктері шектеулі және дені сау балалардың әлеуметтік өзара әлеуметтік қарым-қатынастарды ұйымдастыру атау керек.

Әр санаттағы оқушыларды оқыту процесінде түзете-дамыта қолдауды қамтамасыз ету үшін кешенді тәсіл ағзаның сақталған және бұзылған қызметінің сабақтасу ерекшеліктерін ескерілуімен іске асырылады.

Арнайы сыныпта білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін оқу процесі арнайы мектептер типіне сәйкес ҚР ББҒМ бекіткен оқу бағдарламалары (бағдарламалар мәтіндері ҚР ББҒМ сайтында) мен оқу жоспарлары [7, 8] негізінде іске асырылады.

Даму кемтарлығы бойынша саны көп оқушылар психикалық дамуының тежелуі бар оқушылар санатына жататыны белгілі болып отыр. Еліміздің жалпы білім беретін мектептеріндегі арнайы сыныптардың басым бөлігі осы санаттағы оқушылар үшін жұмыс жасап отыр.

Есту қабілеті бұзылған оқушыларға арналған арнайы сыныптар

Естімейтін, естуі нашар және кейін саңырау болып қалғандарға арналған

арнайы сыныптар оқушының қарым-қатынас жасау құралы ретінде сөйлеу тілі мен есту-көру негізінде ойлау қабілетінің тығыз байланыста қалыптасуда, өзбетінше өмір сүре алу үшін жалпы білім беру, еңбек және әлеуметтік дайын болуына олардың психологиялық, физиологиялық дамуындағы ауытқуларды түзету немесе толықтыруға бағытталған оқу-тәрбие процесін қамтиды.

Естімейтін, естуі нашар және кейін саңырау болып қалған оқушыларды оқыту визуалды негізде оқу материалы мен басқа да ақпаратты жеткізуді қамтамасыз ететін техникалық құралдарды, дыбысты күшеутуші аппаратураны қолданумен іске асырылады.

Сыныптарды толықтыру:

Естімейтіндер үшін – 8 баладан артық емес;

Естуі нашар және кейін саңырау болып қалғандар үшін – 10 баладан артық емес.

Мектептік білім беру құрлымы:

1) бастауыш білім беру деңгейі (0, 1-4 сыныптар);

2) негізгі орта білім беру деңгейі (5-10 сыныптар);

3) орта білім беру деңгейі (1-12 сыныптар).

Естуі нашар және кейін саңырау болып қалған оқушылар орта білім немесе кәсіптік орта білім алу мақсатында кешкі бөлімнің 11 – 12 сыныптарда, жалпы білім беретін мектептердің бейіндік сыныптарында, кәсіби колледждерде оқуларын жалғастыра алады.

Есту қабілеті бұзылған оқушыларды оқыту:

1) естімейтін оқушылардың 0 және 1-7 сыныптарда арнайы бағдарламалар бойынша, 8-ші сыныптан бастап оқушылардың оқу мүмкіндіктеріне сәйкес бейімделген жалпы білім беретін мектептердің бағдарламасы мен оқулықтарымен;

2) естуі нашар немесе кейін саңырау болып қалған оқушылар 0 және 1-4 сыныптарда арнайы бағдарламамен, 5-ші сыныптан бастап оқушылардың оқу мүмкіндіктеріне сәйкес бейімделген жалпы білім беретін мектептердің бағдарламасы мен оқулықтарымен іске асырылады.

Естімейтін оқушыларға арналған бастауыш және негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарына түзету курстары енгізілген: заттық-тәжірибиелік оқыту, айналадағы әлеммен танысу, түзету ритмикасы, есту арқылы қабылдауды дамытумен дыбыстауды қалыптастыру, күнделікті-сөйлеу тілі, ым-ишары тілі. Естуі нашар оқушыларға арналған сыныптарда түзету ритмикасы, есту арқылы қабылдауды дамытумен дыбыстауды қалыптастыру бойынша түзету сабақтары қарастырылған.

Бастауыш сыныпта естімейтін (естуі нашар) оқушыларында қоршаған болмысты, олардың адамзат қалыптастырған тіл мәдениетін, вербалды қарым-қатынас жасау тәсілдерін жүйелі саналы түрді түсінуге бағытталған оқу әрекетін негізі қаланады.

Естімейтін (естуі нашар) баланың тұлға ретінде әрі қарай даму жолы, негізгі мектеп көлемінде бекітілген білімді меңгеру, қоғамда қабылданған адамгершілік нормалар мен ережелерді, эстетикалық өлшемшарттарды ұғыну – ойлау қабілетінің сатыланған (түсіну) құрлымының қалыптасу деңгейіне байланысты, оны ақпаратты ауызша түрінде қабылдау және оны дұрыс пайдалана алу мүмкіндігі ретінде тілдік құзыреттілік анықтайды.

Естімейтін (естуі нашар) баланы мазмұнды тіл әлеміне кіріктіру тек қана жалпы қабылданған әдістемеге арнайы тәсілдерді қолдануды талап етеді. Сақталған және дамымаған психикалық қызметке жан-жақты әсер етуді біріктіретін тұтас сродпедагогикалық жүйе қажет. Жалпы білім беру және түзету курстары оқушыларға кешенді психологиялық-педагогикалық әсер етуді қамтамасыз етеді:

1) сенсорлы-перцептивті әрекетті ынталандыру (есту-көру және естуді қоса қабылдаудың барлық түрлерін дамыту);

2) қоршаған заттардан түрлі сезімдерді, соның ішінде сан алуан дыбыстық сезімді түсінуді дамыту;

3) моториканы, нақты нысананы зерттеу тәсілдерін дамыту және олардың бейнесі мен моделін әзірлеу;

4) дыбысты күшейтетін аппаратураны тұрақты қолдануда кең ауқымды коммуникативтік тәжірибиеге жағдай туғызу;

5) әлеуметтік қажеттіліктерді белсендету және жеке, әрі түрлі бірлестікте жұмыс істей алу біліктерін дамыту;

6) уәжді және түрлі тілдік әрекетті пайдалану тәсілдерін дамыту;

7) әрекетін жоспарлау және болжау дағдыларын дамыту (практикалық және тілдік);

8) білімдерін безендіру мен қарым-қатынас жасауға қажетті, соның ішінде терминологиялық сөздік пен базалық лексикалық-грамматикалық құрлымдарды, жалпы қабылданған тілдік құралдарды пайдалану;

9) танымдық процестерді дамыту және эмоционалды күш-жігерлік саланы байыту.

Көру қабілеті бұзылған оқушыларға арналған арнайы сыныптар

Көрмейтін, көруі нашар, кейіннен көрмей қалған үшін арнайы сыныптарда оқу процесінің өзіндік міндеті болып алғашқы ауытқуларда, тірек саласындағы, кеңістік бағдарлаудағы бұзылуларды толықтыру, елестету және түсінік жүйесін қалыптастыру, заттық-тәжірибиелік әрекеттің, әлеуметтік коммуникация дағдыларын дамыту болып табылады.

Сыныптарды толықтыру:

Көрмейтіндер үшін – 8 баладан аспайды;

Көруі нашар, кейіннен көрмей қалған үшін – 12 баладан аспайды.

Көру қабілеті бұзылған оқушыларды оқыту жалпы орта білім беру көлемінде іске асырылады. Көруі нашар және көрмейтін оқушылардың мектептік білім беру құрлымы:

1) бастауыш білім беру деңгейі - 0, 1-4 сыныптар;

2) негізгі орта білім беру деңгейі – 5-10 сыныптар;

3) орта білім беру деңгейі – 11-12 сыныптар.

Көру нашар оқушылардың дәстүрлі сыныптарға көшуі оқудың кез-келген кезеңінде мүмкін.

Көрмейтін және көруі нашар оқушыларды оқыту арнайы бағдарламалар мен оқудың 1 жылға созылуына байланысты оқу материалының қайта бөлінген және өзгертілген жалпы білім беретін мектеп бағдарламаларымен оқытылады.

Көрмейтін оқушылардың оқу процесінде оқытуда Брайльдің тегістік-нүктелі шрифтімен басылған жаппай жалпы білім беретін мектептің оқулықтары, оқу құралдары мен әдебиеттері қолданылады.

Көруі нашар оқушыларды оқыту көріп қабылдауға қолжетімді үлкен шрифтпен басылған және арнайы суреттері үлкейтілген жалпы білім беру мектептердің оқулықтарымен жүргізіледі.

Көрмейтін, көруі нашар, кейіннен көрмей қалған балаларды оқыту үшін жұмыстың арнайы әдістері мен формалары, көрнекіліктер, тифлотехника және т.б. қолданылады.

Көрмейтін, нашар көретін оқушыларға арналған орта білім берудің үлгілік оқу жоспарына түзету курстары енгізілген: емдік дене шынықтыру тәрбиесі (ЕДШ), түзету ритмикасы, мимика мен пантомиканы дамыту, әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау (ӘТБ), кеңістік бағдарлау, қалған көре алу және көру арқылы қабылдай алу қабілеттерін сақтау, тіл дамуының кемістіктерін түзету. Түзету курстарының мақсаты көру-бейне арқылы ойлау қабілетін, сонымен бірге кеңістік бағдарлауды, мимика мен пантомиканы дамыту, қозғалысты реттеуді және өзін-өзі ұстауды қалыптастыру.

Үлгілік оқу жоспарына жалпы білім беру курстарымен факультативті сабақтармен бірге түзету курстарын енгізу көру мүмкіндіктерінің қалпын, танымдық белсенділігін, қызығушылықтарын, жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып оқушыларды оқытуда жеке тәсілді қамтамасыз етеді.

Тірек және қозғалыс аппараты бұзылған оқушыларға арналған арнайы сыныптар

Тірек және жүріп-тұру аппараты бұзылған оқушыларға арналған арнайы сыныптарда оқу-тәрбие процесі өзіндік мәселелерді шешуге бағыттылған: жүріп-тұру қызметін қалпына келтіру, қалыптастыру және дамыту, оқушылардың психикалық және тілдік кемістіктерін түзету, арнайы ұйымдастырылған жүріп-тұру тәртібі мен заттық-тәжірибиелік әрекеттің негізінде олардың әлеуметтік-еңбектік беймделуі мен қоғамға бірігуі.

Сыныпты толықтыру 12 баладан аспайды.

Тірек және жүріп-тұру аппараты бұзылған оқушылар үшін білім беру жалпы орта білім беру көлемінде іске асырылады.

Мектептік білім беру құрлымы:

1) бастауыш білім беру деңгейі - 0, 1-4 сыныптар;

2) негізгі орта білім беру деңгейі – 5-10 сыныптар;

3) орта білім беру деңгейі – 11-12 сыныптар.

Оқыту жалпы білім беру негізгі орта білім беру сатысында оқу мерзімін 1 жылға созуымен, мектептің бағдарламаларымен, оқулықтарымен іске асырылады.

Нөлдік сынып профпедетивті-диагностикалық ретінде қызмет етеді. Оны баланың мүмкіндіктерін зерделеу, психикалық даму деңгейін нақтылау, бастауыш сыныпта әрі қарай оқуға дайындау негізгі міндеті болып табылатын икемді құрылым ретінде қарастыру керек. Нөлдік сынып арнайы мектепалды дайындықтан өтпеген және функционалды мектеп кемелдігіне жетпеген, сонымен қатар диагнозды нақтылауды қажет ететін оқушыларға қажет. арнайы мектепалды дайындықтан өткен және жүріп-тұру, тілдік әрекеттері қажетті деңгейде қалыптасқан балалар 1-ші сыныпқа қабылдануға болады.

Балалардың түрлі церебральді паралич түрінде қолыдың басын қозғалту қызметінің бұзылуы жазу техникасын меңгеруді қиындатады, сондықтан дайындық және бірінші сыныптарда жазудың қозғалмалы дағдысын қалыптастыруға арнайы уақыт бөлінеді.

Жалпы білім беру және түзету міндеттері қарастырылатын дене шынықтыру тәрбиесі оқу пәндерінің негізгі, барлық оқушыларға міндетті пән болып табылады. Дене шынықтыру сабақтарында оқушыларға жеке оқыту тәсілдер қолдануға ерекше назар ударылады. Дене шынықтыру тәрбиесі сабақтарында баға нормативтері шығарылмайды. Баға оқушының жүрі-тұру мүмкіндіктерін ескеріп қойылады.

Жалпы білім беру цикліндегі пәндермен қатар Үлгілік оқу жоспары оқушылардың жүріп-тұру және психикалық қызметтер кемістіктерін түзету сабақтарын: ЕДШ, тіл дамуының кемістіктерін түзету (логопедиялық) сабақтарды, танымдық әрекетті түзету және дамыту сабақтарын қарастырады.

Емдік дене шынықтыру тәрбиесі (ЕДШ) оқушылардың дене тәрбиесі жүйесіндегі маңызды бөлігі болып табылады. Әр оқушыға түзету жұмысын жоспары ЕДШ инструкторымен бірге құрастырылады. Сабақтар 2-4 адамдық топпен немесе жеке жүргізіледі. Сабақтың ұзақтығы – 45 минут. Логопед сабақтары сөйлеу қабілетінің бұзылуы бар оқушылармен өткізіледі. Әр оқушымен сабақ аптасына 3 реттен кем емес жүргізіледі. Сабақтардың ұзақтығы – 25 минут. Танымдық әрекетті қалыптастыру және дамыту сабақтары қоршаған орта туралы білімдерді кеңейтуге, кеңестік және уақыттық түсініктерді қалыптастыруға, таңбалық дағдыларды дамытуға, осыдан ілгері дамуындағы олқылықтарды толықтыруға, психикалық қызметтің бұзылуын түзетуге, күрделі оқу материалын меңгеру дайындығына бағытталған. Сабақтың ұзақтығы 20-25 минут.

Танымдық әрекетті қалыптастыру және дамыту сабағына сынып 2 топқа бөлінеді. Олар оқушылардың танымдық және жүріп-тұру мүмкіндіктерін, сонымен бірге жасөспірімдердің қызығушылықтары ескеріле, дәрігерлердің (ортопедтің, психоневрологтің және ЕДШ дәрігерінің) қатысуымен топтасады. Сыныптар түрлі жүріп-тұру бұзылулары бар оқушылармен танымдық әрекетті қалыптастыру және дамыту сабағын өткізу мүмкіндігі

ескеріліп жабдықталады. Сыныптарда жарақат алудың алдын алатын арнайы жабдықталған құрал-саймандар қолданылады.

Арнайы ортаны бейімдеу және түзету жұмыстарын өткізу қажеттілігі пандустардың, есіктің ойығын кең, мүгедектер орындығына гидравликалық көтергіштің, баспалдақ бойында гидравликалық көтергіштің, есіктердің автоматталған ашқыштардың, сонымен бірге түзету сабақтарына арнайы жабдықталған кабинеттердің болуын қарастырады.

Жұмылғыштығы шектеулі оқушылар үшін арнайы сыныптар ашылған жалпы білім беру мектептің үй-жайлары және ғимаратының тиісті аумағымен қолжетімділігі сәулет, қалақұрлысы мен мен құрлыс саласында қолданыстағы мемлекеттік нормативтермен сәйкес қамтамасыз етіледі.

Сөйлеуі күрделі бұзылған оқушыларға арналған арнайы сыныптар

Сөйлеуі күрделі бұзылған оқушылар үшін оқу-тәрбие процесінің арнайы міндеті тілдік кемістіктерді және соған байланысты психикалық дамудың ерекшеліктерін жою болып табылады. Сөйлеуі күрделі бұзылған оқушылар үшін сыныптардың топтасуы 12 баладан аспайды.

Сөйлеуі күрделі бұзылған оқушылар үшін мектептік білім беру құрлымы:

- бірінші саты – 0, 1 - 4 сыныптар;

- екінші саты – 5 - 10 сыныптар.

Бастауыш білім беру деңгейінде арнайы бағдарламалар мен арнайы әдістемелік және дидактикалық материалды қолдану қарастырылады. Негізгі орта білім беру деңгейінде оқушылар оқудың 1 жылға созылуына байланысты мазмұны қайта бөлінген жалпы білім беру мектептерінің бейімделген бағдарламасы бойынша оқытылады.

Оқушылардың тілдік даму деңгейі ескеріле отырып, қазақ, орыс және шет тілін оқуға сағаттарды бөлуде вариативтілік рұқсат етіледі.

Логопедтік түзету жұмысы, оқушылардың тұлғалық және зияткерлік мүмкіндіктерінің дамуын қамтамасыз ететін, сөйлеуі күрделі бұзылған оқушылардың білім беру жүйесінің қажетті компоненті болып табылады. Арнайы логопедтік және түзету-педагогикалық қолдау арнайы тілдік тәртәпті сақтауымен барлық сабақтарда және сабақтан тыс уақытта іске асырылады.

*Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылары үшін
арнайы сыныптарды ұйымдастыру*

Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылар, жеткіліксіз танымдық қабілеттерімен немесе психикалық дамуының бұзылу ерекшелігімен белгіленген оқу бағдарламаларын меңгеруде қоймайғайлы қиындықтар кешеді. Оқушылар үшін мектептік нормаларды меңгеру қиындықтарында, айналадағы балалармен, ересектермен қарым-қатынас жасауда, тәртіптің бұзылуында танылатын элеуметтік қабілеттердің дефициті типті.

Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылары үшін арнайы сыныптарындағы оқу процесі тән мәселерді шешуге бағытталған: оқушылардың психикалық дамуы мен эмоционалды ерік-жігерілілік саласын

дамытуға, олардың танымдық әрекеттерін белсендеттіруге, оқу әрекетін қалыптастыруға.

Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылары үшін арнайы сыныптарды топтастыру 12 балалардан аспайды.

Мектептік білім беру құрлымы:

1) бастауыш білім беру деңгейі – 0, 1-4 сыныптар;

2) негізгі орта білім беру деңгейі – 5-10 сыныптар.

Бастауыш сынып оқыту сатысында арнайы сыныптарды ашу – 0,1 сыныптарда және, бірыңғай жағдайда, 2 сыныпта мәнді. Оқушыларды оқытуда пайда болған қиындықтардың себептерін уақытылы жіктеу және олардың оқуы мен тәрбиеленуіне дұрыс жағдай жасау маңызды. Мектепте оқудағы жағымсыз тәжірибе, психикалық дамуының тежелуі бар оқушылардың мектеп жағдайындағы ұзақ уақытта сәтсіздікке ұшырауы оның мектептік икемсіздігіне әкеліп, эмоционалдық саланың қалыптасуына кері әсер етіп, тұрақты үлгірмеушілікті және тәртібінің бұзылуын қоздырады. Оқудағы кез келген кезінде жалпы білім беру сыныптарына оқушылардың бірігуі, сонымен бірге оқушылардың психикалық даму тежелуінің айқын формаларында арнайы сынып беру жағдайында білім алуын жалғастыруы қарастырылады.

Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылары үшін арнайы сыныптардың күнтізбесі балалардың тез шаршап қалуы ескере орнатылады: ұзартылған күнтізбесіндегі бірінші аусымда оқу.

Бастауыш білім беру деңгейінде арнайы бағдарламалар мен арнайы әдістемелік және дидактикалық материалды қолдану қарастырылады. Негізгі орта білім беру деңгейінде оқушылар оқудың 1 жылға созылуына байланысты мазмұны қайта бөлінген жалпы білім беру мектептерінің бейімделген бағдарламасы бойынша оқытылады.

Түзете-дамыта оқыту бағдары жалпы білім беретін циклігіндегі пәндер аясында, сонымен бірге қосымша білім беру жүйесіндегі түзету пәндерімен іске асырылады. Эмоционалды жеке тұлғалық түзетуді іске асыруға және оқушылардың танымдық әрекетін іске асыруға мүмкіндік беретін басқа пәндерге теңдәрежелі деп эстетикалық бағытындағы пәндерді (музыканы, бейнелеу өнерін, дене тәрбиесін) есептеуге болады.

Психикалық дамуының тежелуі бар бастауыш оқушылары үшін жалпы арнайы сыныптарда оқу-тәрбие процесінің түзете-дамыту бағыты келесі мәселелерді шешуді қарастырады:

- оқуға дайындықты қамтамас ететін психологиялық физиологиялық қажетті деңгейінің дамытуды: артикуляциялық аппаратың, фонемантикалық естудің, қолдың ұсақ бұлшықеттерінің, көру-кеңестік бағдарланудың, көру-мотрикалық бағдарлаудың;

- оқушылардың дүниетанымын байытуды, оқушыларға оқу материалын саналы түрде қабылдауға мүмкіндік беретін заттар мен қоршаған болмыс ортаның құбылыстары туралы анық түсініктерді қалыптастыруды;

- мектептік жағдайларға табысты бейімделуді қамтамасыз ететін әлеуметтік-адамгершілік тәртіпті қалыптастыруды;

- оқу уәжін қалыптастыруды;
- жеке тұлғалық компоненттердің дамуын: танымдық белсенділік, өзімшілдік, еркіндік;
- кез-келген әрекетке қажетті білік пен дағдыларды қалыптастыру: оқушылардың ғимаратта бағдарлану жұмысты жоспарлау, оны ауызшанемесе /және көрсетілген үлгіге сәйкес орындау, өзін-өзі бақылау және бағалау дағдыларын қалыптастыруды;
- жастарына сәйкес жалпы зияткерлік біліктерді қалыптастыруды (саралау, салыстыру, жалпылау, топтау);
- сомантикалық және психологиялық жүйкелік денсаулықты нығайту мен сақтау: психологиялық физиологиялық зорығуды, эмоционалдық бұзылысты, болдырмау, психологиялық жайлы хал-ахуалды жасау, жалпы нығайтатын және алдын алу емдік дәрілік терапия;
- жасөспірімдердің жастарына сәйкес дамуды қамтамасыз ететін, оның танымдық әрекетін, тілінің коммуникативті қызметін ынталандыратын қолайлы әлеуметтік ортаны құру;
- жасөспірімнің дамуын жан-жақты жүйелі бақылау, ата-аналармен тұрақты қарым-қатынас жасау;
- оқушылардың әлеуметтік-еңбектік бейімделуі.

Оқу жоспарының түзету компоненті келесі түзету курстарын кіріктіреді: «Айналадағы әлеммен танысу және тіл дамыту» - 0, 1 сыныптар, «Түзету ритмикасы» - 0 - сыныптар, «Әлеуметтік – тұрмыстық бағдарлау» (ӘТБ) – 5-10 сыныптар және жекеленген-топтық түзету сабақтары: «Тіл дамыту кемістіктерін түзету» (логопедиялық сабақтар), «Білімдегі олқылықтарды толықтыру бойынша міндетті жеке және топтық түзету сабақтары». Оқу жоспарының түзету компонентіндегі пәндерді инвариативті (өзгермейтін, тұрақты) компонентпен ауыстыруға, және де бұл сағаттар санын қысқартуға болмайды.

«Айналадағы әлем және тіл дамыту» түзету курсы:

- қоршаған болмыс туралы түсініктері мен білімдерін байытуға;
- оқушылардың сөздік қорын кеңейтуге;
- байланыстыра сөйлеуді дамытуға;
- қабылдауды, зейінді (барлық түрлерін) дамытуға;
- жалпы зияткерлік біліктерді қалыптастыруға (саралау, салыстыру, жалпылау, топтау) бағытталған.

«Түзету ритмикасы» курсы психикалық дамуының тежелуі бар оқушылардың сөйлеу моторикалық әрекетінде және моторикалық сласындағы даму ауытқуларын жеңуге бағытталған. Сабақта еркін түсінуді, өзін-өзі реттеуді дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасалады. «Әлеуметтік – тұрмыстық бағдарлау» курсы оқушылардың өмірлік құзыреттілік дағдыларын, қоғам мен тұрмыста өзбетімен өмір сүруге тәжірибелік дайындығын қалыптастыруға бағытталған.

Әлеуметтік – тұрмыстық бағдарлау сабақтары үшін оқушылар 2 топқа бөлінеді. Түзету цикіліндегі пәндер бойынша бағалар қойылмайды. Баға жетістіктерді сипаттау тұрғысында болады.

«Білімдегі олқылықтарды толықтыру бойынша міндетті жеке және топтық түзету сабақтары» сабақта оқу бағдарламасын меңгеруде қиындық кешетін оқушылар үшін ұйымдастырылады. Сабақтар оқу қиындықтары ұқсатығы негізінде топтастырылған жеке немесе топтарда (2-4 оқушы) өткізіледі. Бастауыш сыныптарда түзету жұмыстарына аптасына 4 сағат беріледі. Сабақтарды сыныптың негізгі мұғалімі жүргізеді. Әр сабақтың ұзақтығы 20-25 минут. Педагог аптасына 8 түзету сабақтарын өткізуі тиіс, олар сыныптың сабақ кестесіне енгізілуі тиіс.

Педагогикалық диагностика негізінде педагог қандай оқушылар жеке сабақтарды қажет ететінің, оқушылар білімдеріндегі олқылықтарды толықтыру үшін қанша топты құрастыруды және олармен түзету жұмысын жүргізуді өз бетінше анықтайды. Оқушыларды топастыру және олармен келешекке арналған жұмыс жоспарын анықтау 1 тоқсан мерзімінде іске асырылады. Тоқсан аяқталысымен педагог түзету жұмыстарының тиімділігін талдайды және оқушыларды топастырып олармен келесі тоқсанға келешекке арналған жұмыс жоспарын жасайды. Педагог қажетті құжаттарды құрастырып жүргізеді: топтың тізімі бар түзету сабақтарына қатысуын тіркейтін журналды, топ пен жеке сабақтардың келешекке арналған жұмыс жоспарын, топ пен жеке сабақтардың жоспарларын. Түзету сабақтары жұмыстардың түрлі түрі мен формаларын, заттық-тәжірибиелік және ойын әрекетінің қолдануымен өткізіледі. Әр сабақ міндеттері, түзету нысанының – баланың біліктілігін қалыптастыруын көрсетуімен баланың айқындалған сыртқы әрекеті арқылы тұжырымдалады. Бір сабаққа 2-3 міндеттер беріледі. Оқушының қандайда бір топта болу ұзақтығы өзіндік қиындық пен сыныппен бірге тапсырмаларды орындай алу дайындығының түзету дәрежесімен

5-10 сыныптарда оқушылар білімдеріндегі олқылықтарды толықтыру бойынша жеке-топтық сабақтарға берілген сағаттар пән мұғалімдер арасында бөлінеді.

Тілдік кемістіктері бар оқушылары үшін логопедпен жеке және топтық сабақтар жүргізіледі. Топта оқушылармен психологиялық түзету жұмыстарын психолог өткізеді. Ол психикалық дамуының тежелуі бар оқушыларда коммуникативті біліктерін, эмоционалды қалпын реттеу дағдыларын қалыптастыруға, жалпы белсенділікті арттыру бағытталған.

Факультатив сағаттарын балалардың әлеуеттенуіне мүмкіндік беретін («Тіл және қарым-қатынас мәдениеті», «Өмір сүру қауіпсіздігін қамтамасыз ету», «Экономикаға кіріспе»), даму кемістіктерін жоюға бағытталған («Бейнелеу өнері», «Қолданбалы өнер», жүзу, ЛФК) курстарына немесе еңбекке баулу бойынша қосымша сабақтарына берілгені дұрыс.

Психикалық дамуының тежелуі бар оқушыларды оқыту, оқытудың бастапқы кезеңінде оқу міндеттерін жалпылама тәсілдемемен шешуді, меңгерген білімдерін, біліктері мен дағдыларын тұрақты байқауды

қарастырмайтын, қолжетімді білім беру бағдарламасы (ондай болып танылатын осы санаттағы оқушылар үшін арнайы және бейімделген бағдарламалар) бойынша жүргізілу керек. танымдық әрекетінің жоғары даму деңгейі бар оқушыларға есептелген білім беру бағдарламалары психикалық дамуының тежелуі бар оқушыларға жарамсыз, өйткені жақын аймақта даму шегінен тыс оқыту күрделірек танымдық әрекеттердің қалыптасу негізіне қолдана алуға болмайтын, үздік-үздік, байланыссыз білімдердің жинақталуына әкеледі. Оқуға және жалпы мектептік жағдайға жағымсыз көзқарас қалыптасуының алдын алу мақсатында, өзіне қолжетімді әрекеттердің түрлерінде оқушының табыстылығын қамтамасыз ету маңызды. Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылардың ерекшелігі туралы барлық педагогикалық ұжымды хабардар ету міндетті болып табылады, өйткені білімдердің бұл түрлері жаппай мектеп педагогтерінде қарапайым сипатта болады: мұғалімдер тәртіптің бұзылуын тәрбиеінің кемшілігі, ал білімдеріндегі олқылықтар мен мектептік қиындықтарды педагогикалық салақтық деп біледі.

Оқушылардың әлеуметтену мәнісінде түзете – дамыту жұмысы психикалық дамуының тежелуі бар оқушыларды оқыту процесінен толық өтуі керек. Бұл санаттағы оқушылардың әлеуметтік бейімделеу мәселелері оқушылардың деке қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескере отырып, әлеуметтік рөлдер мен мәдени нормалардың меңгеру мақсатында олардың қолжетімді тұрмыстық, жеке және қоғамдық маңызды әрекеттері арқылы шешіледі. Қарым-қатынас тәжірибиесінде оқушылар нақты мысалдарда қоғамның мәдени және әлеуметтік тәжірибесін меңгеру керек. Психикалық дамуының тежелуі бар оқушылардың қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымен және білім алуда ерекше қажеттіліктері бар басқа санаттағы балалармен бірге ортақ әрекетті ұйымдыстыруға маңызды мән беріледі.

Бақылау – диагностикалық шараларды әзірлеп, ұйымдастыруда келесі талаптар сақталу керек: жүйелілік, дұрыс қабылдау, объективтілік, жеке тәсіл, вариативтілік, жан-жақтылық, психикалық дамуының тежелуі бар (ПДТ) оқушыларды оқыту ерекшелігін ескеру.

Білім беру және түзету жұмыстараның нәтижелерін сипаттауда білім берудің екі компонентінің өзара қарым-қатынасының көрсететін тұтастық мінездеме ұстанымы қолданылуы керек. Оқушының білімдері осы білім беру кезеңінде күтілетін біліктеріне сәйкес, жетістіктері олардың іс жүзіндегі әрекеттерде өзін-өзі көрсете алу деңгейі мен мүмкіндіктері тұрғысынан бағалануы керек, белсенділік дәрежесі, оларды қолдану қызығушылығы, қайсібір әрекеттердің дербестігі ескерілуі керек.

Меңгерілуі бастауыш мектеп курсының оқу нәтижесіннің талабына жататын білімдер, біліктер мен дағдыларын қорытынды тексеру процесінде оқушылар жалпы білім беретін оқушылар үшін әзірленген тапсырмалады орындайды. Бұл жерде түзету жұмысының нәтижелігін, сонымен қатар тек оқу жетістіктерінде ғана емес, мектеп нормаларын меңгеруде, ересектермен құрдастарымен табысты қарым-қатынастарда байқалатын мектептік бейімделу сапасын бағалауға мүмкіндік беретін арнайы әзірленген тапсырмаларды

қолданған дұрыс. Негізгі мектепті бітірісімен арнайы сынып оқушылары алған білім деңгейі туралы мемлекеттік үлгідегі құжат алады.

Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушыларға арналаған арнайы сыныптар

Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар орталық жүйке жүйесінің органикалық бұзушылығымен белгіленген танымдық әрекеті мен эмоционлады күш-жігерлік саласының тұрақты бұзылуына байланысты мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартымен белгіленген оқу материалын меңгере алмайды. Осыған орай, қарастырып отырған оқушылар санатына ЖМББС талаптары қойылмайды. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар мектепте барлық оқу жыл бойына арнайы бағдарламалар бойынша оқытылады. Қарастырылып отырған оқушылар санаты үшін арнайы сыныптарда оқу-тәрбие процесі қолжетімді білім мен дағдыларды, әлеуметтік бейімделуге, оқушылардың қоғамда өзбетінше өмір сүруіне және еңбек әрекетіне дайындалуға бағытталған. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін арнайы сыныптар осы санаттағы оқушылардың бар болу жағдайында білім берудің кез-келген сатысында ашылуы мүмкін.

Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін сыныптардың топтасуы 12 баладан аспайды.

Мектептік білім беру құрлымы:

- бірінші саты – 0, 1 - 4 сыныптар;
- екінші саты – 5 - 9 сыныптар.

Арнайы материалды-техникалық бар жағдайында кәсіби-еңбектік дайындығымен 10-шы сыныпта ашылуы мүмкін. Нөлдік сыныпқа оқуға дайындық деңгейі жеткіліксіз балалар қабылданады. Бірінші сыныпқа 7-9 жасар балалар қабылданады.

Оқыту процесінде жеңіл-ақыл ой кемістігі бар оқушылардың тұлғасын жан-жақты психологиялық-медициналық-педагогикалық зерттеу, білім беру процесін ұйымдастырудың әдістері мен формаларын анықтау мақсатында, олардың мүмкіндіктері мен жеке ерекшеліктері айқындау іске асырылады.

Жеңіл ақыл-ой кемістіктері бар оқушыларды оқыту арнайы әдістермен, оқу тәсілдерімен және білім алу әрекетімен қамтамасыз етіледі. Осы тұрғыда ойлау процесінің енжарлығы, танымдық белсенділігінің төмендігі, ойлаудың жалпылау және абстрактілеу қызметінің әлсіздігі, тілдік дамуында тежелуі ескеріледі. Оқушылармен жұмыс істеуде олардың еліктеу, сақталған көру-әрекеттік ойлау қабілеттеріне сүйенеді. Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін арнайы сыныптарда оқыту 4 типологиялық топты кіріктірген (В.В.Воронкова бойынша) [9], оқушылардың педагогикалық саралау негізінде іске асырылады. Педагог әр типологиялық топтағы оқушыға тиісті әр көлемде және әр күрделілікте оқу материал мазмұнын қарастырады. Оқушылар тәжірибиелік бағыты бар және психологиялық, физиологиялық мүмкіндіктеріне сәйкес жалпы білім беру пәндер бойынша білімді, сонымен қатар бастапқы кәсіби дағдыларды алады. Оқушылардың әлеуметтік бейімделуіне ерекше назар аударалады.

0 және 1 сыныптарда балдық бағалар қойылмайды. Оқуда оқушылардың жетістіктерін қозғалуы олардың өнімді әрекетін, тілінің даму деңгейін, жазба жұмыстарын, суреттерін, қолдан жасаған бұйымдарын талдау негізінде анықталады.

Оқу жоспарының түзету компоненті келесі түзету курстарын кіріктіреді: «Түзету ритмикасы», «Тіл дамыту кемістіктерін түзету» (логопедиялық сабақтар), «Танымдық әрекеттерді түзету», «Емдік дене шынықтыру тәрбиесі».

Әр сабақтың ұзақтығы 20-25 минут. Топтар тілдік және психологиялық, физиологиялық бұзушылықтардың бірыңғайлы ескеріле құрастырылады. Емдік дене шынықтыру тәрбиесі сабақтары үшін топтар дәрігердің нұсқаулықтары ескеріле отырып жасалады.

4-ші сыныптан бастап 6-шы сынып аралығында болашақ кәсіби-еңбектік оқу, сонымен қатар, оқушылардың табысты әлеуметтік бейімделуі үшін пропедевтік, кәсіби диагностикалық және кәсіби бейінді болып табылаты «Жалпы еңбекке дайындық» оқу пәні енгізіледі. Оқушылар жалпы еңбекке дайындық процесінде әр адамға тұрмыста қажетті түрлі еңбек әрекеттерін меңгереді.

7-ші сыныптан бастап 9-шы сынып аралығында кәсіби бағыты бар еңбекке оқыту іске асырылады. Еңбекке оқыту бейіні аймақтың және түлектердің жұмысқа тұру мүмкіндіктері ескеріле отырып, мектеп әкімшілігімен анықталады. Еңбекке оқыту және әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлану сабақтары үшін сынып оқушылар 2 топқа бөлінеді.

Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар екінші жылға қалдырылмайды. Білім алуды аяқтау кезінде оқушылар еңбекке оқыту бойынша емтихан тапсырады және жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін білім беру ұйымдарына арналған мемлекеттік үлгідегі куәлік алады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушыларға арнаған арнайы сыныптар

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін арнайы сыныптар осы санаттағы оқушылардың бар болу жағдайында білім берудің кез-келген сатысында ашылуы мүмкін.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін сыныптардың топтасуы 6 баладан аспайды.

Специальные классы для обучающихся с умеренной умственной отсталостью

Жеңіл ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін сыныптардың топтасуы 12 баладан аспайды.

Мектептік білім беру құрлымы:

- бірінші саты – 0, 1 - 4 сыныптар;

- екінші саты – 5 - 9 сыныптар.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар балаларды оқыту осы санаттағы Үлгілік оқу жоспар мен оқу бағдарламаларға сәйкес іске асырылады. Оқу бағдарламалары нұсқаулық сипатта болады. Оқушыларды оқыту баланы мектеп консилиумы

мамандарының кешенді психологиялық-педагогикалық зерделеу негізінде, жартыжылдықтан аспайтын мерзімге құрастырылған жеке бағдарламаға сәйкес жүргізіледі. Жеке оқу бағдарламасын іске асыру уақытынан кейін әр оқушының жетістіктерін талдауы жүргізіледі және келесі жартыжылдыққа жоспарлану жасалады.

Педагогтар мен мектептің басқа да мамандары оқу процесінің мазмұны мен кезеңдерін, орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылардың психикалық, физиологиялық даму жолын, тәжірибелік дағдылар мен әлеуметтік құзыреттіліктерді меңгеруді құжаттайды.

Педагог әр оқушының жеке мүмкіндіктерін мен білім және жеке жетістіктер мониторингінің нәтижелерін ескере отырып, оқытудың мазмұнын, формасын, дидактикалық құралдарын өзі таңдайды.

Бірінші сатысында оқу процесі пәнсіз оқыту негізінде ұйымдастырылады, барлық сабақтар кіріктірілген сипатта болып, орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылардың жалпы дамуларына бағытталған (коммуникативті, жүріп-тұру, тілдік, сенсорлы). Оқушылардың жеке тұлғалық дамуының жылжуына байланысты пәндік оқытуға көшу басталады.

Екінші бөлімдегі оқушылардың айрықша зияткерлік ерекшеліктері ескеріле отырып, әр оқушы жетістігінің балдық бағасы психологиялық – педагогикалық мониторингтің негізінде іске асырылатын сипаттық бағамен алмасады.

Орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылар екінші жылға қалдырылмайды. Білім алуды аяқтау кезінде оқушылар орташа ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін білім беру ұйымдарына арналған мемлекеттік үлгідегі куәлік алады.

Қорытынды

Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың білім алу құқықтарын іске асыру саласындағы басты міндет ретінде көрсетілген санаттағы балалардың білім алулары үшін, олардың психикалық, физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, қажетті жағдай жасау қарастырылады. Қарастырылып отырған санаттағы оқушылардың мүмкіндіктеріне сәйкес қажетті жағдайлар арнайы білім ұйымдарында ғана емес, жалпы білім беру мектептерде де жасалуы мүмкін.

Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды табысты оқыту мен тәрбелеудің қажетті шарты болып, балалар қауымдастығында олардың теңдәрежелі кірігуіне және тұлға ретінде өзін-өзі таныта білуді қамтамасыз ететін бейінді орта құру.

Сипаттауына осы әдістемелік нұсқаулықтар арналған, бейінді орта ретінде, оқу-тәрбие процесінің материалды-техникалық, оқу-әдістемелік, кадрлық қамтылуы қарастырылады.

Әдістемелік нұсқаулықтарда арнайы сыныптарда оқу-тәрбие және түзетедамыту жұмыстарды ұйымдастыруға қойылатын талаптар жалпы білім беру (инклюзивті) жағдайында есту, көру, сөйлеу қабілеті, жүріп-тұру мүшелерінің функциялары бұзылған, психикалық дамуының тежелуі, ақыл-ой кемістігі бар оқушылар үшін жасалған арнайы жағдайлар мен білім беру қызметінің сапасын бағалау өлшемшарттары бола алады. Аталған санаттағы оқушыларды оқытудың тиісті жағдайының көрсеткіші ретінде:

- арнайы сыныптардың толықтыру мен іріктелуі қолданыстағы нормативті құжаттарға сәйкес болуын;
- арнайы сынып оқушыларын арнайы Үлгілік оқу жоспары мен оқу бағдарламаларына сәйкес оқытуын;
- оқушыларды психологиялық – педагогикалық тұрғыда қолдау үшін қолдау қызметінің мамандар командасымен қамтылуын (психолог, педагог-дефектолог, логопед, арнайы педагог және т.б.);
- біліктілікті арттыру курстары арқылы педагогикалық кадрлар мен мектептің барлық ұжымының білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеуге кәсіби дайындығын;
- оқу-тәрбие процесінің оқу әдебиеттермен, әдістемелік және дидактикалық материалдармен қамтамасыз етілуін;
- арнайы сынып оқушыларының мектеп өміріне, қосымша білім беруге кіріктірілуін қарастыру керек.

Жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың ашылуы мен қызмет етуіне байланысты процестерді басқару мәселесі де маңызды қырлардың бірі болып табылады. Мектептің Жарғысында, даму бағдарламасында өзгертулер енгізу мен тиісті локальді нормативті құжаттарды әзірлеу қажет болады.

Глоссарий

1. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар тұлғалар (балалар) – денсаулығына байланысты білім алуда үнемі немесе уақытша қиындық көретін, арнайы білім беру оқу бағдарламалары мен қосымша білім беру бағдарламаларын қажет ететін тұлғалар.

2. Білім алу үшін арнайы жағдайлар – арнайы оқу бағдарламалар мен оқыту әдісін, техникалық және басқа да құралдарды, өмірсүру ортасын, сонымен қатар медициналық, әлеуметтік және басқа да қызметтерді кіріктіретін жағдайлар, оларсыз білім алуда ерекше қажеттіліктері бар тұлғалардың (балалардың) жалпы білім беру оқу және білім бері бағдарламаларын меңгеруі мүмкін емес.

3. Инклюзивті білім беру – білім алуда ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктері ескеріле отырып, барлық оқушыларға білім алуға тең дәрежеде қолжеткізуді қамтамасыз ететін процесс.

4. Әлеуметтену - тұлға әлеуметтік рөлдер мен мәдени нормаларды игеріп, қоғамның теңдәрежелі мүшесі ретінде қызмет ете алуына көмектесетін білімдер, нормалар мен құндылықтардың белгілі жүйесін меңгіріп, жаңғырта алатын барлық әлеуметтік процестің жиынтығы.

5. Психологиялық-педагогикалық қолдау – өзалдына тұтас, мамандардың жүйелі ұйымдастырған әрекеті түрінде берілген, оқу-тәрбие процесінде балаға көсетілетін ерекше көмек (немесе қолдау) түрі. Оның процесінде мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне сәйкес әр баланың дамуы мен табысты оқуына әлеуметтік –психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасалады.

6. Мектептік психологиялық – педагогикалық консилиумы – бұл, оқушыға бірыңғай көмек көрсету стратегиясын құру үшін, білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды іске асыратын білім беру ұйым мамандарының қарым-қатынас жасау формасы.

7. Дамуында шектеулі мүмкіндіктері бар балалар – белгіленген тәртіпте расталған, туа, тұқымқушылықпен шартталған, жарақат салдарынан немесе аурулармен пайда болған дене және (немесе) психикалық кемістіктері бар, өмірсүруі шектелуі балалар.

Қолданылған және ұсынылған дереккөздердің тізімі

- 1 ҚР «Білім туралы Заңы» 2007 жыл 27 шілдедегі № 319-III
- 2 Специальная педагогика. / Под ред. Назаровой Н.М.- М.: АКАДЕМИЯ, 2000, 395 с.
- 3 Выготский Л.С. Собрание сочинений. Т.5 Основы дефектологии / Под . Власовой Т.А. М.: Педагогика, 1983, 367 с.
- 4 Шевченко С.Г. Коррекционно-развивающее обучение. Организационно-педагогические аспекты. Пособие для учителя. –М.: Владос, 1999. - 136 с.
- 5 Ерекше оқыту қажеттіліктеріне қарай қысқа мерзімдік, орташа мерзімдік және ұзақ мерзімдік негізде оқушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету. Әдістемелік ұсынымдар. Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2015.- 82 б.
- 6 Создание школьных консилиумов и обеспечение всесторонней поддержки детей с особыми образовательными потребностями. Методические рекомендации. Астана: НАО им. И. Алтынсарина, 2015 .- 32 с.
- 7 Приказ МОН РК № 61 от 25 февраля 2014 г
- 8 Приказ МОН РК № 233 от 30 марта 2016 года
- 9 Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / Под ред. Воронковой В.В. М.: Школа-пресс, 1994.- 416 с.
- 10 Методические рекомендации по организации психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями. Утверждены приказом МОН РК № 524 от 12 декабря 2011
- 11 Щербо И.Н. Управление системой коррекционно-развивающего образования в школе. Библиотека журнала «Директор школы»./ М.: Сентябрь. 2003 .-160 с.
- 12 Ямбург Е.А., Забрамная С.Д. Управление службой сопровождения детей в условиях образовательной организации. Практико-ориентированная монография. М.: Бослен , 2013.- 255 с.
- 13 Безруких М.М., Дубровинская Н.В., Фарбер Д.А. Психофизиология ребенка. М.: Владос, 2000.- 145 с.
- 14 Вильшанская А.Д. Содержание и методы работы учителя-дефектолога в общеобразовательной школе. М.: Школьная пресса, 2008
- 15 Блинова Л.Н. Диагностика и коррекция в образовании детей с задержкой психического развития М.: Издательство НЦ ЭНАС, 2002.-133 с.
- 16 Елисеева И.Г. Об обучении умственно отсталых школьников в условиях общеобразовательной школы.- // Открытая школа 2012, № 10.
- 17 Елисеева И.Г. Включение детей с ограниченными возможностями в общее образование. Ресурсные материалы. Астана, 2013.- 107 с.
- 18 Елисеева И.Г. Жангазиева Т.А., Амрина Б.Б., Чумакова О.Ф. Организационные основы и формы включения школьников с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс. Методические рекомендации. Алматы. 2013, 83 с.

19 Елисева И.Г. Жангазиева Т.А., Чумакова О.Ф. Проектирование коррекционно-развивающего обучения младших школьников с задержкой психического развития. Методические рекомендации. Алматы. ННПЦ КП.- 2014.- 297 с.

Үлгілік ережелер**_____ қ. № _____ жалпы білім беру мектебіндегі
дамуында шектеуліктері бар оқушылар үшін арнайы сыныптар
туралы****1. Жалпы ережелер**

1.1. қ. № _____ коммуналдық мемлекеттік мекемесі (әрі қарай, КММ) жалпы білім беру мектебінде (әрі қарай, ЖББМ-де) арнайы сыныптар ҚР «Білім беру туралы» Заңына (2007 ж.), ҚР «Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Заңына (2002 ж.), дамуында шектеуліктері бар балалардың кіріктірілген (инклюзивті) білім алуын ұйымдастыру бойынша ұсынымдарына (2009 ж.), жалпы білім беру ұйымдарының жұмысының Үлгілік ережелеріне (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) 2013 ж. сәйкес құрылады.

1.2. Арнайы сыныптар дамуында түрлі бұзушылықтары мен білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқуына, тәрбиеленуіне қажетті жағдайлар жасауға мүмкіндік беретін саралай білім беру формасы болып табылады. Олар жалпы білім беру ұйымдарымен ортақ міндеттерді шеше отырып, оқушылардың табысты оқуы мен тәрбиеленуіне кедергі болатын психикалық және / немесе дене бұзушылықтарын қалпына келтіруге немесе бәсеңдетуге бағытталған өзіндік міндеттерді атқарады.

1.3. Арнайы сыныптардың жұмысы адамгершілік, табиғижөнділілік, тұлғанын еркін дамуы ұстанымдарына сәйкес құрылады және жалпы білім беру жүйесінің вариативтілік пен бейімділігін қамтиды.

1.4. Арнайы сыныптарды ашу мақсаты – жалпы білім беру мектептерде білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың жеке типологиялық ерекшеліктеріне, сомантикалық және жүйке-психологиялық денсаулығының жай-күйіне сәйкес қолайлы педагогикалық жағдай жасауды қамтамасыз ететін тұтас жүйе құру.

2. Арнайы сыныптардың ұйымдастыруы мен қызмет етуі

2.1. № .....ЖББМ-де арнайы сыныптар білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар үшін арнайы арнайы жағдайлар жасалғанда ашылады: арнайы дайындалған кадрлардың болуы, оқу-әдістемелік, бағдарламалық-дидактикалық қамтамасыз етілуі, оқу процесін ұйымдастыруға, түзету сабақтарын өткізуге сәйкес материалды-техникалық жабдықталуы.

2.2. Арнайы сыныптар әр оқушыға берілген психологиялық-медициналық –педагогикалық кеңестің (әрі қарай, ПМПК) тұжырымдамасы негізінде мектеп директорының бұйрығымен ашылады. Көрсетілген сыныптарға ата-аналардың , бала мүддесінің заңды өкілдерінің өтініші негізінде қабылданады.

2.3. Арнайы сыныптар ауытқу түрлеріне байланысты сараланады, оқушылар саны арнайы білім беру ұйымдар қызметінің үлгілік ережелерінде белгіленген нормаларға сәйкес.

2.4. Арнайы сыныптарда оқытылатын оқушылардың күнтәртібі балалардың тез шаршап қалуы ескере орнатылады. Сыныптардың жұмысы қажетті емшаралардың ұйымдастырылуымен ұзартылған күнтәртібіндегі бірінші аусымда бекітіледі. Жүйке бұзулуы мен аффективті тәртібінің айқын көрінісі бар, жұмыс істеу қабілеті төмен оқушыларға жеке аяушылық күнтәртібі мен міндетті емдік психикалық-терапиялық көмек ұйымдастырылады.

2.5. Түрлі бейіндегі мамандардың түзету психологиялық-педагогикалық қолдауды және кешенді зерделеуді өткізіп, ұйымдастыру үшін директордың бұйрығымен психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі мен осы қызмет мамандарының қарым-қатынас жасау формасы ретінде консилиум құрылады.

Мектеп штатында мамандар болмаған жағдайда қолдауды психологиялық-педагогикалық түзету кабинетінің мамандары көрсете алады.

2.6. Арнайы сынып оқушылары (ақыл-ой кемістігі бар оқушылардан басқа) оқу бағдарламаларын табысты меңгеріп, дамуының жағымды динамикасын байқатса, дамуындағы тежелуін жойып, қажетті оқу әрекет дағдыларын игерсе, оқудың кез-келген кезеңінде ПМПК шешімі бойынша, оқушы мен ата-аналарының (басқа да заңды өкілдердің) келісімімен дәстүрлі сыныптарға ауыстырылуы мүмкін.

3. Арнайы сыныптарда білім беру процесін ұйымдастыру

3.1. Арнайы сыныптарда оқу-тәрбие процесі арнайы білім беру ұйымдары қызметінің Үлгілік ережелерімен, ҚР ББҒМ бекіткен дамуының түрлі бұзылуы бойынша ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға арналған бастауын, негізгі орта, жалпы орта білім беру Үлгілік оқу жоспарларымен, жылдық оқу кестесі мен мектептегі сабақ кестесімен реттеледі.

3.2. Оқыту дамуының түрлі бұзылуы бойынша ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылар үшін әзірленген арнайы бағдарламалармен, бейімделген бағдарламалармен және жалпы білім беру бағдарламалары бойынша ұйымдастырылады. Оқу процесінде дамуының түрлі бұзылуы бойынша ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылар үшін арнайы оқулықтар мен ОӘК, жалпы білім беру оқулықтары да қолданылады. Бұл мәселе бойынша шешімді мұғалім қабылдайды.

3.3. Мектептің психологиялық-педагогикалық қолдау Қызметінің мамандарымен міндетті түрде ата-аналарының (заңды өкілдерінің) пікірі ескеріліп, ПМПК ұсынымдамасы негізінде ерекше білім алу қажеттіліктері бар әр оқушыға Жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы әзірленіп бекітіледі.

3.4. Жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы № ...ЖББМ әкімшілігі мен ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың ата-аналары (заңды өкілдері) арасында бекітілген келісімшартқа қосымша болады.

3.5. Оқушының Жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасы қызмет мамандарымен оқушыны кешенді психологиялық-педагогикалық

зерделеу негізінде жартыжылға әзірленеді. № ...ЖББМ психологиялық-педагогикалық қолдау Қызметі педагогтердің, ата-аналардың (заңды өкілдерінің) өтінішхаты бойынша туындаған қажеттілікке сәйкес жеке бағдарламаға кез-келген уақытта өзгерістерді енгізуге құқылы.

3.6. Жалпы түзете-дамыта оқыту педагогтермен барлық сабақта іске асырылады және ҚР ЖМБС сәйкес оқушылардың (ақыл-ой кемістігі бар оқушылардан басқа) оқу материалын меңгеруді қамтамасыз ету керек.

3.7. Түзету көмек көрсету үшін оқушылармен Үлгілік оқу жоспарына сәйкес, қысқартуға келмейтін және оқу жоспарының инвариативті бөлігіндегі сабақтармен ауыстыруға болмайтын, арнайы топтық, топқа бөлінген және жеке түзету сабақтары өткізіледі. Түзету сабақтарын мамандар арнайы осы жұмысқа берілген, осы сабақтардың өткізілу тәсілі мен мазмұнының ерекшеліктеріне сәйкес жабдықталған кабинеттерде жүргізеді. Көрсетілген сабақтарда түзету жұмыстардың негізгі бағыты психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасымен, оқу жоспарының түзету компонентіндегі бағдарламалардың мазмұнымен анықталады.

3.8. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау, олардың оқытуын жүргізетін арнайы оқу бағдарламаларының талаптары мен мазмұнына сәйкес іске асырылады. Түзету цикіліндегі пәндер бойынша балдар қойылмайды, жетістіктерді бағалау сипаттама баға арқылы іске асырылады.

3.9. Арнайы сынып оқушылары, жас және жеке- тұлғалық ерекшеліктері, қызығушылықтары мен қажеттіліктері ескеріліп, мектеп базасында ұйымдастырылған үйірмелер мен секцияларға қатысады. Қосымша білім беру бағдарламасы оқушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктері ескеріле бейімделеді, әр жағдайда жеке.

3.10. Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлану, еңбек сабақтарын өткізу кезінде сынып 2 топқа бөлінеді. Еңбекке оқыту мазмұны өңірлік, жергілікті жағдайлармен, оқушы денсаулығының қалпымен анықталады. Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлану, еңбек сабақтарын өткізу үшін арнайы кабинеттер мен шеберханалар жабдықталады.

3.11. Қорытынды аттестаттау мәселесі білім беру басқармаларының ұйымдарымен шешіледі. Негізгі орта, жалпы орта білім беру бағдарламасын меңгерген түлектерге білім деңгейіне сәйкес мемлекеттік үлгіде бекітілген құжат беріледі.

4. Білім беру процесінің қатысушылары, олардың құқықтары мен міндеттері

4.1. Білім беру ұйымының педагогикалық және медициналық қызметкерлері, оқушылар, олардың ата-аналары (заңды өкілдері) білім беру процесінің қатысушылары болып табылады. Оқу процесіне қатысушылардың қарым-қатынастары өзара сыйластық және білім алу мен тәрбиеленудің адамгершілік ұстанымдарына құрылады.

4.2. Арнайы сыныптарда білім беру процесін қамтамасыз ету арнайы сынып қызметінің бейіні бойынша кәсіби дайындық пен аттестациядан өткен

тәжірибиелі мұғалімдермен, сонымен қатар жоғары дефектологиялық білімі бар педагогтермен іске асырылады.

4.3. Ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларды оқыту процесін психологиялық қолдауын білім беру ұйымының штатына кіретін психолог іске асырады.

4.4. Қажетті жағдайда арнайы сынып оқушыларымен жұмыс істеу үшін келісімшарт бойынша осы білім беру мекемесінде жұмыс істемейтін мамандар (офтальмолог дәрігер, отоларинголог дәрігер және т.б.) жұмылдырады

4.5. Арнайы сыныптарда жұмыс істейтін қолдау мамандар мен педагогтердің міндеттері біліктілік мінездеме негізінде әзірленіп, білім беру басшысымен бекітілген лауазымдық нұсқаулармен анықталады.

4.6. Дефектолог мұғалім лауазымдық қызметін атқару аясында:

оқушылардың максималды әлеуметтенуі бойынша мақсатталған жұмысты ұйымдастыру мақсатымен педагогикалық қызметкерлердің (соның ішінде мұғалімдердің, ұзартылған күн тобының тәрбиешілерінің, педагог-психологтің, әлеуметтік педагогтің, логопедтің), заңды өкілдерінің және басқа да қызметкерлердің жұмысында қарым-қатынасты қажет ететін, ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылар үшін білім беру ұйымында түзете-дамыту ортаның құрылуына мүмкіндік туғызады; оқу-тәрбие жұмысының және оқушылардың жеке даму бұзушылығын түзету бойынша жұмыстың мазмұны мен дұрыс ұйымдастыруына жауапты; ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылармен Үлгілік оқу жоспары мен жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасына сәйкес сабақтар жүргізеді; оқушылардың рухани және психикалық денсаулығын сақтау мақсатында эмоционалды қолайлы атмосфераны қалыптастырады; ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларының оқу және тәрбиесі процесін жекелендіру мәселелері бойынша мектептің педагогикалық қызметкерлеріне кеңес береді. Біліктілік мінездемесіне сәйкес басқа да міндеттерді ақарады.

4.7. Арнайы сынып мұғалімдері, тәрбиешілері лауазымдық қызметтерін атқару аясында:

ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың даму ерекшелігін ескере отырып оқу-тәрбие процесін ұйымдастырады; осы санаттағы оқушыларға қатысты өздерінің білім беру әрекеттерін дефектолог мұғаліммен келістіреді; кәсіби этиканы сақтайды, егер ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға кері әсерін тигізсе, диагностикалық, кеңес беру жұмысының нәтижесінде алған мәліметтерді таратпайды; сабақта және сыныптан тыс жұмыста оқушылардың рухани және психикалық денсаулығын сақтау мақсатында эмоционалды қолайлы атмосфераны қалыптастырады; біліктілік мінездемесіне сәйкес басқа да міндеттерді ақарады.

4.8. Педагог-психолог лауазымдық қызметтерін атқару аясында:

Әлеуметтік, когнитивті және психологиялық мәртебесін анықтау, жайлы психологиялық ортаны құру мақсатында ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың психологиялық зерделеуін жүргізеді; ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларда дезадаптация көрінісің алдын алу; сынып

ұжымын біріктіру бойынша жұмыс жүргізеді және ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылармен олардың денісау құрдастарымен тұлғалааралық қарым-қатынастарын үйлестіреді; психологиялық, дене дамуының ерекшеліктері бар балалардың оқу мен тәрбиелену, даму мәселелерінде көмек көрсету үшін педагогикалық қызметкерлеріне, заңды өкілдерге нақты ұсынымдамалар әзірлейді;

білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылармен түзете-дамыту сабақтарын өткізеді;

әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларының қалыптастыруы бойынша жұмыс жүргізеді.

Біліктілік мінездемесіне сәйкес басқа да міндеттерді ақарады.

4.9. Әлеуметтік педагог лауазымдық қызметтерін атқару аясында:

білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларға түрлі ортақ әлеуметтік маңызы бар әрекеттерді, бос уақытты ұйымдастыруға көмек көрсетеді;

оқушылардың, олардың ата-аналарының немесе заңды өкілдерінің мектепте, сыныпта қалыптасқан қарым-қатынаспен, білім беру процесіннің ұйымдастырылуымен қанағаттандырылу деңгейін анықтайды;

білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың өзін-өзі әлеуметтік және кәсіби анықтауға, жұмысқа орналасуға, емделуге көмек көрсетеді;

кәсіби этиканы сақтайды, егер ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушыларға кері әсерін тигізсе, диагностикалық, кеңес беру жұмысының нәтижесінде алған мәліметтерді таратпайды;

Біліктілік мінездемесіне сәйкес басқа да міндеттерді ақарады.

4.10. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балалардың келесі құқықтары бар:

тұрғылықты мекенжайы бойынша өзінің танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес білім алуға;

танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес оқу бағдарламасы мен түзету бағдарламалар мен білім алуға;

психологиялық, дене дамуының ерекшеліктері ескеріліп, білім алуға арнайы жағдайлар жасалуына;

білім алу процесінде өзінің құқығын, ары мен намысын қорғауға;

дене және (немесе) психикалық ауытқуларын психологиялық-педагогикалық тегін түзетуге;

ортақ білім беру қызметін ұйымдастыруда эмоционалды жайлы атмосфераның құрылуына.

4.11. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылар міндетті:

мектептің ішкі тәртіп ережелері мен жарғысын ұстануға;

оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларының талаптарын орындауға;

заңнамамен және мектеп жарғысымен, белгіленген басқа да міндеттерді орындауға.

4.12. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың заңды өкілдерінің келесі құқықтары бар:

жеке психологиялық-педагогикалық қолдау бағдарламасын әзірлеуіне және іске асырылуына, оқу және түзету сабақтарына қатысуына;

өз баласының оқуы мен тәрбиеленуіне қатысты сұрақтары бойынша арнайы білім алу мақсатында кеңестік көмек алуына және түзету сабақтарына қатысуына;

білім беру процесінің өткізу нәтижелері туралы толық және шынайы ақпарат алуына.

4.13. Білім алуда ерекше қажеттіліктері бар оқушының заңды өкілдері отбасында оның дамуына, оқуына және тәрбиеленуіне, танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес білім алуға, денсаулығын нығайтуға, әлеуметтік бейімделуі мен қоғамға кіріктірілуіне қажетті жағдай жасайды.

4.14. Мектеп директоры арнайы сыныптардың, ұзартылған күн топтарының жұмыс істеуіне қажетті жағдайлар жасауды қамтамасыз етеді олардың жұмысына бақылау жүргізеді, білім беру процесінің сапасы мен топтастыруына жауапкершілік артады.

4.15. директордың орынбасары психологиялық-педагогикалық консилиумның жұмысын ұйымдастырады, мұғалімдерге арнайы сыныпта жұмысты жоспарлау мен бағытын анықтауда жүйелі ұйымдастырушылық-әдістемелік көмек көрсетеді, арнайы сынып оқушылармен жүргізілген түзете-дамыту жұмыстары мен оқу нәтижелерін талдайды.

КЕЛІСІМШАРТ

«_____» _____ 20__

Коммуналды мемлекеттік мекеме №... жалпы білім беру мектебі бұдан әрі Мекеме деп аталатын, Мекеме Жарғысы негізінде бір тараптан іс-әрекетжасайтын директор атынан _____, және білім беру мекемесіне баратын оқушының

_____ (оқушының тегі, есімі, әкесінің аты)

Екінші тараптан бұдан әрі ата-ана деп аталатын ата-анасы (заңды өкілі) әкесі _____ (тегі, есімі, әкесінің толық аты)

анасы _____ (тегі, есімі, әкесінің толық аты)

атынан төмендегі туралы келісімшарт жасасты:

1. Келісімшарттың нысаны

1.1. ҚР заңнамасына сәйкес берілетін білім беру қызметін көрсету және № ОБМ оқушысына _____ арнайы білім беру жағдайларды қамтамасыз ету.

1.2. Осы келісімшарт №... ОБМ-і мен ата-ананың арасында өзара қатынасты анықтайды және реттейді.

1.3. Тараптар ерікті бірге серіктестік негізінде оқушының №...ОБМ-і іске асыратын білім беру бағдарламасын меңгіру мақсатында мүмкіндігін есепке ала отырып, оқушы _____ мүддесі үшін бірге әрекеттенуге міндеттеме алады.

2. Жалпы ережелер

2.1 Оқушыны _____ №...ОБМ-іне қабылдау және оқыту талаптары:

Оқушы _____ №... ОБМ-іне ата-анасының Облыстық (қалалық) психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңесінің (ПМПК) тұжырымдамасының, Білім беру басқармасының бұйрығымен анықталған басқа да құжаттардың негізінде жазған өтініші бойынша қабылданады.

2.2. Оқушы _____ 20__ 20__ жылдарына:

а) Арнайы (ақыл-ой кемістігі бар оқушыларға арналған) бағдарлама және ПМПК ұсыныстарын есепке ала отырып, мектептік психологиялық-медициналық-педагогикалық консилиум (ПМПК) әзерлеген түзете дамыту жұмысының жеке бағдарламасы бойынша жеке психологиялық-педагогикалық қолдаумен _____ арнайы сыныпқа қабылданады.

б) МББС-ының негізінде құрылған арнайы (бейімделген) бағдарлама және ПМПК ұсыныстарын есепке ала отырып, мектептік психологиялық-медициналық-педагогикалық консилиум (ПМПК) әзерлеген түзете дамыту жұмысының жеке бағдарламасы бойынша жеке психологиялық-педагогикалық қолдаумен _____ арнайы сыныпқа қабылданады.

2.3. №... ОБМ-і және ата-аналар психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандарының оқушыны психологиялық-медициналық-педагогикалық кешенді түрде тексеру негізінде құрастырылған жеке түзете дамыту жұмысының бағдарламасымен, сондай-ақ мамандармен сабақ кестесімен өзара келіседі.

2.4 №... ОБМ-і заңнамаға сәйкес білім беру процесінің нәтижелерін бағалайды, аттестация нәтижелері бойынша оның тиімділігі туралы шешім қабылдайды.

3. №... ОБМ-інің құқығы мен міндеттемесі

3.1. №... ОБМ-інің құқықтары

3.1.1. Оқушыны мектептегі психологиялық-педагогикалық қолдау түрін бұл жұмысты ПМПК ұсыныстарына сәйкес және оқушының мүмкіндігі мен қажеттілігін психологиялық-педагогикалық кешенді түрде тексеру негізінде мамандар анықтайды.

3.1.2. Сабақты ұйымдастыру түрлерін, педагогикалық технологияны, оқыту әдістемесін, тәрбиелеу мен түзете дамыту жұмысын баланың мүмкіндігін есепке ала отырып, ата-аналарының келісімімен өздігінен әзірлейді, таңдайды және қолданады.

3.1.3. Оқушылардың түзете дамыту сабақтарына баруының жеке кестесін оқушының ата-анасы келісімімен №... ОБМ-інің ПМПК ұсыныстары бойынша құрады және өзгертеді.

3.1.4. Баланы отбасында тәрбиелеу мен оқыту, рухани және дене тұрғысынан жетілдіру бойынша ұсыныстар ендіріледі, сонымен бірге ата-аналарға емдік-сауықтыру мекемелеріне баруды ұсынады.

3.2. №... ОБМ-інің міндеттемелері

3.2.1. Қамтамасыз ету:

- баланың құқығы мен абыройын;
- оқушылардың дене және психикалық денсаулығын нығайту, өмірін қорғау;
- оны зерделік, дене тұрғысынан және жеке тұлғалық дамыту;
- оның жеке ерекшеліктерін есепке ала отырып, шығармашылық қабілеттерін және қызығушылықтарын дамыту;
- оқу-тәрбие процесінде оқушыға жеке тәсілдеме қолдану.

3.2.2. Баланы мектепте оқытудың басталу сәтінен 4 аптадан артық кешіктірмей, психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасын әзірлеу.

3.2.3. Оқушылардың ҚР заңнамасына сәйкес сапалы білім алуға деген құқығын жүзеге асыру үшін жағдай тудыру.

3.2.4. Мектепмамандары ПМПК ұсыныстарына және психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасына сәйкес оқушыны қажетті психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтамасыз етеді.

3.2.5. Оқушыларға жұмыс тізіміне сәйкес мектепте, сондай-ақ ПМПК мен № ... ОБМ-інің ПМПК ұсыныстарын есепке ала отырып, ұзартылған күн тобында болуға мүмкіндік туғызады.

3.2.6. Ата-аналарға білікті көмек көрсету (№ ... ОБМ-інің мамандарының құзыреттілігінің аясында), ата-аналарға жақын арада болатын кеңестер мен кеңестердің нәтижелері, сондай-ақ білім беру үдерісінде туындаған мәселелер туралы хабардар етеді.

3.2.7. Психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасынан ауытқығанда немесе оны жүзеге асыру мүмкін болмаған жағдайда бағдарламаны түзету мақсатында бұл туралы ата-аналарға дер кезінде хабар беріледі.

3.2.8. Ата-аналарды № ... ОБМ-інің қызметін реттейтін жергілікті актілермен және білім беру саласындағы нормативтік құқықтық актілермен таныстырады.

4. Ата-аналардың құқықтары мен міндеттемелері

4.1. Ата-аналардың құқықтары:

4.1.1. Оқушының білім алуға деген құқығын жүзеге асыру үшін № ... ОБМ-інен Жарғыны және осы шарттың талаптарын сақтауды талап етеді.

4.1.2. № ... ОБМ-інің әлеуметтік, мәдени, білім беру және басқару міндеттерін шешу мақсатында № ... ОБМ-інде өзін-өзі басқару органдарын құруға және оның жұмысына қатыса алады.

4.1.3. Психологиялық-педагогикалық қолдау қызметінің мамандарынан кеңес ала алады.

4.1.4. Мектептің ПМПК мамандарымен бірлесе отырып, оқушыны психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасын әзірлеуге қатыса алады.

4.1.5. Білім беру бағдарламаларын жүзеге асыру барысымен, сондай-ақ № ... ОБМ-інің әкімшілігімен жолығады, оқыту жағдайларымен, оқыту, тәрбиелеу және түзету әдістемелерімен танысады.

4.1.6. № ... ОБМ-інің педагогтары мен мамандарына баланың денсаулығы, олардың ауырғандары, емдеу және білім беру үдерісін ұйымдастыруға әсер ететін басқа да жағдайлар туралы толық ақпарат береді.

4.1.7. Оқушыға № ... ОБМ-інен тыс, басқа мекемелерде, ұйымдарда және жеке тұлғаларда қолданылған білім беру бағдарламасын меңгеру сапасына әсер

етуі мүмкін медициналық, психологиялық-педагогикалық және басқа да оқушыға көрсетілген көмектің барлық түрлері (оның ішінде медициналық препараттар) туралы № ... ОБМ-інің әкімшілігіне дер кезде хабарлау.

4.1.8. Психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасынан ауытқығаны туралы және оның себебі туралы ақпаратты дер кезінде алу.

4.1.9. Сабаққа № ... ОБМ-інің әкімшілігінің келісімімен қатысуға болады.

4.1.10. № ... ОБМ-іне заңдағы бекітілген тәртіп бойынша жарғы міндеттерін жүзеге асыруға ерікті көмек көрсету.

4.2. Ата-аналардың міндеттері

4.2.1. ҚР «Білім туралы» заңына сәйкес өз баласын тәрбиелеуге және дамытуға, өз баласының денсаулығына, дене тұрғысынан, психикалық, рухани және адамгершіліктік тұрғыда дамуына қамқорлық көрсетуге жауапты болады.

4.2.2. Оқушыға тағайындалған емдік шаралар туралы № ... ОБМ-інің әкімшілігіне дер кезінде хабарлау, егер тағайындалған емдеу курсы себебінен оқушының білім беру үдерісін үзуіне тура келсе, онда № ... ОБМ-інің ПМПК ата-анасымен (заңды өкілдермен) бірге психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламасына түзетулер ендіреді.

4.2.3. Мамандардың ұйымдық және жүзеге асыру мәселелері бойынша берген ұсыныстарын сақтау: күн түзімі, дамыту шаралары, үй еңбегі (үй тапсырмаларына дайындықты қосқанда) мен демалысты, қиымыл-қозғалыстық белсенділікті кезектестіру. баланың ПМПК-тің ұсыныстарына және психологиялық-педагогикалық қолдаудың жеке бағдарламаларына сәйкес жекедара және топтық сабақтарға қатысуын қамтамасыз ету.

4.2.4. Өз баласын оқыту, тәрбиелеу, қолдау бағдарламасын жүзеге асыру мәселелері бойынша № ... ОБМ-інің мамандарынан немесе тартылған мамандардан кеңес алу.

4.2.5. Мектеп жұмысының барлық бағыттары бойынша № ... ОБМ-імен өзара әрекеттену.

5. Қорытынды ережелер

5.1. Шарт бір оқу жылы мерзіміне жасалып, қол қойылған сәттен бастап күшіне енеді.

5.2. Осы шартты өзгертуге бір тараптың жазбаша өтініші бойынша осы шарттың бөлінбес бөлігі болып табылатын қосымша келісім жасау арқылы рұқсат етіледі.

5.3. Шарттың заңды күші бірдей екі данасына қол қойылады, әрбір тарапта бір данадан сақталады.

6. Тараптардың мекен жайы мен реквизиттері:

Ата-ана:
Индекс, үйдің мекенжайы:
Жеке куәлік №
« » ____ ЖЫЛЫ
Кіммен берілген Тел.

7. Тараптардың қолдары

№ ... ОБМ-інің директоры

Ата-ана

М.О.

Содержание

Введение.....	49
1 Принципы организации деятельности специальных классов в общеобразовательной школе.....	52
1.1 Цели и задачи создания специальных классов.....	52
1.2 Принципы организации деятельности специальных классов.....	53
2. Особенности учебно-воспитательного процесса в специальных классах.....	61
3 Коррекционно-развивающая поддержка обучающихся с особыми образовательными потребностями в общеобразовательной школе.....	66
Заключение.....	81
Глоссарий.....	82
Список использованных и рекомендованных источников.....	83
Приложение.....	85

Введение

Обеспечение качественного образования школьникам, имеющим отклонения в развитии сенсорной, речевой, двигательной, интеллектуальной сферах является основным условием их успешной социализации, эффективной самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности.

Законодательством Республики Казахстан в соответствии с основополагающими международными документами в области образования предусматривается принцип равных прав на образование для названных выше категорий обучающихся. Гарантии права на получение образования закреплены в Конституции Республики Казахстан, Законах Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан», "Об образовании", «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями», "О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан".

В соответствии со статьей 6 Закона РК «Об образовании» компетенцией местных исполнительных органов является создание в организациях образования специальных условий для получения образования лицами (детьми) с особыми образовательными потребностями. К специальным условиям отнесены: «специальные образовательные программы и специальные методы обучения, технические и иные средства, среда жизнедеятельности, а также медицинские, социальные и иные услуги, без которых невозможно освоение общеобразовательных и профессиональных образовательных программ...» [1]

Типовыми правилами деятельности общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего), утвержденных Постановлением Правительства Республики Казахстан от 17 мая 2013 года № 499 предполагается возможность открытия в них специальных классов по видам нарушений для обучающихся с особыми образовательными потребностями с учетом интересов родителей, по согласованию с местными органами управления образованием. Основной целью создания специальных классов является обеспечение оптимальных педагогических условий для названной категории школьников в соответствии с их индивидуально-типологическими особенностями, состоянием соматического и нервно-психического здоровья.

Специальные классы в общеобразовательных школах Казахстана впервые стали открываться в начале 80-х годов прошлого столетия на основании приказа № 103 Минпроса СССР от 3 июля 1981 года и письма Минпроса СССР № 72-М от 17 сентября 1985 года. Специальные классы, так называемые «классы выравнивания», открывались, прежде всего, для учащихся с задержкой психического развития (ЗПР), являющихся самой многочисленной категорией школьников с отклонениями в развитии. Учебный процесс и распорядок функционирования классов основывался на результатах многолетних комплексных научных исследований физиологов, медиков, дефектологов. Результаты исследований свидетельствовали о необходимости создания

специальных условий для обучения этой категории школьников, обеспечивающих рациональное сочетание учебного труда и отдыха, проведение специальных коррекционных занятий, а также комплекса лечебно-восстановительных мероприятий.

Создание специальных условий для обучения и воспитания детей с задержкой психического развития в специальных классах рассматривалось как одна из форм работы, направленная на качественное улучшение деятельности общеобразовательной школы.

Разработанная учеными система дифференцированного коррекционно-развивающего обучения имела нормативное обеспечение: Положение о классах выравнивания, Инструкцию по приему в специальные классы, несколько вариантов учебных планов, Типовые специальные программы для начальных классов утвержденные в 1986 г. В классы для школьников с ЗПР принимались дети 6-9 лет (старше, в порядке исключения), как обучавшиеся в первых и вторых классах общеобразовательной школы и испытывающие стойкие затруднения в усвоении школьной программы, так и не обучавшиеся в школе и диагностированные в детском саду как дети с ЗПР. Отсюда структура начальных классов представлялась в двух вариантах: I-й вариант - в составе 2,3,4 классов - для детей безуспешно обучавшихся в массовой школе; II-й вариант - в составе подготовительного, 1,2,3,4 класса - для детей, ранее не обучавшихся в школе. Выпускники классов выравнивания, закончившие неполную среднюю школу, получали свидетельства о получении образования установленного для массовой школы образца.

В процессе оптимизации системы образования РК в середине 90-х годов прошлого века количество специальных классов в общеобразовательных школах сократилось, сохраненные же классы утратили комплекс специальных образовательных и социальных условий (продленный день, горячее питание, помощь логопеда и др.). Не было создано и необходимой нормативно-правовой основы, обеспечивающей их функционирование.

В последнее десятилетие число специальных классов в общеобразовательных школах страны для учащихся различных категорий, имеющих отклонения в развитии увеличилось и составляет более 1200, что позволяет ученикам этих классов жить в семье и обучаться по месту жительства, а школам развиваться исходя из принципа инклюзивности в соответствии с требованиями международных правовых актов в области образования, ратифицированных правительством РК. Вместе с тем, нормативно и методически деятельность специальных классов до сих пор не обеспечена, что отрицательно сказывается на качестве образовательных услуг для учащихся рассматриваемой категории, обучающихся в условиях специальных классов. Подготовка администрации общеобразовательных школ, учительских кадров и специалистов для работы в специальных классах не получила системного характера. Это делает актуальным создание настоящих методических рекомендаций, в которых раскрываются принципы организации деятельности и особенности учебно-воспитательного процесса в специальных классах для

обучающихся с отклонениями в развитии, функционирующих в общеобразовательных школах страны.

1 Принципы организации деятельности специальных классов в общеобразовательной школе

1.1 Цели и задачи создания специальных классов в общеобразовательных школах

Специальные классы являются формой дифференцированного обучения школьников, имеющих особые образовательные потребности, которые не могут быть удовлетворены в условиях традиционного обучения в обычном классе.

К школьникам, имеющим особые образовательные потребности отнесены «...лица (дети), которые испытывают постоянные или временные трудности в получении образования, обусловленные здоровьем, нуждающиеся в специальных, общеобразовательных учебных программах и образовательных программах дополнительного образования» [1].

В соответствии с многолетней традицией в сфере образования наиболее распространенными обозначениями лиц с особыми образовательными потребностями, обусловленными состоянием здоровья, являются следующие: неслышащие, слабослышащие, незрячие, слабовидящие, лица с тяжелыми нарушениями речи, умственно отсталые, лица с задержкой психического развития, лица с нарушением опорно-двигательного аппарата, лица с эмоциональными расстройствами.

Основной функционирования специальных классов для школьников указанных категорий является реализация их права на получение образования в соответствии с познавательными возможностями и особыми образовательными потребностями по месту жительства. При этом создается возможность для социальной адаптации и интеграции в общество учеников с особыми потребностями, повышения роли семьи в воспитании и развитии своего ребенка.

Создание специальных классов в общеобразовательной школе предполагает решение следующих **задач**:

- формировать позитивное отношение к обучающимся с особыми образовательными потребностями со стороны администрации, педагогического и ученического коллектива школы, родительской общественности, постоянно поддерживать психологически комфортную среду в организации образования для всех участников образовательного процесса;

- обеспечить условия для обучающихся с нарушениями слуха, зрения, речи, опорно-двигательного аппарата, задержкой психического развития, способствующие усвоению содержания образования в объеме обязательного минимума ГОСО РК, а для обучающихся с умственной отсталостью условия для усвоения доступного им содержания по общеобразовательным предметам и формирования жизненных и начальных трудовых навыков;

- развивать потенциальные возможности обучающихся с особыми образовательными потребностями в совместной деятельности со здоровыми сверстниками;

- обеспечить психолого-педагогическое сопровождение школьников в условиях общеобразовательной школы;
- организовать коррекционно-развивающее обучение, направленное на преодоление или ослабление нарушенных психических функций, препятствующих их успешному обучению и развитию;
- оказывать консультативную помощь семьям, воспитывающим детей с особыми образовательными потребностями, включать семью в процесс обучения и воспитания школьника, формировать у родителей адекватное отношение к особенностям развития своего ребенка.

1.2 Принципы организации деятельности специальных классов

Решение об открытии специальных классов для школьников с особыми образовательными потребностями по видам нарушений в общеобразовательных школах принимается местными исполнительными органами в области образования. Зачисление ребенка в специальный класс осуществляется приказом руководителя организации образования на основании письменного заявления законного представителя ребенка и заключения психолого-медико-педагогической консультации (ПМПК) с указанием программы обучения.

Специальные классы открываются при наличии необходимых специальных условий (материальных, кадровых, учебно-методических).

В соответствии с Типовыми правилами деятельности общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего), утвержденных Постановлением Правительства Республики Казахстан от 17 мая 2013 года № 499 специальные классы в общеобразовательных школах могут быть открыты для обучающихся с особыми образовательными потребностями всех категорий:

- с нарушениями слуха (слабослышащих и неслышащих);
- с нарушениями зрения (слабовидящих и незрячих);
- с тяжелыми нарушениями речи;
- с нарушением опорно-двигательного аппарата;
- с задержкой психического развития;
- с легкой умственной отсталостью
- с умеренной умственной отсталостью

Организация деятельности специальных классов осуществляется на основании принципов, обеспечивающих право школьников с особыми образовательными потребностями на получение качественного образования в соответствии со своими возможностями. К основным организационным принципам можно отнести следующие:

- 1) учет особых образовательных потребностей обучающихся;
- 2) создание специальных образовательных условий в организации общего образования;
- 3) командный подход в реализации психолого-педагогического сопровождения учащихся с особыми образовательными потребностями;

4) интеграция школьников, обучающихся в специальных классах, в общее образование на любом этапе обучения.

Учет особых образовательных потребностей обучающихся

Содержание термина "дети с особыми образовательными потребностями" отражает традиционное для специальной педагогики понимание ребёнка с ограниченными возможностями в развитии как ребёнка, нуждающегося в "обходных путях" достижения тех задач культурного развития, которые в условиях нормативного развития достигаются традиционными способами воспитания и принятыми в обществе способами массового образования [2].

Современные научные представления позволяют определить общие для разных категорий детей с ограниченными возможностями развития особые образовательные потребности.

Так, в аспекте времени начала специальной педагогической поддержки и обучения—это потребность в совпадении начала целенаправленного обучения с моментом выявления нарушения в развитии ребёнка. Так, если нарушение слуха или зрения выявлено в конце первого месяца жизни ребёнка, то и специальное обучение должно начинаться в первые месяцы жизни. При сложившейся в нашей стране системы выявления отклонений в развитии у детей такие нарушения могут быть обнаружены и на этапе школьного обучения. В связи с чем, требуется расширение профессиональных компетенций педагогов общего образования, для правильной трактовки трудностей в учении школьников, вызванных особенностями развития и умения оказать квалифицированную помощь. В более тяжелых случаях педагог должен обратиться за помощью к специалистам школьной службы психолого-педагогического сопровождения. Важно также умение тактично убедить родителей ученика получить квалифицированную консультацию специалистов психолого-медико-педагогической консультации (ПМПК).

В аспекте содержания образования - потребность во введении специальных разделов обучения, не присутствующих в содержании образования нормативно развивающегося ученика (например, занятия по развитию слухо-зрительного и зрительного восприятия речи у глухих, слабослышащих и позднооглохших детей, разделы по социально-бытовой ориентировке для слепых, слепоглохих и умственно отсталых детей, разделы по формированию механизмов сознательной регуляции собственного поведения и взаимодействия с окружающими людьми и др.). Эта потребность удовлетворяется за счет разработки и введения в практику обучения рассматриваемой категории школьников специальных и адаптированных учебных программ, а также программ коррекционного цикла. Специальные и адаптированные учебные программы включают содержание направленное на восполнение пробелов дошкольного этапа обучения и развития ученика, а содержание коррекционных программ направлено на восполнение или преодоление отклонений в развитии учащихся. Такая потребность предполагает

обучение школьников с особыми образовательными потребностями по специальным учебным планам, содержащим цикл специальных предметов (для умственно отсталых школьников) и коррекционных предметов для всех категорий школьников с ограниченными возможностями в развитии (типовые учебные планы).

В аспекте методов и средств обучения – потребность в построении "обходных путей", использовании специфических средств обучения, более дифференцированном, "пошаговом" обучении, чем этого требует обучение нормативно развивающегося школьника (например, использование дактилологии и жестовой речи при обучении глухих, рельефно-точечного шрифта Брайля при обучении слепых, значительно более раннее, чем в норме, обучение глухих детей чтению и письму и т.п.). Специальные методы, приемы обучения школьников с ограниченными возможностями в развитии, способы использования современных технических средств и ИКТ разработаны в специальной педагогике, ее разделах: сурдопедагогике, тифлопедагогике, олигофренопедагогике, логопедии и специальных методиках преподавания учебных предметов. Эти методы и приемы должны стать достоянием учителей общего образования, для чего необходима специальная подготовка педагогов посредством курсов повышения квалификации и переподготовки, а также консультативная профессиональная поддержка педагогов общего образования на постоянной основе.

В аспекте организации обучения - потребность в качественной индивидуализации обучения, в особой пространственной и временной организации образовательной среды (так, например, школьники с аутизмом нуждаются в особом структурировании образовательного пространства, облегчающем им понимание смысла происходящего, дающем им возможность предсказать ход событий и планировать своё поведение. Школьникам с нарушением опорно-двигательного аппарата нужна безбарьерная среда, удобные пандусы, широкие двери, специально оборудованные санузлы и т.п.) Всем школьникам с ограниченными возможностями в развитии нужен щадящий педагогический режим, учитывающий низкую работоспособность, включающий перемены достаточной продолжительности, обучение в первую смену с продленным днем для проведения коррекционно-развивающих мероприятий, прогулок и отдыха. Индивидуализация обучения достигается посредством регулярного контроля за соответствием требований, предъявляемых к ученику, его познавательным возможностям и реальным учебным достижениям. Под воздействием обучения и коррекционной работы потребности и возможности обучающихся постоянно меняются, поэтому регулярный контроль, скользящая психолого-педагогическая диагностика являются неотъемлемой частью учебного процесса.

В аспекте границ образовательного пространства - потребность в максимальном расширении образовательного пространства за пределы специального класса и образовательного учреждения. В связи со значительной вынужденной упрощенностью среды обучения и воспитания, максимально

приспособленной к особенностям психического развития школьника с ограниченными возможностями в развитии и ограничивающей его жизненный опыт и взаимодействие со здоровыми сверстниками, требуется специальная работа по введению ребенка в более сложную и разнообразную среду. Смыслом этой работы является расширение повседневного опыта и социальных контактов ученика в доступных для него пределах, в том числе работа по организации регулярных контактов учащихся специальных классов с учащимися обычных классов школы. Проблемы социальной адаптации этой категории школьников решаются через их включение в доступные области бытовой, индивидуально и общественно значимой деятельности с учетом личных интересов и возможностей, с целью освоения культурных норм и социальных ролей. В практике взаимоотношений на конкретных примерах школьники должны освоить социальный и культурный опыт общества.

В аспекте продолжительности образования - потребность в пролонгированности сроков обучения. Сроки обучения школьников с отклонениями в развитии увеличены на 1 год на ступени начального образования за счет введения нулевого класса, и на 1 год на ступени основного среднего образования, за счет введения 10 класса для проведения коррекционно-развивающих и реабилитационных мероприятий, а также с целью учета замедленного темпа учебно-познавательной деятельности.

В аспекте определения круга лиц, участвующих в образовании, и их взаимодействия - потребность в согласованном участии квалифицированных специалистов разных профилей (специальных психологов и педагогов, социальных работников, врачей разных специальностей, нейро- и психофизиологов и др.), во включении родителей ученика с особыми образовательными потребностями в процесс его реабилитации средствами образования.

Создание специальных образовательных условий

Специальные образовательные условия должны гарантировать учащимся специальных классов для обучающихся с нарушением слуха, зрения, речи, опорно-двигательного аппарата, задержкой психического развития достижение планируемых результатов начального и основного общего образования в соответствии с требованиями ГОСО РК, а для обучающихся с легкой и умеренной отсталостью - формирование доступных знаний, умений и навыков, формирование максимально возможной самостоятельной и независимой жизни в социуме, овладение доступными начальными профессионально - трудовыми навыками.

Специальные условия представляют собой систему требований к кадровым, финансовым, материально-техническим и иному обеспечению образовательного процесса в специальных классах и в школе в целом. Интегративным результатом реализации названных требований должна стать среда, адекватная общим и особым образовательным потребностям, физически

и эмоционально комфортная для обучающихся с ограниченными возможностями в развитии, открытая для его родителей (законных представителей); гарантирующая сохранение и укрепление физического и психологического здоровья обучающихся.

Организационное обеспечение

Организационное обеспечение специальных условий образования школьников с ограниченными возможностями базируется на нормативно-правой базе. Помимо нормативной базы, фиксирующей права ребенка с особыми образовательными потребностями, необходима разработка соответствующих локальных актов. Локальные нормативные акты должны обеспечить высококачественный учебный процесс в специальных классах, эффективное управление деятельностью педагогов и специалистов (психолога, логопеда, специального педагога и др.), определение функционала каждого специалиста, способа их взаимодействия и соподчиненности. Специальные классы должны являться полноценной структурой общеобразовательной школы, а учащиеся этих классов - полноправными членами школьного коллектива. Администрации школы следует внести изменения в программу развития организации образования, в связи с открытием специальных классов, продумать систему сбора и анализа информации об их деятельности и психолого-педагогическом сопровождении учащихся; создать целостную модель управления и определить содержание работы по формированию команды педагогов с едиными приоритетами ценностей.

Наиболее важными локальным нормативным документами следует рассматривать Договор с родителями, в котором будут зафиксированы как права, так и обязанности всех субъектов образовательного пространства, предусмотрены правовые механизмы изменения образовательного маршрута в соответствии с особенностями и возможностями ученика, а также Положение о деятельности специальных классов в общеобразовательной школе. Примерные образцы названных локальных нормативных актов представлены в Приложениях 1 и 2. Также должна быть организована система взаимодействия и поддержки общеобразовательной школы со стороны социальных партнеров — областной, городской ПМПК, районного кабинета психолого-педагогической коррекции, организаций дополнительного образования, специальных школ, органов социальной защиты и здравоохранения, общественных организаций. Отношения и сотрудничество с названными организациями выстраиваются на основе договоров.

Материально-техническое обеспечение

состоит в соблюдении требований, предъявляемых к:

- зданию организации образования с учетом потребностей обучающихся с ООП (архитектура здания, необходимый набор и размещение помещений для осуществления образовательного процесса, их площадь, освещенность,

расположение и размеры рабочих, игровых зон, кабинетов для коррекционных занятий со специалистами и т.п.);

- помещениям библиотек с учетом потребностей обучающихся с особыми образовательными потребностями, обучающихся (площадь, размещение рабочих зон, наличие специально оборудованных читального зала, читательских мест, специализированных медиатек, специального фонда библиотеки для родителей обучающихся с ООП с целью повышения их компетентности в области воспитания и образования таких детей и др.);

- помещениям для питания с учетом потребностей обучающихся с особыми образовательными потребностями;

- помещениям, предназначенным для занятий коррекционной ритмикой, ЛФК, трудовым мастерским, кабинетам для проведения занятий по социально-бытовой ориентировке, помещениям для внеурочной деятельности;

- актовому залу, с учетом потребностей обучающихся с особыми образовательными потребностями;

- спортивному залу, игровому и спортивному оборудованию с учетом потребностей обучающихся с особыми образовательными потребностями;

- помещениям для медицинского персонала;

- мебели с учетом потребностей обучающихся с особыми образовательными потребностями, обучающихся в данном учреждении, офисному оснащению и хозяйственному инвентарю;

- санитарно-гигиеническому обеспечению образовательного процесса с учетом потребностей детей с особыми образовательными потребностями, обучающихся в школе (требования к водоснабжению, канализации, освещению, воздушно-тепловому режиму и т. д.);

- санитарно-бытовому обеспечению потребностей школьников с особыми образовательными потребностями (наличие оборудованных гардеробов, санузлов, мест личной гигиены и т. д.);

- социально-бытовому обеспечению потребностей школьников с особыми образовательными потребностями (наличие адекватно оборудованного школьного пространства, рабочего места ученика, и т.д.);

- беспрепятственному доступу обучающихся с нарушением опорно-двигательного аппарата к объектам инфраструктуры организации образования.

Программно-методическое обеспечение

состоит в создании возможности постоянного доступа всех участников образовательного процесса к любой информации, связанной с организацией и реализацией образовательного процесса и особыми условиями его осуществления в специальных классах (Типовые учебные планы для обучающихся с особыми образовательными потребностями, учебные программы для обучающихся с нарушением слуха, зрения, речи, опорно-двигательного аппарата, задержкой психического развития, умственной отсталостью, методические пособия и пр.).

Организация образования, ее библиотечный фонд должны быть обеспечены соответствующими потребностям учащихся специальных классов УМК по всем предметам учебного плана, в том числе, учебниками с электронными приложениями, являющимися их составной частью, соответствующей учебно-методической литературой и специальными дидактическими материалами. Педагоги, специалисты сопровождения должны иметь доступ к печатным и электронным образовательным ресурсам, предназначенным для обучающихся с особыми образовательными потребностями. Библиотека школы должна быть оснащена научно-методической литературой по специальной психологии и специальной педагогике, а также иметь фонд дополнительной литературы по актуальным проблемам обучения и воспитания разных категорий обучающихся с особыми образовательными потребностями (научно-методическая литература, справочно-библиографические и периодические издания).

Кадровое обеспечение включает:

- укомплектованность образовательной общеобразовательной школы руководящими и педагогическими кадрами, компетентными в понимании особых образовательных потребностей школьников с ограниченными возможностями в развитии, а также специалистами службы психолого-педагогического сопровождения (психолог, логопед, специальный педагог, социальный педагог, инструктор ЛФК и т.п.);

- уровень квалификации педагогов и специалистов общеобразовательной школы в области образования школьников с ограниченными возможностями;

- непрерывность профессионального развития педагогических кадров и специалистов школы в области специальной педагогики (посредством курсов повышения квалификации, участия в работе семинаров, круглых столов, конференций и т.п.);

- включенность в реальное взаимодействие общеобразовательных школ со специальными организациями образования (специальными школами, кабинетами психолого-педагогической коррекции, психолого-медико-педагогическими консультациями, реабилитационными центрами).

При поступлении в общеобразовательную школу ребенка с особыми образовательными потребностями (определенной категории: с нарушением слуха, зрения и т.д.) обязательным является освоение руководящими лицами и педагогами начальной и основной школы дополнительными профессиональными образовательными программами в области специальной педагогики в объеме не менее 72 часов.

В системе образования усилиями органов управления образования должны быть созданы условия для комплексного взаимодействия общеобразовательных, специальных и научных учреждений, обеспечивающих возможность восполнения недостающих профессиональных компетенций у педагогов общего образования в отношении содержания и организации

образовательного процесса в специальных классах. Необходима организация постоянной методической поддержки учителей специальных классов, получения ими оперативных консультаций по вопросам реализации образовательных программ в специальных классах, использования научно обоснованных и достоверных инновационных разработок в области специальной педагогики.

Командный подход в реализации психолого-педагогического сопровождения учащихся с ООП

Организация обучения школьников с ограниченными возможностями в условиях специального класса предусматривает осуществление психолого-педагогического сопровождения всех участников образовательного процесса. Приказом руководителя организации образования создается служба психолого-педагогического сопровождения школьников с ограниченными возможностями в развитии, в состав которой могут входить:

- представитель администрации организации образования;
- учителя-дефектологи;
- педагог-психолог;
- логопед;
- социальный педагог;
- учителя, работающие с детьми, имеющими нарушения развития и иные работники организации образования.

Основными задачами психолого-педагогического сопровождения являются:

- преодоление трудностей, возникающих в процессе обучения и воспитания школьников с ограниченными возможностями;
- актуализация личностного потенциала развития ребенка;
- обеспечение положительных межличностных отношений между участниками образовательного процесса;
- вовлечение законных представителей учащегося в учебно-воспитательный коррекционный процесс;
- консультирование учителей.

Для успешного решения перечисленных задач необходимы долгие напряженные усилия разных специалистов, способных работать с использованием междисциплинарного подхода. Только командный подход позволяет комплексно и эффективно решать проблемы ученика с ограниченными возможностями и его семьи, оптимально используя ресурсы специалистов, участвующих в командной работе на всех этапах психолого-педагогического сопровождения. Междисциплинарное сотрудничество направленно на выработку и реализацию единой стратегии развития школьника с ограниченными возможностями развития. Способом взаимодействия специалистов службы сопровождения, педагогов и родителей является школьный консилиум, состав и порядок работы которого утверждается

приказом директора школы. Для реализации командной работы необходимо признание всеми её участниками принципов взаимодействия:

- уважение ко всем членам команды, взаимопонимание, готовность к взаимопомощи;

- равноправное участие всех членов команды в учебно-воспитательном коррекционном процессе, ответственность за результаты общей работы;

- чёткое распределение функций всех членов команды и соблюдение приоритетности их участия в решении конкретных педагогических задач;

- интерес каждого специалиста к смежным дисциплинам, овладение знаниями, методиками смежных наук.

Следование этим принципам командной работы является важным условием успешности всей учебно-воспитательной работы с учащимися специальных классов. Ответственность за создание надлежащих условий деятельности специальных классов и качество обучения в них несет директор школы.

Интеграция учащихся с ООП в общее образование на любом этапе обучения

Обучение школьников с ограниченными возможностями в развитии в условиях специального класса на протяжении всего периода школьного обучения не является безусловным и обязательным. Ученики могут быть переведены из специального класса в обычный на любом этапе обучения в случае, если проблемы в развитии познавательной деятельности ученика преодолены или компенсированы и он способен усваивать учебную программу, соответствующую ГОСО РК в том темпе, в котором это происходит в обычном классе. Перевод ученика из специального класса в общеобразовательный осуществляется по заключению ПМПК, в соответствии с желанием ученика и его родителей.

2 Особенности учебно-воспитательного процесса в специальных классах

Учебно-воспитательный процесс в специальных классах должен быть построен с учетом наиболее общих требований, разработанных в специальной педагогике на основе многолетних экспериментальных исследований возможностей школьников с нарушениями слуха, зрения, речи, опорно-двигательного аппарата, задержкой психического развития и умственной отсталостью овладевать навыками учебной деятельности и усваивать учебный материал [2].

Специальная педагогика исходит из того, что учиться могут все дети, независимо от тяжести нарушения их развития. Способность к обучению, сам процесс обучения понимается в широком смысле. Это не только и не столько освоение знаний по общеобразовательным предметам, сколько способность к освоению любых, доступных ребенку социально и личностно значимых навыков жизненной компетенции, обеспечивающих его адаптацию к окружающей среде и способствующих максимально возможной самостоятельной и независимой жизнедеятельности. Школьники с особыми образовательными потребностями учатся медленнее, но они могут учиться и достигать высоких результатов. Педагогическая работа с учениками опирается на идею Л.С.Выготского о «зоне ближайшего развития» ребенка, свидетельствующую о ведущей роли обучения в развитии и позволяющей прогнозировать содержание и результаты коррекционно-развивающей работы с каждым учеником[3].

Коррекционная работа направлена на исправление или ослабление недостатков психофизического развития, например, на преодоление недостатков развития речи, произвольных движений, пространственной ориентировки и др. Из физиологии известно о возможности определенной компенсации утраченной функции за счет перестройки других сохранных. Коррекционно-компенсирующая направленность обучения школьников предполагает построение образовательного процесса с опорой на использование сохранных функций и систем организма в соответствии со спецификой природы недостатка развития (т.е. природосообразно). Незрячие учатся читать с помощью кончиков пальцев, неслышащие – понимать по губам говорящего обращенную к ним речь и полноценно общаться на языке жестовой речи и т.д.

Коррекционно-компенсирующая направленность обучения должна обеспечиваться современной системой специальных технических средств обучения и коррекционной работы, ИКТ, особой организацией образовательного процесса. Она отражена в содержании, методах организационных формах образования. Так, это меньшая наполняемость классов, увеличенные сроки обучения, охранительный педагогический режим, наличие индивидуальных и подгрупповых коррекционных занятий,

специальные предметы для коррекционной и компенсирующей работы, специальные методы и приемы обучения.

Социально-адаптирующая направленность обучения предполагает преодоление или уменьшение социальной дезадаптации личности. Предусматривается специальная работа по освоению школьником необходимых для участия в социальной жизни норм поведения, жизненных навыков, начиная от элементарных гигиенических, коммуникативных, бытовых навыков, заканчивая сложными социальными навыками, взглядами, убеждениями.

В учебно-воспитательном процессе учителя и специалисты должны проводить специальную работу по развитию мышления, языка и коммуникации, как средств получения образования. Традиционное школьное обучение опирается на систему житейских понятий и развитую словесную речь, которыми обладает ребенок при поступлении в школу. На основе словесной речи продолжает развиваться общение, в значительной степени на основе словесной речи регулируется поведение школьника. У обучающихся с особыми образовательными потребностями имеют место специфические проблемы в развитии речи, мышления, общения, которые должны быть преодолены или компенсированы педагогическими средствами, для обеспечения успешности в обучении и социализации.

Важное место в работе с учениками специальных классов должен занять деятельностный подход в обучении. В процессе обучения младших школьников с особыми образовательными потребностями следует широко использовать предметно-практическую деятельность под руководством педагога (работа парами, группами), которая создает естественные условия для мотивированного речевого общения. Предметно-практическая деятельность способствует развитию сенсомоторной основы высших психических функций (восприятия, речи, мышления и др.), компенсирует недостаточность жизненного опыта детей, способствует овладению навыками социального взаимодействия.

Дифференцированный и индивидуальный подход к учащимся – важная особенность организации образовательного процесса в специальных классах. Дифференцированный подход к школьникам с особыми образовательными потребностями в условиях коллективного учебного процесса обусловлен наличием вариативных типологических особенностей у учащихся одной категории. Педагог должен организовать коррекционно-образовательный процесс исходя из наличия в классе схожих по своим характеристикам групп учащихся, через различные для каждой из них содержание, темп, объем, сложность, методы и приемы работы, формы и способы контроля. Деление учащихся на группы условно и подвижно. Индивидуальный подход является конкретизацией дифференцированного подхода. Педагог, зная общие закономерности развития ребенка, познавательные возможности каждого ученика класса, способы специальной педагогической помощи может не только организовать учебно-познавательную деятельность обучающихся, но и управлять этим процессом. В некоторых случаях самостоятельная учебно-

познавательная деятельность учащихся может быть затруднена или не возможна, тогда педагогу следует взять на себя функции незрелого компонента деятельности ученика, для обеспечения успешного выполнения учебного задания. Помощь педагога должна постепенно уменьшаться, для обеспечения полной самостоятельности в реализации формируемого у обучающихся навыка или умения.

В соответствии с перечисленными выше требованиями к учебно-воспитательному процессу в общеобразовательной школе должны быть реализованы четыре специфических направления в работе:

- диагностико-консультативное;
- коррекционно-развивающее;
- лечебно-профилактическое;
- социально-трудовое [4].

Диагностико-консультативное направление основано на принципе единства диагностики и коррекции, предполагающего построение коррекционной работы в соответствии с результатами психолого-педагогической диагностики. Его осуществляет команда специалистов службы психолого-педагогического сопровождения (психолог, логопед, специальный педагог и др.), использующая **консилиум**, как коллективный метод изучения проблемы и поиска ее решения. Специалисты службы психолого-педагогического сопровождения осуществляют организационно-методическое обеспечение образовательного процесса (оценка социальной ситуации развития каждого ученика специального класса, разработка рекомендаций по максимальному приспособлению образовательной среды к потребностям учащегося; составление индивидуальных программ сопровождения школьника с особыми образовательными потребностями; обеспечение преемственности и последовательности в работе учителей с учениками специального класса; анализ эффективности и при необходимости своевременное внесение изменений и уточнений в индивидуальные программы сопровождения, мониторинг успешности протекания процесса обучения и воспитания, взаимодействие с семьей учащихся и другое) и проводят коррекционные занятия с учащимися специальных классов [5]

Специалисты службы психолого-педагогического сопровождения регулярно обсуждают на консилиумах результаты реализации индивидуальных комплексных программ сопровождения обучающихся с особыми образовательными потребностями, принимают решения по устранению выявленных проблем, дают рекомендации учителям к осуществлению учебно-воспитательного процесса в условиях специального класса, консультируют родителей[6].

Коррекционно-развивающее направление работы школы реализуется учителями, работающими в специальных классах в процессе фронтального обучения на всех учебных предметах, специальным педагогом (дефектологом), логопедом, психологом на индивидуальных и групповых коррекционных занятиях по предметам коррекционного цикла учебного плана, а так же на

занятиях в системе дополнительного образования. Коррекционно-развивающая работа проводится в соответствии с индивидуальной программой психолого-педагогического сопровождения ученика, на основе единых подходов и сотрудничества специалистов и учителей в решении задач развития и обучения каждого ученика специального класса.

Лечебно-профилактическое направление работы направлено на:

- укрепление физического и психоневрологического здоровья обучающихся, организацию при необходимости занятий лечебной физкультурой;

- поддержание в специальных классах охранительного педагогического режима;

- соблюдение санитарно-гигиенических норм, воздушного режима и режима рационального питания;

- при необходимости психокоррекционная работа с гиперактивными школьниками и школьниками, проявляющими психопатоподобное поведение.

Социально-трудовое направление работы школы предполагает:

- проведение профориентационной работы с учащимися 5-10 специальных классов;

- организацию и оснащение мастерских для приобретения школьниками начальных навыков в области доступных профессий;

- выявление и коррекцию особенностей развития учащихся, препятствующих успешному усвоению доступных и широко распространенных профессий;

- формирование у школьников в процессе трудовой деятельности навыков ориентировки в задании, планирования работы, самоконтроля и самооценки.

Для занятий по профессионально-трудовому обучению учащиеся специального класса, начиная с 5, а для умственно отсталых детей с 4, делится на две группы. Комплектование групп по видам труда осуществляется на основании рекомендаций врача с учетом психофизического состояния и возможностей учащихся.

3   Коррекционно-развивающая   поддержка   обучающихся с ограниченными возможностями в общеобразовательной школе

Коррекционно-развивающая поддержка обучающихся с нарушениями слуха, зрения, опорно-двигательного аппарата, речи, задержкой психического развития, умственной отсталостью в условиях специального класса обеспечивается комплексным подходом к удовлетворению их особых образовательных потребностей с учетом конкретных особенностей учащихся каждой категории. Среди компонентов комплексного подхода следует назвать:

- небольшую наполняемость класса, позволяющую максимально индивидуализировать учебный процесс и обеспечивать охранительный педагогический режим;

- предметно-пространственную и социальную среду, обеспечивающую стимулирование эмоционального, сенсорного, моторного и когнитивного развития обучающихся с ограниченными возможностями развития в соответствии с их потребностями;

- обучение по специальным и адаптированным программам, учебникам, с использованием специальных дидактических материалов, учитывающих особенности развития и ограниченные возможности учащихся;

- введение в учебный план специальных предметов коррекционной направленности, специфических для каждой категории обучающихся, направленных на преодоление и/или компенсацию нарушенных функций;

- индивидуальные и групповые коррекционные занятия со специалистами (логопедом, специальным педагогом-дефектологом, психологом, инструктором ЛФК и т.п.);

- коррекционную направленность всего учебно-воспитательного процесса с использованием специальных педагогических технологий, технических средств (например, звукоусиливающая аппаратура, читающие машины и пр.) и ИКТ;

- профессиональную готовность педагогов, осуществлять учебно-воспитательный процесс в специальных классах;

- организацию социального взаимодействия здоровых детей и детей с ограниченными возможностями развития, направленного на гармонизацию детских взаимоотношений.

Для учащихся каждой категории комплексный подход в обеспечении коррекционно-развивающей поддержки в процессе обучения реализуется с учетом особенностей сочетания сохранных и нарушенных функций организма.

Образовательный процесс для обучающихся с особыми образовательными потребностями в специальных классах осуществляется на основе учебных планов [7, 8] и учебных программ, утвержденных МОН РК для соответствующих типов специальных школ (тексты программ на сайте МОН РК).

Наиболее многочисленной категорией школьников с особыми образовательными потребностями являются дети с задержкой психического

развития. Подавляющее количество специальных классов в общеобразовательных школах страны составляют классы для этой категории обучающихся.

Специальные классы для обучающихся с нарушением слуха

Специальные классы для неслышащих, слабослышащих и позднооглохших обеспечивают учебно-воспитательный процесс, направленный на всестороннее развитие учащихся в тесной связи с формированием словесной речи как средства общения и мышления на слухо-зрительной основе, коррекцию и компенсацию отклонений в их психофизическом развитии, для получения общеобразовательной, трудовой и социальной подготовки к самостоятельной жизни. Обучение неслышащих и слабослышащих школьников должно осуществляться с использованием звукоусиливающей аппаратуры, технических средств, обеспечивающих передачу учебного материала и другой информации на визуальной основе.

Наполняемость классов составляет:

для неслышащих – не более 8 детей;

для слабослышащих и позднооглохших – не более 10 детей.

Структура школьного образования:

1) уровень начального образования (0, 1-4 классы),

2) 1-я ступень уровня основного среднего образования (5-7 классы),

3) 2-я ступень уровня основного среднего образования (8-10 классы).

Продолжить обучение с целью получения общего среднего или среднего профессионального образования неслышащие, слабослышащие и позднооглохшие учащиеся могут в 11-12 классах вечернего отделения, в профильных классах общеобразовательной школы, в профессиональных колледжах.

Обучение школьников с нарушением слуха осуществляется:

1) неслышащих школьников в 0 и 1-7 классах по специальным программам, с 8 класса по программам и учебникам общеобразовательной школы, которые адаптируются в соответствии с образовательными возможностями учащихся;

2) слабослышащих и позднооглохших школьников по специальным программам в 0 и 1-4 классах, с 5 класса по программам и учебникам общеобразовательной школы, которые адаптируются в соответствии с образовательными возможностями учащихся.

В Типовой учебный план начального и основного среднего образования неслышащих учащихся включены коррекционные курсы: предметно-практическое обучение, ознакомление с окружающим миром, коррекционная ритмика, формирование произношения и развитие слухового восприятия, обиходно-разговорная речь, жестовая речь. В классах для слабослышащих обучающихся предполагается проведение коррекционных занятий по

ознакомлению с окружающим миром, коррекционной ритмике, формированию произношения и развития слухового восприятия.

В начальной школе у неслышащих (слабослышащих) учащихся закладываются основы учебной деятельности, направленные на систематическое осознанное освоение детьми окружающей действительности, на приобщение их к выработанной человечеством языковой культуре, способам вербального общения.

Весь дальнейший путь личностного развития неслышащего (слабослышащего) ребенка, усвоение им установленного в пределах основной школы объема образования, осмысление принятых в обществе нравственных норм и правил, эстетических критериев – зависит от уровня сформированности категориального (понятийного) строя мышления, что определяется языковой компетенцией как возможностью воспринимать информацию в словесном оформлении и адекватно пользоваться ею. Введение неслышащего (глухого) ребенка в содержательный мир языка требует не просто дополнительного к общепринятым методикам использования специфических способов ознакомления с языковой деятельностью. Необходима целостная сурдопедагогическая система, интегрирующая разносторонние воздействия на сохраненные и недоразвитые психические функции. Общеобразовательные и коррекционные курсы обеспечивают комплексное психолого-педагогическое воздействие на обучающихся:

1) стимуляцию сенсорно-перцептивной деятельности (развитие всех форм восприятия, включая слухо-зрительное и слуховое);

2) развитие представлений о разнообразии ощущений от окружающих предметов, в том числе о многообразии звуковых ощущений;

3) развитие моторики, способов обследования реальных объектов и изготовление их изображений и моделей;

4) создание условий для широкой коммуникативной практики при постоянном пользовании звукоусиливающей аппаратурой;

5) активизацию социальных потребностей и развитие умений работать самостоятельно и в различных объединениях;

6) развитие мотивации и способов использования разных видов речевой деятельности (слухо-зрительного, слухового восприятия речи, устного, письменного, устно-дактильного воспроизведения речи);

7) развитие навыков планирования и прогнозирования деятельности (практической и речевой);

8) отработку необходимых для общения и оформления знаний общепринятых речевых средств, в том числе терминологического словаря и базовых лексико-грамматических структур;

9) развитие познавательных процессов и обогащение эмоционально-волевой сферы.

Специальные классы для обучающихся с нарушением зрения

Специфическими задачами учебного процесса в специальных классах для незрячих, слабовидящих и поздноослепших является компенсация первичных отклонений, нарушений двигательной сферы, пространственной ориентации, формирование системы представлений и понятий, развитие предметно-практической деятельности, навыков социальной коммуникации.

Наполняемость классов составляет:

для незрячих – не более 8 детей;

для слабовидящих и поздноослепших – не более 12 детей.

Образование школьников с нарушением зрения осуществляется в объеме общего среднего образования. Структура школьного образования слабовидящих и незрячих школьников:

1) уровень начального образования – 0, 1-4 классы;

2) уровень основного среднего образования – 5-10 классы;

3) уровень общего среднего образования – 11-12 классы.

Переход слабовидящих детей в обычные классы возможен на любом этапе обучения.

Обучение незрячих и слабовидящих школьников осуществляется по специальным программам и программам общеобразовательной школы с изменениями и перераспределением учебного материала в связи с увеличением сроков обучения в основной школе.

В учебном процессе незрячих учеников используются учебники, учебные пособия и литература массовой общеобразовательной школы, изданные рельефно-точечным шрифтом Брайля.

Обучение слабовидящих учащихся ведется по учебникам общеобразовательной школы, которые напечатаны укрупненным шрифтом и специально преобразованными изображениями, доступными для зрительного восприятия.

В процессе обучения незрячих, слабовидящих и поздноослепших детей применяются специальные формы и методы работы, наглядные пособия, тифлотехника и др.

В Типовой учебный план среднего общего образования незрячих и слабовидящих учащихся включены коррекционные курсы: лечебная физкультура (ЛФК), коррекционная ритмика, развитие мимики и пантомимики, социально-бытовая ориентировка (СБО), пространственная ориентировка, охрана и развитие остаточного зрения и зрительного восприятия, коррекция недостатков речевого развития. Целью коррекционных курсов является развитие наглядно-образного мышления, а также развитие пространственной ориентировки, мимики и пантомимики, формирование приемов и способов самоконтроля и регуляции движений. Включение в Типовой учебный план коррекционных курсов наряду с общеобразовательными факультативными занятиями обеспечивает индивидуальный подход к учащимся с учетом

состояния их зрительных возможностей, познавательной активности, интересов, личностных особенностей.

Специальные классы для обучающихся с нарушением опорно-двигательного аппарата

Учебно-воспитательный процесс в специальных классах для обучающихся с нарушением опорно-двигательного аппарата направлен на решение специфических задач: восстановление, формирование и развитие двигательных функций, коррекция недостатков психического и речевого развития школьников, их социально – трудовая адаптация и интеграция в общество на основе специально организованного двигательного режима и предметно - практической деятельности.

Наполняемость классов не более 12 детей.

Образование обучающихся с нарушением опорно-двигательного аппарата осуществляется в объеме общего среднего образования.

Структура школьного образования:

- 1) уровень начального образования – 0, 1-4 классы;
- 2) уровень основного среднего образования – 5-10 классы;
- 3) уровень общего среднего образования – 11-12 классы.

Обучение осуществляется по программам и учебникам общеобразовательной школы с продлением сроков обучения на один год на ступени основного среднего образования.

Нулевой класс, функционирует в качестве пропедевтико-диагностического. Его следует рассматривать как гибкую структуру, основными задачами которой являются изучение возможностей ребенка, уточнение уровня психического развития, подготовка к дальнейшему обучению в начальной школе. Нулевой класс необходим детям, не прошедшим специальной дошкольной подготовки и не достигших функциональной школьной зрелости, а также детям, нуждающимся в уточнении диагноза. Дети, прошедшие курс специальный дошкольной подготовки и имеющие достаточный уровень сформированности двигательной, речевой деятельности могут быть определены в 1 класс.

Нарушение двигательных функций кисти руки при различных формах детского церебрального паралича существенно затрудняет усвоение техники письма, поэтому в подготовительном и первом классах выделяется специальное время на формирование двигательного навыка письма.

Физическое воспитание является одним из основных учебных предметов, обязательным для всех учащихся, где предусматривается решение общеобразовательных и коррекционных задач. На занятиях по физической культуре особое значение приобретает индивидуальный подход к школьникам. Нормативы оценок на уроках физического воспитания не вырабатываются. Оценка выставляется с учетом двигательных возможностей учащегося.

Наряду с предметами общеобразовательного цикла Типовой учебный план предусматривает занятия по коррекции недостатков двигательных и психических функций учащихся: ЛФК, занятия по коррекции недостатков развития речи (логопедические), коррекционные занятия по развитию и коррекции познавательной деятельности. Лечебная физкультура (ЛФК) является важнейшей частью общей системы физического воспитания учащихся. План коррекционной работы для каждого ребенка составляется совместно инструктором ЛФК и врачом на учебный год. Занятия проводятся с группой 2-4 человека или индивидуально. Продолжительность занятий -45 минут. Занятия с логопедом проводятся для учащихся, имеющих нарушения речи. Занятия проводятся не менее трех раз в неделю с каждым учащимся. Продолжительность занятий 25 минут. Коррекционные занятия по формированию и развитию познавательной деятельности направлены на расширение знаний об окружающем, формирование пространственных и временных представлений, развитие графических навыков, восполнение пробелов предшествующего развития, коррекция нарушенных психических функций, подготовка к усвоению сложного учебного материала. Продолжительность занятий 20-25 минут.

Для занятий по труду класс делится на 2 группы, которые комплектуются при участии врачей(ортопеда, психоневролога и врача ЛФК) с учетом двигательных и познавательных возможностей учащихся, а также интересов подростков. Мастерские по трудовому обучению оборудуются с учетом возможностей проведения в них занятий со школьниками, имеющими различные двигательные нарушения. В мастерских используется оборудование и инструменты со специальными приспособлениями, предупреждающие травмы.

Специальная адаптация среды и необходимость проведения коррекционной работы предусматривает: наличие пандусов, широких дверных проемов, подъемника инвалидного кресла, подъемника вдоль лестницы, автоматических открывателей дверей, а также специально оборудованных кабинетов для коррекционных занятий.

Доступность зданий с прилегающей территорией и помещений общеобразовательной школы, в которых созданы специальные классы для учащихся с ограниченной мобильностью, обеспечивается в соответствии с действующими государственными нормативами в области архитектуры, градостроительства и строительства.

Специальные классы для обучающихся с тяжелыми нарушениями речи

Специальной задачей учебно-воспитательного процесса для обучающихся с тяжелыми нарушениями речи является преодоление речевого недоразвития и связанных с ним особенностей психического развития. Наполняемость классов в специальных классов для обучающихся с тяжелыми

нарушениями речи составляет не более 12 детей. Структура школьного образования обучающихся с нарушениями речи:

уровень начального образования – 0, 1-4 классы;

уровень основного среднего образования – 5-10 классы.

На уровне начального образования обучение осуществляется по специальным программам с использованием специальных дидактических материалов. На уровне основного среднего образования учебный процесс осуществляется по программам общего образования, содержание которых адаптируется и перераспределяется с учетом увеличения сроков обучения на один год.

Допускается вариативность в распределении часов на изучение казахского, русского и иностранного языка с учетом уровня развития речи обучающихся.

Логопедическая коррекционная работа является необходимым компонентом системы образования обучающихся с тяжелыми нарушениями речи, обеспечивающим развитие личностного интеллектуального потенциала учащегося. Специальная логопедическая и коррекционно-педагогическая поддержка оказывается на всех уроках и внеурочное время с соблюдением специального речевого режима.

Специальные классы

для обучающихся с задержкой психического развития

Обучающиеся с задержкой психического развития испытывают существенные затруднения в усвоении учебных программ, обусловленные недостаточными познавательными способностями либо специфическими расстройствами психического развития. Для учащихся также типичен и дефицит социальных способностей, проявляющийся в трудностях усвоения школьных норм, взаимодействия с окружающими детьми и взрослыми, нарушениями поведения.

Учебный процесс в специальных классах для обучающихся с задержкой психического развития направлен на решение специфических задач: коррекцию психического развития и эмоционально - волевой сферы учащихся, активизацию их познавательной деятельности, формирование учебной деятельности.

Наполняемость классов для обучающихся с задержкой психического развития составляет не более 12 детей.

Структура школьного образования:

1) уровень начального образования – 0, 1-4 классы;

2) уровень основного среднего образования – 5-10 классы.

Открытие специальных классов имеет смысл на начальной ступени обучения – 0, 1 классы и, как исключение, 2 класс. Важно вовремя квалифицировать причины возникновения трудностей в обучении школьников и обеспечить им адекватные условия обучения и воспитания. Негативный опыт

школьного обучения, длительное пребывание в ситуации школьной неуспешности учащегося с задержкой психического развития приводит к его школьной дезадаптации, крайне отрицательно сказывается на формировании эмоциональной сферы, провоцирует стойкую неуспеваемость и нарушения поведения.

Предусматривается интеграция учащихся в общеобразовательные классы массового типа на любом этапе обучения, а также возможность продолжить образование в условиях специального класса на уровне основного среднего образования при выраженных формах задержки психического развития.

Распорядок учебного дня специального класса для обучающихся с задержкой психического развития устанавливается с учетом повышенной утомляемости детей: обучение в первую смену в режиме продленного дня.

Предусматривается использование специальных программ и специальных методических и дидактических материалов на уровне начального образования. На уровне основного среднего образования учащиеся обучаются по адаптированным программам общеобразовательной школы, содержание которых перераспределяется в связи с увеличением на 1 год срока обучения.

Коррекционно-развивающая направленность обучения реализуется в рамках предметов общеобразовательного цикла, коррекционных предметов, а также в системе дополнительного образования. В качестве равнозначных к остальным предметам следует считать предметы эстетического цикла (музыка, изобразительное искусство, физическое воспитание), позволяющие осуществлять коррекцию эмоционально-личностной сферы и активизировать познавательную деятельность учащихся.

Коррекционно-развивающая направленность учебно-воспитательного процесса в целом в специальных классах для младших школьников с задержкой психического развития предполагает решение следующих задач:

- развитие необходимого уровня психофизиологических функций, обеспечивающих готовность к обучению: артикуляционного аппарата, фонематического слуха, мелких мышц руки, зрительно-пространственной ориентировки, зрительно-моторной координации;

- обогащение кругозора школьников, формирование отчетливых представлений о предметах и явлениях окружающей действительности, которые позволяют ребенку воспринимать учебный материал осознанно;

- формирование социально-нравственного поведения, обеспечивающего успешную адаптацию к школьным условиям;

- формирование учебной мотивации;

- развитие личностных компонентов познавательной деятельности: познавательная активность, самостоятельность, произвольность;

- формирование умений и навыков, необходимых для деятельности любого вида: ориентироваться в задании, планировать предстоящую работу, выполнять ее в соответствии с наглядным образцом и/или словесной инструкцией, осуществлять самоконтроль и самооценку;

- формирование соответствующих возрасту общеинтеллектуальных умений (анализ, сравнение, обобщение, группировка и т.п.);

- охрана и укрепление соматического и психоневрологического здоровья: предупреждение психофизических перегрузок, эмоциональных срывов, создание климата психологического комфорта, общеукрепляющая и лечебно-профилактическая медикаментозная терапия.

Задачами коррекционно-развивающего обучения школьников с задержкой психического развития на ступени основного среднего образования являются:

- формирование социально-нравственного поведения;

- развитие личностных компонентов познавательной деятельности: активность, самостоятельность, произвольность;

- формирование и закрепление навыков планирования деятельности, самоконтроля, развитие умений воспринимать, искать и использовать информацию в целях успешного осуществления учебно-познавательной деятельности;

- охрана и укрепление соматического и психоневрологического здоровья: предупреждение психофизических перегрузок, эмоциональных срывов, создание климата психологического комфорта, общеукрепляющая и лечебно-профилактическая медикаментозная терапия;

- создание благоприятной социальной среды, которая обеспечивает соответствующее возрасту развитие подростка, стимуляцию его познавательной деятельности, коммуникативных функций речи;

- системный разносторонний контроль за развитием подростка, осуществление постоянной взаимосвязи с родителями;

- социально-трудовая адаптация учащихся.

Коррекционный компонент учебного плана включает коррекционные курсы: «Ознакомление с окружающим миром и развитие речи» - 0, 1 классы, «Коррекционная ритмика»- 0-4 классы, «Социально-бытовая ориентировка» (СБО)- 5-10 классы, и индивидуально-групповые коррекционные занятия: «Коррекция недостатков развития речи» (логопедические занятия), «Обязательные индивидуальные и групповые коррекционные занятия по восполнению пробелов в знаниях». Недопустима замена предметов коррекционного компонента дисциплинами инвариантного компонента учебного плана, а также сокращение количества этих часов.

Коррекционный курс «Ознакомление с окружающим миром и развитие речи» направлен на:

- обогащение знаний и представлений учеников об окружающей действительности,

- расширение словарного запаса,

- развитие связной речи,

- развитие восприятия, памяти (всех видов)

- формирование общеинтеллектуальных умений (анализ, сравнение, обобщение, группировка).

Курс «Коррекционная ритмика» направлен на преодоление отклонений в развитии моторной сферы и речемоторной деятельности учащихся с задержкой психического развития. На уроках создаются благоприятные условия для развития произвольного внимания, саморегуляции. Курс «Социально-бытовая ориентировка» направлен на формирование у учащихся навыков жизненной компетенции, практической готовности к самостоятельной жизни в обществе и быту.

Для занятий по социально-бытовой ориентировке учащиеся класса делятся на 2 группы.

Отметки по предметам коррекционного цикла не выставляются. Оценка достижений носит описательный характер.

«Индивидуальные и групповые коррекционные занятия по восполнению пробелов в знаниях» организуются для учащихся, испытывающих трудности в усвоении учебной программы на уроках. Занятия проводятся индивидуально или в подгруппах (2-4 ученика), укомплектованных на основе сходства учебных трудностей. В младших классах на коррекционные занятия отводится 4 часа в неделю на класс. Занятия проводит основной учитель класса. Продолжительность каждого занятия 20-25 минут. Педагог должен провести 8 коррекционных занятий в неделю, они должны быть внесены в расписание учебных занятий класса. На основании педагогической диагностики педагог самостоятельно определит, какие учащиеся нуждаются в индивидуальных занятиях, сколько подгрупп необходимо создать для преодоления пробелов в знаниях учащихся и проведении коррекционной работы с ними. Комплектование учащихся в подгруппы и определение перспективного плана работы с ними осуществляется сроком на 1 четверть. По окончании четверти, педагог проводит анализ результативности коррекционной работы и выполняет комплектование подгрупп и перспективное планирование на следующую четверть. Педагог составляет и ведет необходимую документацию: журнал посещения коррекционных занятий со списками подгрупп учащихся, перспективный план подгрупповых и индивидуальных занятий, планы индивидуальных и подгрупповых занятий. Коррекционные занятия проводятся с использованием различных форм и видов работы, предметно-практической и игровой деятельности. Задачи к каждому занятию должны формулироваться через внешне выраженную деятельность ребенка, с указанием на объекты коррекционного воздействия – формируемые у детей умения. К одному занятию формулируются 2-3 задачи. Продолжительность пребывания обучающегося в той или иной группе определяется степенью коррекции специфического затруднения и готовностью выполнения заданий вместе с классом.

В 5-10 классах часы, отведенные на индивидуально-групповые занятия по восполнению пробелов в знаниях, распределяются между учителями-предметниками.

Для учащихся, имеющих нарушения речи, проводятся индивидуальные и подгрупповые занятия с логопедом. Психокоррекционную работу с учащимися в группах проводит психолог. Она направлена на формирование у школьников

с задержкой психического развития коммуникативных умений, навыков регуляции эмоционального состояния, повышения общей активности.

Часы факультативов предпочтительно использовать для курсов, способствующих социализации детей («Речь и культура общения», «Обеспечение безопасности жизнедеятельности», «Введение в экономику»), направленных на преодоление недостатков развития («Изобразительная деятельность», «Прикладное искусство», плавание, ЛФК) или на дополнительные занятия по трудовому обучению.

Обучение школьников с задержкой психического развития должно вестись по доступной образовательной программе (каковыми являются специальные и адаптированные программы для данной категории обучающихся), не предполагающей овладение обобщенными способами решения учебных задач на начальных этапах обучения, с постоянным контролем качества приобретенных знаний, умений и навыков. Образовательные программы, рассчитанные на обучающихся с более высоким уровнем развития познавательной деятельности противопоказаны учащимся с задержкой психического развития, поскольку обучение за пределами зоны ближайшего развития приводит к накоплению фрагментарных, бессвязных знаний, которые не могут использоваться для основы формирования более сложных познавательных действий. Важным является обеспечение ученику успеха в доступных ему видах деятельности с целью предупреждения формирования у него негативного отношения к учебе и школьной ситуации в целом.

Обязательным является информирование всего педагогического коллектива об особенностях учащихся с задержкой психического развития, т.к. знания такого рода у педагогов массовой школы носят упрощенный характер: учителя рассматривают нарушения поведения как дефекты воспитания, а пробелы в знаниях и школьные трудности как педагогическую запущенность.

Коррекционно-развивающая работа в контексте социализации обучающихся должна пронизывать весь процесс обучения школьников с задержкой психического развития. Проблемы социальной адаптации этой категории обучающихся решаются через их включение в доступные области бытовой, индивидуально и общественно значимой деятельности с учетом личных интересов и возможностей школьников с целью освоения культурных норм и социальных ролей. В практике взаимоотношений на конкретных примерах школьники должны освоить социальный и культурный опыт общества. Важное значение придается организации совместной деятельности обучающихся с задержкой психического развития с нормально развивающимися сверстниками и другими категориями детей с особыми образовательными потребностями.

При разработке и организации контрольно-диагностических мероприятий должны соблюдаться следующие требования: систематичность, адекватность, объективность, индивидуальный подход, вариативность, всесторонность, учет специфики обучения школьников с ЗПР.

При описании результатов образовательной и коррекционной работы должен использоваться принцип целостной характеристики, отражающей взаимодействие двух компонентов образования (академического и жизненных навыков). Так, знания должны оцениваться в соответствии с соответствующими умениями, ожидаемыми на данном этапе образования; достижения ученика должны оцениваться с точки зрения его возможностей и уровня их реализации в практических действиях; должна учитываться степень активности, заинтересованности в их применении, мера самостоятельности тех или иных действий.

В процессе итоговой проверки знаний, умений и навыков, усвоение которых предписывается требованиями к результатам обучения за курс начальной школы, учащиеся выполняют задания, разработанные для учащихся общеобразовательных школ. Здесь же целесообразно использовать специально разработанные задания, позволяющие оценить результативность коррекционной работы, а также качество школьной адаптации, проявляющейся не только в учебных успехах, но и в усвоении школьных норм и в успешности взаимодействия со сверстниками и взрослыми.

По окончании основной школы обучающиеся специальных классов получают документ государственного образца о полученном уровне образования.

Специальные классы для обучающихся с легкой умственной отсталостью

Обучающиеся с легкой умственной отсталостью в силу стойких нарушений познавательной деятельности и эмоционально-волевой сферы, обусловленных органическим поражением центральной нервной системы, неспособны к усвоению учебного материала очерченного рамками государственного общеобязательного стандарта образования. В связи с чем, к рассматриваемой категории обучающихся не предъявляются требования выполнения ГОСО. Школьники с легкой умственной отсталостью обучаются по специальным программам на протяжении всех лет обучения в школе. Учебно-воспитательный процесс в специальных классах для обучающихся рассматриваемой категории направлен на формирование доступных знаний и навыков, социальную адаптацию, подготовку учащихся к самостоятельной жизни в обществе и трудовой деятельности.

Специальные классы для обучающихся с легкой умственной отсталостью могут создаваться на любой ступени обучения при наличии контингента учащихся.

Наполняемость классов для обучающихся с легкой умственной отсталостью составляет не более 12 детей.

Структура школьного образования:

- первая ступень – 0, 1-4 классы;
- вторая ступень – 5-9 классы.

При наличии специальных материально-технических условий может быть открыт и 10 класс с профессионально-трудовой подготовкой.

В нулевой класс принимаются дети с недостаточным уровнем подготовленности к обучению. В первый класс принимаются дети 7-9 лет.

В процессе обучения осуществляется всестороннее психолого-медико-педагогическое изучение личности школьника с умственной отсталостью, выявление его возможностей и индивидуальных особенностей с целью

определения форм и методов организации образовательного процесса. Обучения школьников с легкой умственной отсталостью обеспечивается специальными методами и приемами учебной и обучающей деятельности. При этом учитываются: инертность мыслительных процессов, низкая познавательная активность, слабость обобщающей и абстрагирующей функции мышления, отставание в речевом развитии. В работе с обучающимися опираются на их подражательные способности, сохранные возможности наглядно-действенного мышления. В процессе обучения школьников с легкой умственной отсталостью широко используется предметно-практическая деятельность под руководством педагога, которая создает условия для осмысления учебного материала. Образовательный процесс в специальном классе для умственно отсталых обучающихся осуществляется на основе педагогической дифференциации учащихся, которая включает 4 типологические группы (по В.В. Воронковой) [9]. Для каждой типологической группы учащихся педагог подбирает соответствующее содержание учебного материала, разной сложности и объема.

Школьники получают знания по общеобразовательным предметам, имеющие практическую направленность и соответствующие их психофизическим возможностям, а также начальные профессиональные навыки. Основное внимание уделяется социальной адаптации школьников.

В 0 и 1 классах балльные оценки не выставляются. Результат продвижения учащихся в обучении определяется на основе анализа их продуктивной деятельности, уровня развития речи, письменных работ, рисунков, поделок.

Коррекционный компонент учебного плана включает коррекционные курсы: «Коррекционная ритмика», «Коррекция недостатков развития речи» (логопедические занятия), «Коррекция познавательной деятельности», «Лечебная физкультура». Продолжительность индивидуальных и подгрупповых коррекционных занятий – 20 – 25 минут. Подгруппы комплектуются с учетом однородности речевых и психофизических нарушений.

Группы для занятий лечебной физкультурой комплектуются с учетом рекомендаций врача. Занятия по коррекционной ритмике проводятся фронтально, без деления класса на группы.

С 4 по 6 классы вводится предмет «Общetrудовая подготовка», являющийся пропедевтическим, профдиагностическим и профориентационным для будущего профессионально-трудового обучения, а также в целях более успешной социальной адаптации обучающихся. В процессе общetrудовой

подготовки учащиеся овладевают разными видами трудовой деятельности, необходимыми каждому человеку в быту.

С 7 по 9 классы осуществляется трудовое обучение с профессиональной направленностью. Профили трудового обучения определяются администрацией школы с учетом особенностей региона и возможностей трудоустройства выпускников. Для занятий по трудовому обучению и социально-бытовой ориентировке учащиеся класса делятся на 2 группы.

Школьники с легкой умственной отсталостью не оставляются на второй год. По заверении образования учащиеся сдают экзамен по трудовому обучению и получают свидетельство государственного образца для организаций образования для детей с умственной отсталостью.

Специальные классы для обучающихся с умеренной умственной отсталостью

Специальные классы для школьников с умеренной умственной отсталостью могут создаваться на любой ступени обучения при наличии контингента учащихся.

Наполняемость классов для обучающихся с умеренной умственной отсталостью составляет не более 6 детей.

Структура школьного образования:

- первая ступень – 1-4 классы;
- вторая ступень – 5-9 классы.

Обучение детей с умеренной умственной отсталостью осуществляется в соответствии с Типовым учебным планом и учебными программами для данной категории учащихся. Учебные программы носят рекомендательный характер. Обучение школьников осуществляется в соответствии с индивидуальными программами, составленными на основе комплексного психолого-педагогического изучения ребенка специалистами школьного консилиума на срок, не превышающий полугодие. По истечении времени реализации индивидуальной программы обучения проводится анализ достижений каждого ученика, и выполняется планирование на следующее полугодие.

Педагоги и другие специалисты школы документируют этапы и содержание учебного процесса, ход психофизического развития учащихся с умеренной умственной отсталостью, овладение практическими навыками и социальными компетентностями.

Педагог самостоятельно выбирает содержание, методы, формы, дидактические средства обучения с учетом индивидуальных возможностей каждого ученика и результатов мониторинга образовательных и личностных достижений.

На первой ступени учебный процесс организуется на основе беспредметного обучения, все занятия имеют интегрированный характер и направлены на общее развитие учащихся с умеренной умственной отсталостью (коммуникативное, двигательное, речевое, сенсорное). По мере продвижения

учеников в индивидуальном развитии осуществляется переход к предметному обучению.

Учитывая выраженные ограничения интеллектуальных возможностей учащихся второго отделения, бальная оценка достижений каждого школьника заменяется описательной оценкой, осуществляемой на основе психолого-педагогического мониторинга.

Учащиеся с умеренной умственной отсталостью на второй год не оставляются. По окончании обучения получают свидетельство государственного образца для организаций образования для детей с умственной отсталостью.

Заключение

В качестве основной задачи в области реализации права на образование школьников с особыми образовательными потребностями рассматривается создание условий для получения образования всеми детьми указанной категории с учетом их психофизических особенностей. Адекватные возможностям учащихся рассматриваемой категории условия могут быть созданы не только в специальных организациях образования, но и в общеобразовательной школе.

Необходимым условием организации успешного обучения и воспитания школьников с особыми образовательными потребностями в образовательных учреждениях общего типа является создание адаптивной среды, позволяющей обеспечить их полноценную интеграцию и личностную самореализацию в детском сообществе. В качестве адаптивной среды следует рассматривать материально-техническое, учебно-методическое, кадровое обеспечение учебно-воспитательного процесса, описанию которого посвящены настоящие методические рекомендации.

Требования к организации учебно-воспитательной и коррекционно-развивающей работы в специальных классах изложенные в методических рекомендациях могут служить критериями оценивания качества образовательных услуг и специальных условий, созданных для обучающихся с нарушениями слуха, зрения, речи, задержкой психического развития, нарушением опорно-двигательного аппарата, умственной отсталостью в условиях общего (инклюзивного) образования. В качестве показателей надлежащих условий обучения названной категории школьников следует рассматривать:

- соответствие комплектования и наполняемости специального класса требованиям действующих нормативных документов;
- обучение учащихся специального класса в соответствии со специальными Типовым учебным планом и учебными программами;
- обеспечение психолого-педагогического сопровождения школьников командой специалистов службы сопровождения (психолог, педагог-дефектолог, логопед, специальный педагог и др.);
- профессиональная подготовка педагогических кадров и всего коллектива школы к работе со школьниками с особыми образовательными потребностями посредством курсов повышения квалификации;
- обеспеченность учебно-воспитательного процесса учебной литературой, методическими и дидактическими материалами;
- включенность учащихся специальных классов в жизнь школы, в дополнительное образование.

Важным аспектом является также вопрос управления процессами, связанными с открытием и функционированием в общеобразовательной школе специальных классов. Потребуется изменения в Уставе, программе развития школы, разработка соответствующих локальных нормативных документов.

Глоссарий

1. Лица (дети) с особыми образовательными потребностями– лица, которые испытывают постоянные или временные трудности в получении образования, обусловленные здоровьем, нуждающиеся в специальных, общеобразовательных учебных программах и образовательных программах дополнительного образования.

2. Специальные условия для получения образования– условия, включающие специальные учебные программы и методы обучения, технические и иные средства, среду жизнедеятельности, а также медицинские, социальные и иные услуги, без которых невозможно освоение общеобразовательных учебных и образовательных программ лицами (детьми) с особыми образовательными потребностями.

3. Инклюзивное образование – процесс, обеспечивающий равный доступ к образованию для всех обучающихся с учетом особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей.

4. Социализация -совокупность всех социальных процессов, благодаря которым индивид усваивает и воспроизводит определенную систему знаний, норм и ценностей, позволяющих ему функционировать в качестве полноправного члена общества, осваивая социальные роли и культурные нормы.

5. Психолого-педагогическое сопровождение – особый вид помощи (или поддержки) ребенку в образовательно-воспитательном процессе, представляющий собой целостную, системно организованную деятельность специалистов, в процессе которой создаются социально-психологические и педагогические условия для успешного обучения и развития каждого ребенка в соответствии с его возможностями и потребностями.

6. Психолого-педагогический школьный консилиум– это форма взаимодействия специалистов организации образования, осуществляющих психолого-педагогическое сопровождение обучающихся с особыми образовательными потребностями, для выработки единой стратегии помощи ученику.

7. Дети с ограниченными возможностями в развитии – дети с физическими и (или) психическими недостатками, имеющие ограничение жизнедеятельности, обусловленное врожденными, наследственными, приобретенными заболеваниями или последствиями травм, подтвержденными в установленном порядке.

Список использованных и рекомендованных источников

- 1 Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III
- 2 Специальная педагогика. / Под ред. Назаровой Н.М.-М.:АКАДЕМИЯ, 2000, 395 с.
- 3 Выготский Л.С. Собрание сочинений. Т.5 Основы дефектологии / Под . Власовой Т.А. М.: Педагогика, 1983, 367 с.
- 4 Шевченко С.Г. Коррекционно-развивающее обучение. Организационно-педагогические аспекты. Пособие для учителя. –М.: Владос, 1999. - 136 с.
- 5 Психолого-педагогическое сопровождение и оказание поддержки учащихся с особыми образовательными потребностями в школах на краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной основе. Методические рекомендации. Астана: НАО им. И. Алтынсарина, 2015.- 82 с.
- 6 Создание школьных консилиумов и обеспечение всесторонней поддержки детей с особыми образовательными потребностями. Методические рекомендации. Астана: НАО им. И. Алтынсарина, 2015 .- 32 с.
- 7 Приказ МОН РК № 61 от 25 февраля 2014 г
- 8 Приказ МОН РК № 233 от 30 марта 2016 года
- 9 Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / Под ред. Воронковой В.В. М.: Школа-пресс, 1994.- 416 с.
- 10 Методические рекомендации по организации психолого-педагогического сопровождения детей с ограниченными возможностями. Утверждены приказом МОН РК № 524 от 12 декабря 2011
- 11 Щербо И.Н. Управление системой коррекционно-развивающего образования в школе. Библиотека журнала «Директор школы»./ М.: Сентябрь. 2003 .-160с.
- 12 Ямбург Е.А., Забрамная С.Д. Управление службой сопровождения детей в условиях образовательной организации. Практико-ориентированная монография. М.: Бослен , 2013.- 255 с.
- 13 Безруких М.М., Дубровинская Н.В., Фарбер Д.А. Психофизиология ребенка. М.: Владос, 2000.- 145 с.
- 14 Вильшанская А.Д. Содержание и методы работы учителя-дефектолога в общеобразовательной школе. М.: Школьная пресса, 2008
- 15 Блинова Л.Н. Диагностика и коррекция в образовании детей с задержкой психического развития М.: Издательство НЦ ЭНАС, 2002.-133 с.
- 16 Елисеева И.Г. Об обучении умственно отсталых школьников в условиях общеобразовательной школы.- // Открытая школа 2012, № 10.
- 17 Елисеева И.Г. Включение детей с ограниченными возможностями в общее образование. Ресурсные материалы. Астана, 2013.- 107 с.
- 18 Елисеева И.Г. Жангазиева Т.А., Амрина Б.Б., Чумакова О.Ф. Организационные основы и формы включения школьников с ограниченными возможностями в общеобразовательный процесс. Методические рекомендации. Алматы. 2013, 83 с.

19 Елисева И.Г. Жангазиева Т.А., Чумакова О.Ф. Проектирование коррекционно-развивающего обучения младших школьников с задержкой психического развития. Методические рекомендации. Алматы. ННПЦ КП.- 2014.- 297 с.

**Примерное положение
о специальных классах для обучающихся с ограниченными
возможностями развития
в ОСШ № ...г.....**

1. Общие положения

1.1. Специальные классы создаются в КГУ ОСШ № ... г.... в соответствии с Законом РК «Об образовании» (2007 г.), Законом РК «О социальной, медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями» (2002 г.), Рекомендациями по организации интегрированного (инклюзивного) образования детей с ограниченными возможностями в развитии (2009 г.), Типовыми правилами деятельности общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего) 2013 г.

1.2. Специальные классы являются формой дифференциации образования, позволяющей создать необходимые условия обучения и воспитания обучающихся с особыми образовательными потребностями по видам нарушений развития. Решая общие с общеобразовательной организацией задачи, они одновременно выполняют специфические, направленные на преодоление или ослабление имеющихся у школьников физических и /или психических нарушений, препятствующих их успешному обучению и воспитанию.

1.3. Деятельность специальных классов строится в соответствии с принципами гуманизации, природосообразности, свободного развития личности и обеспечивает адаптивность и вариативность системы общего образования.

1.4. Цель открытия специальных классов – создание в общеобразовательной школе целостной системы, обеспечивающей оптимальные педагогические условия для школьников с особыми образовательными потребностями в соответствии с их индивидуально-типологическими особенностями, состоянием соматического и нервно-психического здоровья.

2. Организация и функционирование специальных классов

2.1. Специальные классы в ОСШ №... открываются при создании специальных условий для обучения школьников с особыми образовательными потребностями: наличии специально подготовленных кадров, учебно-методического, программно-дидактического обеспечения, соответствующей материально-технического оснащения для организации учебного процесса, проведения коррекционных занятий.

2.2. Специальные классы открываются приказом директора школы на основании заключения психолого-медико-педагогической консультации на

каждого ученика. Зачисление в указанные классы производится только с согласия родителей, законных представителей интересов ребенка на основании заявления.

2.3. Специальные классы дифференцируются в зависимости от вида нарушения, количество обучающихся в них соответствует нормам наполняемости, определенным в Типовых правилах деятельности специальных организаций образования.

2.4. Распорядок дня для обучающихся в специальных классах устанавливается с учетом повышенной утомляемости контингента обучающихся. Работа классов устанавливается в первую смену по режиму продленного дня с организацией необходимых оздоровительных мероприятий. Обучающимся со сниженной работоспособностью при наличии выраженных невротических расстройств, аффективном поведении организуется индивидуальный щадящий режим и обязательная лечебно-психотерапевтическая помощь.

2.5. Для организации и проведения специалистами различных профилей комплексного изучения и коррекционной психолого-педагогической поддержки приказом директора создаются служба психолого-педагогического сопровождения и консилиум, как форма взаимодействия специалистов этой службы. При отсутствии специалистов в штате школы психолого-педагогическую поддержку могут оказывать специалисты кабинетов психолого-педагогической коррекции.

2.6. При положительной динамике развития и успешном усвоении учебной программы учащиеся специальных классов (за исключением умственно отсталых школьников), преодолевшие отставание в развитии и овладевшие необходимыми навыками учебной деятельности, на любом этапе обучения, по решению ПМПК, могут быть переведены в обычные классы с согласия самих учащихся и их родителей (иных законных представителей).

3. Организация образовательного процесса в специальных классах

3.1. Учебно-воспитательный процесс в специальных классах регламентируется Типовыми правилами деятельности специальных организаций образования, Типовыми учебными планами начального, основного среднего, общего среднего образования для учащихся с особыми образовательными потребностями по видам нарушений развития, утвержденных Приказом МОН РК, годовым учебным графиком и расписанием занятий в школе.

3.2. Обучение организуется по специальным программам, разработанным для обучения школьников с особыми образовательными потребностями по видам нарушений развития, по адаптированным программам и по программам общего образования. В учебном процессе используются как специальные учебники и УМК для обучающихся с особыми образовательными потребностями по видам нарушений развития, так и по учебникам общего

образования. Решение по этому вопросу принимает учитель.

3.3. Специалистами школьной Службы психолого-педагогического сопровождения разрабатывается и утверждается Индивидуальная программа психолого-педагогического сопровождения каждого обучающимся с особыми образовательными потребностями на основании рекомендаций ПМПК с обязательным учетом мнения родителей (законных представителей).

3.4. Индивидуальная программа психолого-педагогического сопровождения является приложением к договору, заключаемому между администрацией ОСШ № ... и родителями (законными представителями) обучающегося с особыми образовательными потребностями.

3.5. Индивидуальная программа психолого-педагогического сопровождения учащегося разрабатывается специалистами службы сопровождения на основании комплексного психолого-педагогического обследования ученика на полгода. Служба психолого-педагогического сопровождения ОСШ № ... вправе в любое время вносить в индивидуальную программу изменения в соответствии с возникающей необходимостью по ходатайству педагогов, родителей (законных представителей) и решению специалистов службы.

3.6. Фронтальное коррекционно-развивающее обучение осуществляется педагогами на всех уроках и должно обеспечить усвоение учебного материала школьниками (кроме обучающихся с умственной отсталостью) в соответствии с ГОСО РК.

3.7. Для оказания коррекционной помощи с обучающимися проводятся специальные коррекционные групповые, подгрупповые и индивидуальные занятия в соответствии с Типовым учебным планом, которые не могут быть сокращены или заменены учебными занятиями инвариантной части учебного плана. Коррекционные занятия проводят специалисты в специально отведенных для этой работы кабинетах, оснащенных в соответствии со особенностями содержания и способов проведения этих занятий. Основные направления коррекционной работы на указанных занятиях определяется индивидуальной программой психолого-педагогического сопровождения, содержанием программ коррекционного компонента учебного плана.

3.8. Оценивание учебных достижений учащихся осуществляется в соответствии с содержанием и требованиями специальных учебных программ, по которым ведется обучение учащихся. Баллы по предметам коррекционного цикла не выставляются, оценивание достижений осуществляется посредством описательной оценки.

3.9. Учащиеся специальных классов посещают кружки, секции, организованные на базе школы, с учетом их возрастных и индивидуальных особенностей, интересов и потребностей. Программы дополнительного образования адаптируются с учетом возможностей и потребностей учащегося в каждом случае индивидуально.

3.10. При проведении уроков социально-бытовой ориентировки, трудового обучения класс делится на 2 группы. Содержание трудового

обучения определяется исходя из региональных, местных условий, состояния здоровья обучающихся. Для проведения уроков социально-бытовой ориентировки и трудового обучения оборудуются специальные кабинеты и мастерские.

3.11. Вопрос итоговой аттестации решается органами управления образования. Выпускникам, освоившим программу основного среднего, общего среднего образования, выдается документ установленного государственного образца о соответствующем уровне образования.

4. Участники образовательного процесса, их права и обязанности

4.1. Участниками образовательного процесса являются педагогические и медицинские работники организации образования, обучающиеся, и их родители (законные представители). Взаимоотношения участников образовательного процесса строятся на принципах взаимного уважения и гуманизации образования и воспитания.

4.2. Обеспечение образовательного процесса в специальных классах осуществляется опытными учителями, прошедшими соответствующую профессиональную подготовку по профилю деятельности специального класса и аттестацию, а также педагоги с высшим дефектологическим образованием.

4.3. Психологическое сопровождение процесса обучения обучающихся с особыми образовательными потребностями осуществляет психолог, входящий в штат организации образования.

4.4. В необходимом случае для работы с учениками специальных классов привлекаются специалисты, не работающие в данном образовательном учреждении, по договору (врач-офтальмолог, врач-отоларинголог и др.).

4.5. Обязанности педагогов и специалистов сопровождения, работающих в специальных классах, определяются должностными инструкциями, разрабатываемыми и утверждаемыми руководителем организации образования на основании квалификационных характеристик.

4.6. В рамках выполнения должностных обязанностей учитель-дефектолог:

способствует созданию в организации образования коррекционно-развивающей среды для обучающихся с особыми образовательными потребностями, что требует взаимодействия в работе педагогических работников (в том числе учителя, воспитателя группы продленного дня, педагога-психолога, социального педагога, логопеда и др.), законных представителей и иных работников с целью организации целенаправленной работы по максимально возможной социализации школьников;

несет ответственность за правильную организацию и содержание учебно-воспитательной работы и работы по коррекции индивидуальных нарушений развития учащихся;

проводит уроки (занятия) с обучающимися с особыми образовательными потребностями в соответствии с Типовым учебным планом и индивидуальной программой психолого-педагогического сопровождения ученика;

создает атмосферу эмоционального комфорта с целью сохранения психического и нравственного здоровья школьников;

консультирует педагогических работников школы по вопросам индивидуализации процесса обучения и воспитания детей с особыми образовательными потребностями.

Выполняет иные обязанности в соответствии с квалификационной характеристикой.

4.7. В рамках выполнения должностных обязанностей учителя, воспитатели специального класса:

организуют учебно-воспитательный процесс с учетом особенностей развития обучающихся с особыми образовательными потребностями;

согласовывают свою образовательную деятельность в отношении данной категории школьников с учителем-дефектологом;

соблюдают профессиональную этику, не распространяют сведения, полученные в результате диагностической, консультативной работы, если это может нанести вред учащемуся с особыми образовательными потребностями;

создают атмосферу эмоционального комфорта на уроках (занятиях) и во внеклассной деятельности с целью сохранения физического, психического и нравственного здоровья школьников.

Выполняет иные обязанности в соответствии с квалификационной характеристикой.

4.8. В рамках выполнения должностных обязанностей педагог-психолог:

осуществляет психологическое обследование обучающихся с особыми образовательными потребностями с целью выявления их социального, когнитивного и психологического статуса, содействия в создании психологически комфортной среды;

предупреждает проявления дезадаптации обучающихся с особыми образовательными потребностями;

проводит работу по сплочению коллектива класса и гармонизации межличностных отношений школьников с особыми образовательными потребностями и их здоровых сверстников;

разрабатывает конкретные рекомендации педагогическим работникам, законным представителям по оказанию помощи в вопросах развития, обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития;

проводит коррекционно-развивающие занятия со школьниками с особыми образовательными потребностями;

проводит работу по формированию навыков социального взаимодействия.

Выполняет иные обязанности в соответствии с квалификационной характеристикой.

4.9. В рамках выполнения должностных обязанностей социальный педагог:

оказывает помощь учащимся с особыми образовательными потребностями в организации различных видов совместной социально значимой деятельности, свободного времени;

определяет уровень удовлетворенности школьников, их родителей или законных представителей организацией образовательного процесса, сложившихся взаимоотношений как в классе, так и в школе;

оказывает помощь учащимся с особыми образовательными потребностями в социальном и профессиональном самоопределении, трудоустройстве, оздоровлении;

соблюдает профессиональную этику, не распространяет сведения, полученные в результате диагностической, консультативной работы, если это может нанести вред учащемуся.

Выполняет иные обязанности в соответствии с квалификационной характеристикой.

4.10. Дети с особыми образовательными потребностями имеют право:

на получение образования в соответствии со своими познавательными возможностями по месту жительства;

на обучение по учебным программам, соответствующим их познавательным возможностям, и коррекционным программам;

на создание специальных условий при получении образования с учетом имеющихся особенностей психофизического развития;

на защиту своих прав, чести и достоинства в процессе получения образования;

на бесплатное пользование учебным оборудованием, учебными изданиями;

на бесплатную психолого-педагогическую коррекцию физических и (или) психических нарушений;

на создание атмосферы эмоционального комфорта при организации совместной образовательной деятельности.

4.11. Обучающиеся с особыми образовательными потребностями обязаны:

соблюдать устав и правила внутреннего распорядка школы;

выполнять требования учебных планов и учебных программ;

выполнять иные обязанности, определенные законодательством и уставом школы.

4.12. Законные представители обучающихся с особыми образовательными потребностями имеют право:

участвовать в разработке и реализации индивидуальных программ психолого-педагогического сопровождения, присутствовать на учебных и коррекционных занятиях;

получать консультативную помощь и посещать уроки и коррекционные занятия в целях приобретения специальных знаний по вопросам обучения и воспитания своего ребенка;

получать полную и достоверную информацию о результатах проведения образовательного процесса.

4.13. Законные представители ученика с особыми образовательными потребностями создают необходимые условия в семье для его развития, обучения и воспитания, получения образования в соответствии с его познавательными возможностями, укрепления здоровья, социальной адаптации и интеграции в общество.

4.14. Директор школы обеспечивает создание необходимых условий для работы специальных классов, группы продленного дня, осуществляет контроль над их работой, несет ответственность за комплектование и качество образовательного процесса.

4.15. Заместитель директора организует работу психолого-педагогического консилиума, оказывает систематическую организационно-методическую помощь учителям в определении направлений и планировании работы специальных классов, анализирует результаты обучения и коррекционно-развивающей работы с учащимися специальных классов.

ДОГОВОР

«_____» _____ 20____

Коммунальное государственное учреждение общеобразовательная средняя школа № ... именуемое в дальнейшем Учреждение, в лице директора _____, действующего на основании Устава организации образования, с одной стороны, и родитель (законный представитель) учащегося, посещающего организацию образования

_____
(фамилия, имя отчество учащегося)

именуемые в дальнейшем – родители, с другой стороны, в лице:

Отец _____
(фамилия, имя отчество полностью)

Мать _____
(фамилия, имя, отчество полностью)

заключили настоящий договор о следующем:

1. Предмет договора

1.1. Оказание образовательных услуг, предоставляемых в соответствии с законодательством РК, и обеспечение специальных образовательных условий для учащегося _____ в ОСШ №...

1.2. Настоящий договор определяет и регулирует взаимоотношения между ОСШ №... и Родителями.

1.3. Стороны обязуются на основе добровольного сотрудничества совместно действовать в интересах учащегося _____ и с учетом его возможностей с целью освоения образовательных программ, реализуемых ОСШ № ...

2. Общие положения

2.1 Условия приема и обучения учащегося _____ в ОСШ №...:

Учащийся _____ принимается в СШ №... по заявлению родителей на основании заключения Областной (городской)

психолого-медико-педагогической консультации (ПМПК), других документов, определенных приказом Управления образования ...

2.2. Учащийся _____ зачисляется в 20__
20__ учебном году:

а) в _____ специальный класс с обучением по специальным программам (для обучающихся с умственной отсталостью) и индивидуальным психолого-педагогическим сопровождением специалистами школьного психолого-медико-педагогического консилиума (ПМПк) с учетом рекомендаций ПМПК.

б) в _____ специальный класс с обучением по специальной (адаптированной) программе, составленной на основе ГОСО и индивидуальным психолого-педагогическим сопровождением специалистами школьного психолого-медико-педагогического консилиума (ПМПк) с учетом рекомендаций ПМПК.

2.3. ОСШ №... и родители согласовывают между собой программу индивидуального психолого-педагогического сопровождения, составленную на основе комплексного психолого-медико-педагогического обследования учащегося, а также режим занятий со специалистами.

2.4. ОСШ №... в соответствии с действующим законодательством оценивает результаты образовательного процесса, и по результатам аттестации принимает решение о его эффективности.

3. Права и обязанности ОСШ № ...

3.1. ОСШ № ... имеет право

3.1.1. Определять виды индивидуальной психолого-педагогической поддержки учащегося в школе специалистами, проводящими эту работу в соответствии с рекомендациями ПМПК.

3.1.2. Самостоятельно разрабатывать, выбирать и применять формы организации занятий, педагогические технологии, методики обучения, воспитания и коррекционно-развивающей работы с учетом возможностей ребенка и по согласованию с родителями.

3.1.3. Устанавливать и менять индивидуальный график посещения коррекционно-развивающих занятий учащегося по согласованию с родителями учащегося и по рекомендации ПМПк ОСШ №....

3.1.4. Вносить предложения по совершенствованию духовного и физического развития, воспитания и обучения ребенка в семье, в том числе рекомендовать родителям обращаться в лечебно-профилактические учреждения.

3.2. ОСШ №... обязуется

3.2.1. Обеспечить:

- защиту прав и достоинств ребенка;

- охрану жизни и укрепление физического и психического здоровья учащегося;

- его интеллектуальное, физическое и личностное развитие;

- развитие его творческих способностей и интересов, с учетом индивидуальных особенностей;

- индивидуальный подход в учебно-воспитательном процессе к учащемуся.

3.2.2. Разработать не позднее 4 недель с момента начала обучения ребенка в школе индивидуальную программу психолого-педагогического сопровождения.

3.2.3. Создать условия для реализации учащимся права на образование, в соответствии с законодательством РК, индивидуальной программой психолого-педагогического сопровождения в целях обеспечения его интеллектуального, физического и личностного развития.

3.2.4. Обеспечить необходимую психолого-педагогическую поддержку учащегося в школе специалистами, проводящими эту работу в соответствии с рекомендациями ПМПК и индивидуальной программой психолого-педагогического сопровождения

3.2.5. Предоставить учащемуся возможность пребывания в школе в соответствии с режимом работы, а также в группе продленного дня с учетом рекомендаций ПМПК и ПМП к ОСШ №...

3.2.6. Оказывать квалифицированную помощь родителям (в рамках компетенции специалистов ОСШ №...), информировать родителей о предстоящих консультациях и результатах консультаций, а также о проблемах, возникающих в ходе образовательного процесса.

3.2.7. В случае отклонений от индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения, либо о невозможности ее реализации, своевременно информировать об этом родителей с целью корректировки программы.

3.2.8. Знакомить родителей с локальными актами, регламентирующими деятельность ОСШ № ..., и иными нормативными правовыми актами в области образования.

4. Права и обязанности Родителей

4.1. Родители имеют право:

4.1.1. Требовать от ОСШ №... соблюдения Устава и условий настоящего договора для реализации права на образование учащегося.

4.1.2. Принимать участие в создании и работе органов самоуправления ОСШ №... в целях сотрудничества в решении социальных, культурных, образовательных и управленческих задач деятельности ОСШ № ...

4.1.3. Получать консультации у специалистов Службы психолого-педагогического сопровождения.

4.1.4. Участвовать в разработке *индивидуальной психолого-педагогического сопровождения* учащегося совместно со специалистами ПМПк школы.

4.1.5. Знакомиться с ходом реализации образовательных программ, а также условий обучения, обращаться к администрации ОСШ №..., знакомиться с методами обучения, воспитания и коррекции.

4.1.6. Давать педагогам и специалистам ОСШ №... полную информацию о состоянии здоровья ребенка, перенесенных им заболеваний, курсах лечения и других событиях, существенным образом влияющих на организацию образовательного процесса.

4.1.7. Заблаговременно ставить в известность администрацию ОСШ №... или специалистов о применении всех видов медицинской, психолого-педагогической и прочей помощи учащемуся (в том числе медицинских препаратов) вне ОСШ №..., в других учреждениях, организациях и у частных лиц, которые могут повлиять на качество освоения им образовательной программы.

4.1.8. Своевременно получать информацию об отклонениях от *индивидуальной программы психолого-педагогического сопровождения* и их причинах.

4.1.9. Присутствовать на занятиях по согласованию с администрацией ОСШ №...

4.1.10. Оказывать ОСШ №... добровольную помощь в реализации уставных задач в установленном законом порядке

4.2. Родители обязуются

4.2.1. В соответствии с Законом РК «Об образовании» нести ответственность за воспитание и развитие своего ребенка, заботиться о здоровье, физическом, психическом, духовном и нравственном развитии своего ребенка.

4.2.2. Заблаговременно извещать администрацию ОСШ №... о назначенном лечении учащегося, в случае если данный курс лечения может привести к перерыву в образовательном процессе учащегося, в этом случае ПМПк ОСШ №... совместно с родителями (законными представителями) проводят корректировку индивидуальной программы *психолого-педагогического сопровождения*.

4.2.3. Соблюдать рекомендации соответствующих специалистов по вопросам организации и осуществления: режима дня, развивающих мероприятий, чередования домашнего труда (включая приготовление домашних заданий) и отдыха, двигательной активности. Обеспечить посещение ребенком индивидуальных и групповых занятий со специалистами в соответствии рекомендациями ПМПк и индивидуальной программой *психолого-педагогического сопровождения*.

4.2.4.Посещатьконсультации специалистов ОСШ №..., либо привлеченных специалистов по вопросу обучения, воспитания, реализации программы *психолого-педагогического сопровождения*.

4.2.5. Взаимодействовать с ОСШ №... по всем направлениям деятельности школы.

5. Заключительные положения

5.1. Договор считается заключенным сроком на один учебный год и вступает в силу с момента его подписания.

5.2. Изменение настоящего Договора допускается по письменному заявлению одной из сторон, путем составления дополнительного соглашения, являющегося неотъемлемой частью настоящего Договора.

5.3. Договор подписывается в двух экземплярах, имеющих одинаковую юридическую силу, и хранится по одному экземпляру у каждой из сторон.

6. Адреса и реквизиты сторон:

Родители:

Индекс, домашний адрес:

№ удостоверения личности

Выданное«» _____ года

кем

Тел.

7. Подписи сторон

Директор ОСШ № ...

Родитель

_____

_____

М.П.

**Жалпы білім беретін мектептерде
арнайы сыныптардың жұмысын ұйымдастыру
Әдістемелік ұсынымдар**

**Организация деятельности специальных классов
в общеобразовательных школах
Методические рекомендации**

Басуға 02.08.2016 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 6.

Подписано в печать 02.08.2016 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 6.